

ΜΕΡΙΚΑΙ ΑΠΟΨΕΙΣ ΕΠΙ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΕΩΣ ΤΩΝ ΥΠΟ ΑΝΑΠΤΥΞΙΝ ΧΩΡΩΝ.

Υπό ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΑΝΔΡ. ΚΑΡΕΛΛΟΥ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι

ΓΕΝΙΚΑΙ ΑΡΧΑΙ ΚΑΙ ΕΝΝΟΙΑΙ

1. Ἡ ἐννοία τοῦ ὅρου καὶ ἡ ἀνομοιογένεια τῶν ὑπαναπτύκτων χωρῶν.

Οἰκονομικῶς ὑπανάπτυκτος χώρα εἶναι ἐκείνη ἣ ἑποία κατὰ μέσον ὅρον διατίθεται εἰς τοὺς κατοικοὺς τῆς ὀλιγώτερα καταναλωτικὰ ἀγαθὰ καὶ μέσα εὐζωίας, ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς προηγμένας χώρας. Δηλαδή ἡ ἐννοία αὕτη ἀναφέρεται γενικῶς εἰς χώρας ἢ περιοχάς, τὸ πραγματικὸν κατὰ κεφαλὴν εἰσόδημα τῶν ὑποίων εἶναι χαμηλόν, συγκρινόμενον πρὸς τὰ standards τῆς Βορείου Ἀμερικῆς, Δυτικῆς Εὐρώπης καὶ Αὐστραλίας. Αἱ ὑπανάπτυκτοι χώραι καλοῦνται πολλάκις «πτωχαί» ὁ ὅρος ὅμως αὐτός εἶναι σχετικὸς καὶ θὰ πρέπει νὰ λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν ὑπὸ τὰς σημερινὰς συνθήκας καὶ δεδομένα.

Οὕτω ὁ ὅρος εἶναι πρωτίστως συγκριτικὸς καὶ ἀναφέρεται εἰς τὸν βαθμὸν ἀναπτύξεως τῆς οἰκονομίας μιᾶς χώρας. Πέραν τῆς οἰκονομικῆς κλίμακας, μία ὑπανάπτυκτος χώρα δύναται νὰ εἶναι ἐξαιρετικῶς ἀνεπτυγμένη εἰς τὰς τέχνας, τὴν θρησκείαν, τὴν φιλοσοφίαν, κ.λ.π., ὁ χαρακτηρισμὸς δὲ αὐτῆς ὡς ὑπαναπτύκτου ὑποδηλοῖ ὅτι ἡ παρῶσα οἰκονομικὴ τῆς κατάστασις θὰ ἠδύνατο νὰ βελτιωθῇ διὰ τρόπων καὶ μέσων οἱ ὁποῖοι εἶναι γνωστοὶ καὶ εὐχρηστοί. Ἐξ τὰς οἰκονομικῶς ὑπαναπτύκτους χώρας ὁ βιομηχανικὸς τομεὺς εἶναι συνήθως ἀνάξιος λόγου. ἡ ἀγορὰ μικρᾶς ἐκτάσεως, ἐπικρατεῖ ἡ παραγωγὴ ἀπλῆς ἐπιβιώσεως καὶ δὲν γίνεται ἐφαρμογὴ, ἐν εὐρείᾳ κλίμακᾳ, τῶν ἐπιστημονικῶν διδασμάτων εἰς τὴν γεωργίαν καὶ βιομηχανίαν. Ἐν γενικεύσει ὁ ὅρος χρησιμοποιούμενος, καλύπτει τὴν Λατινικὴν Ἀμερικὴν, Ἀσίαν πλὴν Ἰαπωνίας, Ἀφρικὴν πλὴν Νοτιοαφρικανικῆς Ἐνώσεως καὶ τμημὰ τῆς Νοτίου Εὐρώπης πλέον τῆς Ἰσπανίας καὶ Πορτογαλλίας, ἥτοι τὰ 2/3 τοῦ ἀνθρωπίνου πληθυσμοῦ.

Παρ' ἑλὼν τὴν ὑπαγωγὴν εἰς τὸν ἐνιαῖον ὅρον ὅλων τῶν διαφορετικῶν τύπων ὑπαναπτύκτων χωρῶν, θὰ πρέπει νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι μεγάλη ἑτερογένεια ὑφίσταται μεταξὺ τῶν χωρῶν αὐτῶν. Ἡ χάραξις μιᾶς διαχωριστικῆς

γραμμής είναι αυθαίρετος, ως κοινά δὲ χαρακτηριστικά λαμβάνονται : τὸ χαμηλὸν εἰσοδήμα, ἡ ἀνεπάρκεια τοῦ συσσωρευμένου κεφαλαίου καὶ ἡ καθυστέρησις εἰς τὴν τεχνικὴν ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς ἀνεπτυγμένας χώρας. Μεγάλαι διαφοραὶ ἐπίσης ὑφίστανται εἰς τὴν ἔντασιν τοῦ ρυθμοῦ αὐξήσεως, τὸσον τοῦ συνολικοῦ ὅσον καὶ τοῦ κατὰ κεφαλὴν πραγματικοῦ εἰσοδήματος, τῆς τεχνικῆς προόδου διαφόρων περιοχῶν καὶ τῆς ὑγιεινῆς καταστάσεως τῶν κατοίκων. Ἡ διαφορὰ μεταξὺ περιοχῶν μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς χώρας, ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι ἡ ἑλλειψὶς ἐπικοινωνίας ἐμποδίζει μίαν οἰκονομικὴν καὶ μορφωτικὴν ἐπαφὴν ἀκόμη καὶ μεταξὺ πόλεων ἢ νομῶν οἱ ὁποῖοι εἶναι γεωγραφικῶς ἀπομονωμένοι ἀπὸ τὴν κεντρικὴν διοίκησιν τῆς χώρας.

Δημογραφικῶς ἐπίσης ἐξετάζομεναι αἱ οἰκονομικῶς ὑπανάπτουσαι χώραι, παρουσιάζουν μεταξὺ των σημαντικὰς διαφοράς. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ὁ πληθυσμὸς τῆς Κίνας δὲν ἠῤῥήθη μεγάλως, τῶν Ἰνδιῶν παρουσίασε μικρὰν αὐξήσιν κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας, ἐνῶ ὁ πληθυσμὸς τῆς Λατινικῆς Ἀμερικῆς, Δυτικῶν Ἰνδιῶν, Κεϋλάνης καὶ πολλῶν ἄλλων, ἠῤῥήθη, μὲ ποσοστὸν ἰδιαιτέρως ὕψηλόν. Παρόμοιαι διαφοραὶ ὑφίστανται καὶ ὅσον ἀφορᾷ τὴν πυκνότητά τοῦ πληθυσμοῦ. Ὁ πληθυσμὸς αὐξάνει ταχύτερον εἰς μερικὰς πυκνοκατοικημένας ὅσον καὶ ἀραιοκατοικημένας περιοχάς, ἐνῶ αἱ δημογραφικαὶ διαφοραὶ εἶναι πάλιν συνδεδεμέναι μὲ ἐντελῶς διαφορετικὰς ρυθμοὺς ἀναπτύξεως τὸσον τοῦ συνολικοῦ, ὅσον καὶ τοῦ κατὰ κεφαλὴν ἐθνικοῦ εἰσοδήματος.

Αἱ ὑπανάπτουσαι χώραι δείκνυνται μίαν ποικίλιν καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἔντασιν ἀναπτύξεως ὡς ἐπίσης καὶ τὴν ὑπόσχεσιν ἐπικερδοῦς τοποθετήσεως κεφαλαιουχικῶν ἐπενδύσεων εἰς τὸ ἐγγὺς μέλλον.

Καὶ αὗται αἱ διαφοραὶ δυνατόν νὰ προέρχωνται ἐκ τοῦ εἴδους τῶν ἐπικρατούντων θεσμῶν, φυσικῶν πηγῶν, συμπεριφορᾶς καὶ ἱκανότητος τοῦ πληθυσμοῦ. Πάντως ἡ πραγματικὴ ἀπόδοσις τῶν ἐπενδύσεων δὲν εἶναι ἀναγκαστικῶς ὕψηλότερα εἰς τὰς ὑπανάπτους οἰκονομίας. Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν δυνατότητα περαιτέρω ἀναπτύξεως καὶ προσελκύσεως κεφαλαίων, αἱ Η.Π.Α. δυνατόν νὰ εἶναι ἢ πλεόν «ὑπανάπτους περιοχὴ τοῦ κόσμου».

Ἄν καὶ πολλαὶ ἐκ τῶν διαφορῶν μεταξὺ τῶν ὑπαναπτύκτων χωρῶν εἶναι σοδαράι, μερικαὶ ἐκ τῶν βασικῶν οἰκονομικῶν ἀρχῶν ἐφαρμόζονται εὐρέως εἰς τὰς ἐν λόγῳ χώρας. Τοῦτο εἶναι ἀληθές π.χ. διὰ τὰ βασικά στοιχεῖα τῆς ἀναλύσεως τῆς προσφορᾶς καὶ ζήτησεως. Ἡ θεωρία ὁμοίως ἐπὶ τοῦ πληθωρισμοῦ, αἱ ἀπόψεις ἐπὶ τῆς ὑποκαταστάσεως καὶ αἱ συμπληρωματικαὶ καὶ συναγωνιστικαὶ σχέσεις μεταξὺ τῶν παραγωγικῶν συντελεστῶν, εἶναι ἐξ ἴσου διαφωτιστικαὶ ὅταν χρησιμοποιῶνται πρὸς διαλεύκανσιν γεγονότων καὶ περικοπῶν εἰς προηγημένας καὶ μὴ, οἰκονομικῶς, χώρας.

2. Τί σημαίνει οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις.

Ἐάν ἡ ἔννοια «πραγματικὸν κατὰ κεφαλὴν εἰσόδημα» χρησιμοποιοῖται ὡς περιλήπτικὴ ἔκφρασις ὅλων τῶν ἐπὶ μέρος δεικτῶν οἱ ὅποιοι χαρακτηρίζουν μίαν χώραν ὡς ὑπανάπτυκτον, τότε ὁ ὅρος «ἀνάπτυξις» ὑποδηλοῖ αὐξησιν τοῦ κατὰ κεφαλὴν εἰσοδήματος. Ἐν ἄλλοις λόγοις, ὑπανάπτυκτοι εἰς τὰς χώρας αὐτὰς εἶναι αἱ εἰσοδηματικαὶ δυνατότητες, καὶ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις σημαίνει ἐκμετάλλευσιν τῶν ἐν λόγῳ δυνατοτήτων. Τοῦτο εἶναι σαφῶς μία εὐρεῖα ἰδέα ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν ἀτελεῖ ἀνάπτυξιν τῶν φυσικῶν πηγῶν ἢ τὴν ἔλλειψιν βιομηχανικῶν. Ἡ ἐκμετάλλευσις τῶν φυσικῶν πηγῶν, ἡ βιομηχανοποίησις ἢ καὶ ἀμφότεραι, ὁδηγοῦν πρὸς ὑψηλότερα πραγματικὰ εἰσοδήματα εἰς μίαν ὑπανάπτυκτον χώραν. Ἡ ἔννοια θμῶς τῆς ἀναπτύξεως εἶναι εὐρύτερα. Λέγοντες ὅτι μία χώρα εἶναι ὑπανάπτυκτος δὲν ἐννοοῦμεν κατ' ἀνάγκην ὅτι αἱ φυσικαὶ πηγαὶ εὐρίσκονται ἐν ἄφθονίᾳ ἢ ὅτι θὰ πρέπει νὰ βιομηχανοποιηθῇ. Ἀνάπτυξις σημαίνει ἡ πραγματοποίησις τῶν μεταβολῶν ἐκείνων διὰ τῶν ὁποίων θὰ καταστῇ δυνατὴ ἡ ἀποτελεσματικὴ ἐκμετάλλευσις τῶν προϋποθέσεων αὐξήσεως τοῦ εἰσοδήματος εἰς μίαν χώραν.

Ποῖαι πρέπει νὰ εἶναι αἱ μεταβολαὶ αὐταὶ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἀπαντήσωμεν διὰ μιᾶς γενικῆς οἰκονομικῆς ἀναλύσεως. Πιθανῶς ἡ πλέον ἐφικτὴ λύσις διὰ μίαν περιοχὴν νὰ εἶναι ἡ ἀποτελεσματικωτέρα χρησιμοποίησις τῶν ἡθῶν ἐν ἐνεργείᾳ παραγωγικῶν τῆς πηγῶν π.χ. ἐργασίας καὶ ἐδάφους. Δι' ἑλλην. τὰ κύρια ἐμπόδια πρὸς αὐξήσιν τοῦ πραγματικοῦ εἰσοδήματος δυνατόν νὰ εἶναι ἡ ἔλλειψις ἐπιχειρηματικῶν ἱκανοτήτων καὶ παραγωγικοῦ κεφαλαιουχικοῦ ἐξοπλισμοῦ. Ἀσχέτως αὐτῶν τῶν διαφορῶν, οἱ οἰκονομικαὶ ἀνάπτυξις σημαίνει ἡ διὰ παραγωγικῶν ἐπενδύσεων ἐκμετάλλευσις τῶν δυνατοτήτων ἐκείνων αἱ ὁποῖαι συντελοῦν εἰς τὴν πραγματοποίησιν διαρθρωτικῶν μεταβολῶν μέσφ τῶν ὁποίων ἐπέρχεται αὐξήσις τῆς ἀποδόσεως τῶν παραγωγικῶν πηγῶν καὶ τοῦ κατὰ κεφαλὴν πραγματικοῦ εἰσοδήματος.

Ἡ ἔκτασις τῶν παραγωγικῶν πηγῶν ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς τεχνικῆς καὶ βιομηχανικῆς κατάρτισεως τῶν κατοίκων. Συνεπῶς ὅσον περισσότερο ἐγγράμματοι, εἰδικευμένοι καὶ τεχνικῶς κατηρτισμένοι εἶναι οἱ κάτοικοι μιᾶς χώρας, τόσο μεγαλύτεραι δυνατότητες ἐκμεταλλεύσεως τῶν παραγωγικῶν πηγῶν ὑφίστανται, συντελοῦσαι οὕτω εἰς τὴν αὐξήσιν τοῦ πραγματικοῦ εἰσοδήματος. Αἱ ἐκτὸς τοῦ ἀνθρωπίνου δυναμικοῦ πηγαὶ τείνουν νὰ εἶναι μεταβληταί, ἐξαρτώμεναι ἐκ τοῦ χαρακτήρος τοῦ ἐμφύχου παράγοντος. Θὰ πρέπει νὰ τονισθῇ ὅτι λέγοντες «ἀνάπτυξις» ἐννοοῦμεν τὴν συνεχῆ αὐξήσιν τοῦ πραγματικοῦ εἰσοδήματος.

διότι μία προσωρινή βελτίωσις τῶν βιοτικῶν συνθηκῶν, ἀκολουθουμένη ὑπὸ μιᾶς ὑποχωρήσεως εἰς τὰ ἀρχικά ἐπίπεδα, δὲν καλεῖται ἀνάπτυξις ἀλλὰ στασιμότης ἐν τῇ συνόλῳ.

Τίθεται ἐν συνεχείᾳ τὸ ἐρώτημα ἐὰν ἀνταποκρίνεται πράγματι εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ ὄρου ἡ περίπτωσις κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ εἰσόδημα αὐξάνει μὲν σὺν τῇ χροῶσ, πλὴν ὅμως μεγαλύτερος πληθυσμὸς ἀπολαμβάνει ἐν ἀμετάβλητον μέσον εἰσόδημα. Ἡ ἀπάντησις εἶναι καταφατικὴ διότι ἐὰν ἡ οἰκονομία δύναται μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου νὰ συντηρῇ περισσότερον ἀριθμὸν προσώπων εἰς τὸ αὐτὸ βιοτικὸν ἐπίπεδον, τότε ἡ κατάστασις βελτιοῦται. Διότι ἐὰν αἱ ἐκ τῆς ἀναπτύξεως μεταβολαὶ δὲν εἶχον λάβει χώραν, τμῆμα τοῦ πληθυσμοῦ δὲν θὰ ἐπέζη ἢ ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει θὰ ἦτο πτωχότερον ἀπὸ τοῦ εἶναι ἐπὶ τοῦ παρόντος.

3. Τὰ κριτήρια τῆς ὑπαναπτύξεως.

Κατὰ τὴν πρόσφατον περίοδον ἡ ἀφορῶσα τὸ θέμα τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως βιβλιογραφία, ἔχει εἰς μεγάλον βαθμὸν πληθυνθῇ. Ἡ ρητὴ διατύπωσις ὅμως τῶν βασικῶν ὄρων τοὺς ὁποίους χρησιμοποιεῖ, εἶναι ἐξαιρετικῶς ἐλλιπὴς καὶ δυσκόλως ἐκ τοῦ κειμένου ἐξάγεται τὸ ὑπὸ τοῦ ὀρισμοῦ ἐννοούμενον. Ὡς θὰ προσπαθῶσωμεν ἐκ τούτου νὰ καταστήσωμεν τοῦτο ἁσπές, ἀσχολούμενοι ἐν πρώτοις μὲ τὴν ἐξέτασιν τῶν κριτηρίων τῆς «ὑπαναπτύξεως», ὡς ἐμφανίζονται εἰς τὴν τρέχουσαν βιβλιογραφίαν.

Πολλάκις μία χώρα χαρακτηρίζεται ὡς ὑπανάπτυκτος ἀπλῶς διότι ἔχει χαμηλὴν ὀικονομικὴν πλῆθυνσιν πρὸς τὸ ἔδαφος. Ἐπειδὴ ὁ ὅρος «ὑπανάπτυκτος» ἐνέχει πάντοτε τὴν ἐννοίαν ὅτι ἡ ἀνάπτυξις εἶναι καθυστερητὴ καὶ ἐπιθυμητὴ, ἡ χρῆσις τοῦ ὑπερβαίνει τὴν ἐννοίαν τοῦ ἀπλοῦ χώρου εἴτε δι' οἰκονομικοὺς εἴτε δι' ἄλλους σοβαροὺς λόγους. Ὑφίστανται κενὰ περιοχαὶ π.χ. ἡ Ἀνταρκτίς, ἡ ἔρημος τῆς Σαχάρας, αἱ παρθένοι ζοῦγκλαι τῶν τροπικῶν, μὴ ἔλκυσται οὐδενὸς καὶ ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ τὸ ἐνδιαφέρον ἐγκαταστάσεως εἰς αὐτάς λόγῳ τοῦ κλίματος τὸ ὁποῖον ἐπικρατεῖ. Ἀρα δὲν δύνανται νὰ χαρακτηρισθῶν ὑπανάπτυκτοι ἐκ μόνου τοῦ λόγου ὅτι εἶναι σχεδὸν ἀκατοίκητοι.

Ἀποτελεῖ ἄλλο θέμα ἐὰν ἡ ἀραιοκατωκτημένη περιοχή εἶναι πλουσία εἰς φυσικὰς πηγὰς ὑπὸ τὴν οἰκονομικὴν ἐννοίαν τοῦ ὄρου. Αἱ περισσότεραι περιοχαί, πάντως, τείνουν νὰ χαρακτηρισθῶν ὡς πλούσιαι εἰς πηγὰς, ἀκόμη καὶ ἐὰν αἱ πηγαὶ αὗται εἶναι ἀδέβαιαι ἢ χαμηλῆς ποιότητος, ἀπρόσιτοι ἢ χαμηλῆς παραγωγικῆς ἀξίας. Ἡ τεχνικὴ τῆς ἀνακαλύψεως κεκρυμμένων πλουτοπαραγωγικῶν πηγῶν σταθερῶς βελτιοῦται καὶ νέαι δυνατότητες χρησιμοποiehσεως τῶν διαφόρων πηγῶν ἀνακαλύπτονται, πλείεσται τῶν ὁποίων προηγουμένως εἶχον οὐδεμίαν ἢ περιορισμένην χρησιμότητα. Ἐπομένως εἶναι λογικὸν νὰ

λαμβάνομεν οἰανδήποτε ἔκτασιν ὡς ἔχουσιν δυναμικὴν ἀξίαν, ἔστω καὶ ἐὰν μέχρι σήμερον οὐδεὶς ἐπενόησε τὸν τρόπον ἱκανοποιητικοῦ ἐποικισμού των. Τὸ παράδειγμα τῆς εἰς μεγάλην κλίμακα πραγματοποιηθείσης ἐκμεταλλεύσεως τοῦ ὑπογείου πλούτου τῆς Σαχάρας, κατὰ τὴν πρόσφατον περίοδον, ἐπιβεβαίωσι τὰ προηγουμένως ἐκτεθέντα καὶ ἐνισχύει τὰς προοπτικὰς ἐκμεταλλεύσεως παρθένων ἐκτάσεων κατὰ τὸ ἀμέσως προσεχές μέλλον. Κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα, πάντως, αἱ μόναι «ἐλεύθεραι» ἐκτάσεις αἱ ὁποῖαι κατεκτήθησαν ὑπὸ πληθυσμοῦ ἐπιτυχόντος τὴν ἀπόλαυσιν ἐνὸς μετρίου ἔστω κατὰ κεφαλὴν εἰσοδήματος, ὑπῆρξαν περιοχαὶ διαθέτουσαι καλὸν ἔδαφος καὶ καλὸν κλίμα. Δὲν ὑπάρχει λοιπὸν ἔννοια εἰς τὴν σπατάλην πολυτίμων πηγῶν πρὸς ἀνάπτυξιν περιοχῶν αἱ ὁποῖαι δὲν δύνανται νὰ προσφέρουν ἓνα ὑποφερτὸν τρόπον ζωῆς δι' ἀνθρώπους.

Ἡ σπάνις Κεφαλαίου ἀποδεικνυομένη διὰ τῆς ὑπάρξεως ὑψηλῶν ἐπιτοκίων, χρησιμοποιεῖται πολλάκις ὡς χαρακτηριστικὴ ἐκδήλωσις τῆς ὑπαναπτύκτου χώρας. Ὑψηλὰ ἐπιτόκια ἡμῶς δὲν εἶναι τὸ ἀπαραίτητον σύμπτωμα τῶν ὑπαναπτύκτων περιοχῶν. Μέχρι τῆς καθιερώσεως περιορισμῶν καὶ ἐλέγχων ἐπὶ τῶν ἐξαγωγῶν κεφαλαίων, ἔντονος ὑπῆρξεν ὁ θαθμὸς τῆς διεθνoῦς κινήσεως κεφαλαίων, ἐπαμένως οἱ δανειζόμενοι εἶχον τὴν δυνατότητα νὰ ἀνέβρουν κεφάλαια μὲ μικρὰν ἀπόκλισιν ἐπιτοκίων ἀσχετῶς τῆς χώρας τὴν ὁποίαν κατώκου. Οἱ δανειζόμενοι ἐπεδαρύνοντο μὲ ὑψηλὰ ἐπιτόκια, ὅχι διότι εὐρίσκοντο εἰς ὑπαναπτύκτους περιοχὰς ἀλλὰ διότι ἦσαν ἀναξιώσιστα πρόσωπα ἢ διότι αἱ προοπτικαὶ ἐπιστροφῆς τοῦ χρέους δὲν ἦσαν εὐνοϊκαί.

Δυνάμεθα νὰ εἰπωμεν, ὅτι ἡ ὑπαρξίς ὑψηλῶν ἐπιτοκίων ἀποτελεῖ ἓν διαφοροῦμενον χαρακτηριστικὸν καθόσον ἀφορᾷ τὴν «σπάνιν» κεφαλαίων. Τὰ ἐπιτόκια δυνατόν νὰ εἶναι διωγκισμένα διότι τὸ ἀσφάλιστρον κατὰ πιθανῶν κινδύνων εἶναι ὑψηλὸν ἢ διότι ἡ ὀριακὴ παραγωγικότης τοῦ κεφαλαίου εἶναι ὑψηλή. Αἱ ἀνωτέρω περιπτώσεις ὑποδηλοῦν τὴν εἰς σημαντικὸν θαθμὸν ἑλλείψιν κεφαλαίων. Λαμβανομένου δὲ ὑπ' ὄψιν ὅτι πρὸς ἐπίτευξιν πραγματικῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως ἀπαιτεῖται αὐξησις τοῦ παγίου κεφαλαίου, οὐσιωδῶς τῷ ἐξημένῳ ἐπενδύσει θὰ ἦσαν οἰκονομικῶς δικαιολογημέναι εἰς τὴν δευτέραν μόνον περίπτωσιν, ἐπειδὴ θὰ ἠῴξανον ὅπωςδήποτε τὸ ἐθνικὸν προϊόν πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν ἀποσβέσεων καὶ τοῦ κόστους τοῦ χρησιμοποιηθέντος κεφαλαίου.

Τὸ περισσότερον χρησιμοποιηθὲν κριτήριον διὰ τὴν κατάταξιν μιᾶς χώρας εἰς τὴν χορεῖαν τῶν ὑπαναπτύκτων εἶναι ἡ σκέσις τοῦ βιομηχανικοῦ προϊόντος εἰς τὸ συνολικὸν προϊόν ἢ τοῦ βιομηχανικοῦ πληθυσμοῦ εἰς τὸν συνολικὸν πληθυσμόν. Παρατηρεῖται ὅτι ὁ θαθμὸς βιομηχανοποιήσεως δύναται νὰ εἶναι καὶ πολλάκις εἶναι, ἢ συνέπεια μᾶλλον ἢ ἡ αἰτία τοῦ θαθμοῦ εὐημερίας καὶ

δτι δπου δ γεωργικός τομεὺς εὐημερεῖ, αἱ βιομηχαναίαι τείνουν αὐτομάτως νά ἀναπτύσσωνται.

Μή ἱκανοποιητικὸν κριτήριον πρὸς χαρακτηριζομένης χώρας ὡς ὑπανάπτυκτου, ἀποτελεῖ τὸ ὑπὸ τινων συγγραφέων χρησιμοποιηθέν, συμφώνως πρὸς τὸ ὅποιον ἡ ἔννοια τοῦ ὅρου «νεαρά χώρα» ταυτίζεται πρὸς τὴν ἔννοιαν «ὑπανάπτυκτος». Κατ' ἀρχὴν δὲν ὑπάρχουν ἀσφαλῆ κριτήρια εὐρέσεως τῆς ἡλικίας μιᾶς χώρας, πάντως, ἐξαιρουμένων τῶν Η.Π.Α., αἱ ἐκτὸς τῆς Εὐρώπης χώραι, ἔχουσαι ὑψηλὸν κατὰ κεφαλὴν εἰσοδήμα εἶναι χώραι αἱ ὁποῖαι ὑπῆρξαν «κενὰ ἐκτάσεις» μέχρι τοῦ τέλους τοῦ 19ου αἰῶνος, ἐνῶ μερικαὶ τῶν ἀρχαιστέρων εἶναι αἱ πτωχότεραι. Ὁ χρόνος πλείστα μεταβολὰς ἐπέφερεν ἐπὶ τῆς κοινωνικοοικονομικῆς συνθέσεως πολλῶν παλαιῶν χωρῶν. Εἰς ἄλλας ἐξ αὐτῶν ἔφερεν εὐημερίαν, εἰς ἄλλας ἐνδημικήν ἔνδειαν.

Εἶναι περισσότερον ἐπιτυχὴς ἢ ἀποψις καθ' ἣν μία χώρα εἶναι ὑπανάπτυκτος ἐφ' ὅσον διαθέτει καλὰς προοπτικὰς πρὸς χρησιμοποίησιν περισσοτέρου κεφαλαίου ἢ ἐργασίας ἢ περισσοτέρων εὐχρήστων φυσικῶν πηγῶν ἢ δλων ταυτοχρόνως, πρὸς ἐπίτευξιν ὑψηλοτέρου βιοτικοῦ ἐπιπέδου ἢ ἐάν τοῦτο εἴναι ἡδη ὑψηλόν, πρὸς ἐξασφάλισιν ἐνὸς καλλιτέρου βιοτικοῦ ἐπιπέδου δι' ἐναμεγαλότερον πληθυσμὸν παρόντα καὶ μέλλοντα. Ἡ ἀποψις αὕτη διδὲι πρωταρχικὴν ἔμφασιν εἰς τὸ κατὰ κεφαλὴν εἰσοδήμα καὶ δευτερεύουσιν εἰς τὸ μέγεθος τοῦ πληθυσμοῦ. Ἐπὶ τῇ δάσει αὐτοῦ τοῦ χαρακτηριζομένου μιᾶς χώρας δύναται νά εἶναι ὑπανάπτυκτος ἢ ὄχι εἴτε εἶναι ὑψηλοῦ κατὰ κεφαλὴν εἰσοδήματος εἴτε χαμηλοῦ εἴτε τυγχάνει βιομηχανικῆς ἢ γεωργικῆς χώρας. Ὁθεν τὸ βασικὸν κριτήριον ὑφίσταται ἐάν ἡ χώρα ἔχῃ δυναμικὰς προοπτικὰς ἀνόδου τοῦ κατὰ κεφαλὴν εἰσοδήματος ἢ συγκρατήσεως τοῦ ὑφίσταμένου ὑψηλοῦ, δι' ἐνα αὐξάνόμενον πληθυσμόν.

Ἡ ἀνωτέρω ἀποψις δὲν τυγχάνει καθολικῶς παραδεκτῆς. Ὑπάρχουν πολλοὶ οἱ ὁποῖοι ἐπιθυμοῦν τὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν, ἔστω μὲ συνέπειαν τὴν πτώσιν τοῦ κατὰ κεφαλὴν εἰσοδήματος, ὑπὸ τὸν ὅρον δτι αὕτη θὰ ἐπιφέρει πληθυσμὸν τῶν κενῶν ἐδαφῶν, μετακίνησιν ἀγροτῶν πρὸς τὰς πόλεις καὶ βιομηχανοποίησιν. Ἐθνικιστικοὶ ἡγέταις ἐπιθυμοῦν τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἐθνικῶν οἰκονομῶν των κατὰ συνολικὸν μέγεθος εἰσοδήματος ἢ συνολικοῦ προϊόντος ἕνεκα γοήτρου ἢ στρατηγικῶν λόγων, ἔστω καὶ ἐάν τοῦτο ἐπιτυγχάνεται εἰς βάρος τοῦ μέσου βιοτικοῦ ἐπιπέδου. Μία ἀποικιακὴ ἐπίσης δύναμις ἐνδιαφέρεται διὰ τὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἀποικιῶν τῆς προκειμένου αὐταί νά ἀποτε-

λέσουν μίαν εὐρύτεραν ἀγορὰν πρὸς ἀπορρόφησιν τῶν μητροπολιτικῶν ἐξαγωγῶν ἢ μίαν πηγὴν προσφορᾶς εὐθηνῶν ἀγαθῶν διατροφῆς ἢ πρώτων ὕλῶν, χωρὶς νὰ ἐνδιαφέρεται ταυτοχρόνως διὰ τὴν οἰκονομικὴν ἄνοδον τοῦ αὐτόχθονος πληθυσμοῦ. Θὰ ἔδει νὰ σημειωθῇ ὅτι ἅπασαι αἱ ἀνωτέρω ἀπόψεις ἔχουν κατὰ καιροῦς ἐπισύρει τὴν σοφὰν προσοχὴν τῶν ἐρευνητῶν.

Παρ' ὅλα ταῦτα, ἐνῷ ἡ ἔννοια τοῦ κατὰ κεφαλὴν εἰσοδήματος δίδει προσθέτους καὶ οὐσιώδεις πληροφoρίας, δὲν εἶναι ἀπολύτως ἀρκετὴ δι' ὠριανὰς περιπτώσεις. Ὑποθεθεῖσθω ὅτι μία χώρα ἡ ὁποία ἐφήρμοσε ἐν πρόγραμμα οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως, εὕρισκε ὅτι ἔχει μόνον ὁ συνολικὸς πλοῦτος, τὸ εἰσόδημα, ἢ παραγωγὴ καὶ ὁ πληθυσμὸς αὐξάνουν, ἀλλὰ καὶ ὅτι τὰ κατὰ κεφαλὴν ὡς ἂν μεγαλύνῃ αὐξάνουν ἐπίσης. Ἀπαντεῖ οἱ παράγοντες εἶναι εὐνοϊκοὶ καὶ δεικνύουν ὅτι ὑπάρχει οἰκονομικὴ πρόοδος καὶ βελτίωσις τῶν συνθηκῶν διαβιώσεως τοῦ πληθυσμοῦ. Μία ὅμως τῶν ὑφισταμένων οἰκονομικῶν ἀντιξοοτήτων εἶναι ἡ παρὰ ταῦτα ὑπαρξίς μεγάλῃς μάζῃς ἀπολύτου ἐνδείας μεταξὺ τοῦ πληθυσμοῦ, ὁ ὁποῖος δὲν ἔλαβε μέρος εἰς τὴν αὕξησιν τοῦ εἰσοδήματος. Ἐπομένως εἶναι παράδοξον νὰ διατεινόμεθα ὅτι μία χώρα ἐπιτυχᾶναι οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν καθ' ὃν χρόνον ἡ ἀπόλυτος ἔκτασις τῆς ἐνδείας ἐξακολουθεῖ νὰ ὑφίσταται, πιθανὸν δὲ καὶ νὰ αὐξάνῃ. Μία χώρα ὡς ἡ ἀνωτέρω, ἡδύνατο νὰ παρουσιάσῃ ἅπαντα τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως τὰ ὁποῖα προηγουμένως ἀπηριθμήσαμεν. Ἐὰν ἐν τῇ μεταξὺ ἡ τάξις ἐκείνων οἱ ὁποῖοι ζοῦν πλησίον ἢ κάτω τοῦ στοιχειώδους ἐπιπέδου διαβιώσεως, τῶν ἀναλαβήτων καὶ ὑποσιτιζομένων, αὐξάνεται, λόγῳ ὑψηλοῦ ποσοστοῦ γεννήσεων, ταχύτερον τῆς μέσης αὐξήσεως τοῦ συνολικοῦ πληθυσμοῦ, τότε ἡ ἔκτασις τῆς ἐνδείας εὐρύνεται, καθ' ὃν χρόνον πραγματοποιεῖται αὕξησις τόσον τοῦ συνολικοῦ ὅσον καὶ τοῦ μέσου κατὰ κεφαλὴν εἰσοδήματος.

Ὑπάρχει μία σχολὴ σκέψεως ἡ ὁποία πιστεύει ὅτι ἡ καθιέρωσις οἰκονομικοῦ προγράμματος ἀμέσως ἀποσκοποῦντος εἰς τὴν παρεμπόδισιν τῆς αὐξήσεως τῆς ἀπολύτου ἐνδείας, δύναται νὰ ὀδηγήσῃ τὸ πρόγραμμα εἰς ἀποτυχίαν, ἀνευ μονίμου κέρδους ἐνὸς τμήματος τοῦ πληθυσμοῦ. Ὑποστηρίζει ὅτι εἰς πολλὰς περιπτώσεις λογικὸν εἶναι, τουλάχιστον διὰ μερικὸν χρόνον, νὰ αποφασισθῇ ἡ αὕξησις τῆς οἰκονομικῆς δυνάμεως τοῦ εὐήμερου τοῦ πληθυσμοῦ. Πιθανὸν ἢ εὐημερία θὰ ἐπεκταθῇ καὶ εἰς τὰ χαμηλότερα οἰκονομικῶς στρώματα καὶ αἱ ἐθνικαὶ πηγαὶ θὰ καταστοῦν ἀφθονοὶ οὕτως ὥστε νὰ ἐπιτρέψουν τὴν εἰς μεγάλην κλίμακα ἐκτέλεσιν προγραμμάτων ἀποβλεπόντων εἰς τὴν ἀπαλλαγὴν τῶν πτωχοτέρων τάξεων ἐκ τῆς ἀνεχείας. Ἀντιθέτως, μίᾳ ἡμέσῳ καὶ κατ' ἐθελοὶ ἐπιθέσις κατὰ τῆς μαζικῆς ἐνδείας θὰ εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν κατὰ τμησιν τῶν ἐθνικῶν πόρων εἰς προσωρινούς ἀντικειμενικοὺς σκοποὺς, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐπιφέρει τὸ ἀντίθετον ἀποτέλεσμα.

Αἱ ἐν λόγῳ θεωρίαι εὕρισκονται πολὺ πλησίον πρὸς τὰς τοιαύτας τοῦ Mal-

thus. Οὗτος ἐπίστευεν ἀκραδάντως ὅτι ἡ δυσκολία τῆς ἀνάδου τοῦ εἰσοδήματος τῶν Ἀγγλικῶν μαζῶν τῆς ἐποχῆς του, ὡφείλετο εἰς τὸ γεγονός· ὅτι· εἶχον τὴν τάσιν, ὡς ἐπίστευεν, νὰ ἀπορροφῶν πᾶσαν αὐξήσιν τοῦ εἰσοδήματός των διὰ τῆς αὐξήσεως τοῦ ἀριθμοῦ των, ἀντὶ νὰ χρησιμοποιοῦν ταύτην πρὸς αὐξήσιν τοῦ βιοτικοῦ των ἐπιπέδου. Τὸ φάρμακον τὸ ὁποῖον μετ' ἐμφάσεως ὑπεστήριζεν ἦτο ὁ περιορισμὸς τῶν γεννήσεων, πλὴν ὅμως ἐπειδὴ δὲν εἶχε τὴν ἀπαιτουμένην ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν πρακτικὴν ἀξίαν αὐτοῦ, προέτεινεν ὡς συμπληρωματικὸν μέτρον τὴν προώθησιν ἐντὸς τῆς Ἀγγλικῆς οἰκονομίας τῆς τάξεως ἐκείνης ἢ ὁποῖα δὲν θὰ ἀπερρόφει τὴν αὐξήσιν τοῦ εἰσοδήματος ἐξ ὀλοκλήρου μέσῳ τῆς φυσικῆς αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ. Πρὸς τοῦτο, ὑπεστήριζε τὴν δασμολογικὴν προστασίαν τῆς Ἀγγλικῆς γεωργίας ὡς μέσον αὐξήσεως τῆς εὐημερίας τῶν γαιοκτημόνων, οἱ ὁποῖοι θὰ ἐχρησιμοποιοῦν τὴν αὐξήσιν τοῦ εἰσοδήματός των, πρὸς αὐξήσιν τοῦ βιοτικοῦ των ἐπιπέδου ἢ διὰ νέας ἐπενδύσεις. Θεωρία ὄχι ἐλκυστικὴ, ὅπου τὸ πρόβλημα τοῦ πληθυσμοῦ, ὡς ὁ Malthus τὸ ἀντιμετώπισεν, εἶναι γεγονός, καθὼς ἐπίσης καὶ ἡ σπάνις κεφαλαίου καὶ ὅπου συστηματικῶς ἡγνοήθη τὸ γεγονός· ὅτι ἀνώτεραι καὶ τελειότεραι δυνατότητες συνεχῶς ἀνακαλύπτονται καὶ ἐφαρμόζονται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ II

ΕΜΠΟΔΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΕΩΣ

1. Ἡ ἰδιομορφία τοῦ προβλήματος.

Ἄν καὶ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Adam Smith μέχρι σήμερον ὑπάρχει μία μεγάλη διαδοχὴ ἀπόψεων αἱ ὁποῖαι ἐπεξηγοῦν τὴν φύσιν καὶ τὰς αἰτίας τοῦ «πλούτου τῶν ἐθνῶν», ἡ ἔμφρασις τίθεται συνήθως εἰς τοὺς παράγοντας ἐκείνους οἱ ὅποιοι προάγουν τὴν ἀνάπτυξιν καὶ ὅχι εἰς ἐκείνους οἱ ὅποιοι τὴν περιορίζουν. Μεγαλυτέρα προσοχὴ ἐδόθη εἰς τὰς προηγημένας χώρας καὶ ὅχι εἰς τὰς ὑπαναπτύκτους. Ἐπομένως, ἡ ἐξέτασις τῶν αἰτίων τῆς καθυστερήσεως τῆς ἀναπτύξεως τῶν περισσοτέρων χωρῶν, ἐντὸς τῶν πλατίσιων τῆς παγκοσμίου οἰκονομίας θὰ ἀποτελέσῃ μίαν ἀξιόλογον ἀνάλυσιν. Ἡ μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1870 - 1913 περίοδος εἶναι ἡ περισσότερον χαρακτηριστικὴ οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως κατὰ τὴν ὅποιαν πολλαὶ χῶραι (Αὐστραλία, Καναδᾶς, Ν. Ζηλανδία) ἔπαυσαν νὰ ἀνήκουν εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ὑπαναπτύκτων λόγῳ ὑψηλοῦ ρυθμοῦ ἀναπτύξεως, ἐνῷ ἄλλαι (Βολιβία, Βραζιλία, Κεϋλάνη, Κίνα, Ἰνδία) παρέμειναν ὑπαναπτύκτοι.

2. Αἱ ἀτέλειαι τῆς ἀγορᾶς.

Ἐὰν τὸ ἐπίπεδον τῆς τρεχούσης παραγωγῆς εὐρίσκεται κάτωθι τοῦ maximum τὸ ὅποῖον ἡ optimum χρησιμοποίησις τῶν παραγωγικῶν συντελεστῶν δύναται νὰ ἐπιτύχῃ, ὁμιλοῦμεν περὶ κατωτέρων ἢ ἐλλειπῶν παραγωγικῶν λειτουργιῶν. Πολλαὶ ἀτέλειαι τῆς ἀγορᾶς (market) προκαλοῦν σπατάλην εἰς τὴν χρησιμοποίησιν τῶν παραγωγικῶν συντελεστῶν καὶ περιορίζουν, ὡς ἐκ τούτου, τὰς πιθανότητας ἐπιτεύξεως τοῦ ἐπιθυμητοῦ ἐπιπέδου παραγωγῆς. Αἱ κυριώτεραι ἐξ αὐτῶν εἶναι ἡ ἐλλειπὴς γνῶσις, ἡ ἐλλειπὴς κινητοποίησις καὶ ἡ ἀνεπαρκὴς ἐξειδίκευσις τῶν συντελεστῶν παραγωγῆς, ὡς ἐπίσης καὶ ἡ ἐλλειπὴς κατανομή αὐτῶν. Ἄγνοια τῶν πιθανῶν πηγῶν καὶ τεχνικὴ ἄγνοια, καθὼς ἐπίσης ἄγνοια τῆς ἐγχώριου καὶ παγκοσμίου ἀγορᾶς, ἀποτελοῦν ἐκδηλώσεις ἀνεπαρκοῦς γνώσεως. Πιεζομένη ἀπὸ τελωνιακοὺς φραγμοὺς καὶ ἄλλα νομικὰ ἐμπόδια, ἡ ἐγχώριος ἐργατικὴ δύναμις εἶναι ἀκίνητος, τόσον γεωγραφικῶς ὅσον καὶ ἀπὸ πλευρᾶς ἀπασχολήσεως, ἐνῷ πολλοὶ κοινωνικοοικονομικοὶ φραγμοὶ ἐπαυξάνουν τὴν ἐπίδρασιν τῶν ὡς ἔνω δυσμενῶν παραγόντων.

Ἡ χαμηλὴ παραγωγικότης τῶν ὑπαναπτύκτων χωρῶν ἔγκειται εἰς τὴν ἀπουσίαν εὐρυτάτων μεταβολῶν τῶν συνθηκῶν παραγωγῆς αἱ ὁποῖαι πιέζουν αὐτὰς καὶ ὅχι εἰς τὴν ἀπλήν μετατροπὴν τῶν ὀριακῶν ἀτελειῶν. Διότι ἐὰν ἤρχομεθα εἰς μίαν ὀριακὴν προσαρμογὴν ἀποσκοποῦντες εἰς τὴν ἐπίτευξιν

τοῦ optimum τῆς οἰκονομίας, δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ προκαλέσωμεν αὐξησιν τοῦ προϊόντος συγκρινομένη πρὸς ἐκείνην ἢ ὅποια θὰ ἐπετυγχάνετο κατόπιν τῆς ριζικῆς ἀλλαγῆς τῶν δυσμενῶν συνθηκῶν.

Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν αὐξήσιν τοῦ προϊόντος, αἱ ὀριακαὶ προσαρμογαὶ εἶναι δευτερευούσης σημασίας ἐν συγκρίσει πρὸς τὸν πρῶτιστον ἀντικειμενικὸν σκοπὸν ἀφορῶντα τὸν σχηματισμὸν παγίου κεφαλαίου πρὸς ὑπερακόντισιν τῆς αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ καὶ αὐξήσιν τῆς κατὰ κεφαλὴν ἀνταγωγίας κεφαλαίου. Αἱ ἀτέλειαι τῆς οἰκονομίας ὄχι μόνον παρεμποδίζουν τὴν ἐπιδιωκωμένην ἀλλαγὴν τῶν συνθηκῶν, ἀλλὰ ἀποτελοῦν ἐμπόδια εἰς τὴν ἔντασιν τῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἐξαγωγικοῦ τομέως, ἀποτελοῦντος θεμελιῶδες ὑπόβαθρον τῆς προσδοκωμένης οἰκονομικῆς ἀπογειώσεως μιᾶς ὑπανάπτυκτου οἰκονομίας.

3. Ὁ φαῦλος κύκλος.

Μία ὑπανάπτυκτος χώρα παραμένει ὑπανάπτυκτος διότι τὸ συνολικὸν προϊόν εἶναι χαμηλόν, τὰ ἀποθέματα ἀμελητέα, οὕτως ὥστε μετὰ τὴν ἱκανοποίησιν τῆς καταναλώσεως, μικρὸν περιθώριον παραμένει πρὸς δημιουργίαν κεφαλαίου. Συνεπῶς δὲν δύναται νὰ υπάρξῃ αὐξήσις τοῦ προϊόντος καὶ οὕτω ἡ χώρα παραμένει εἰς κατὰστασιν στοιχειώδους διαβιώσεως.

Ἔξναι γνωστὸν ὅτι ἐν πλῆθος αἰτίων δύναται νὰ ἐμποδίσῃ τὴν συσσώρευσιν τοῦ κεφαλαίου. Παρ' ὅλον ὅτι πολλαὶ ὑπανάπτυκτοι χώραι διαθέτουν παραγωγικὰς πηγὰς, δὲν εἶναι εἰς θέσιν, ἐλλείψει γνώσεων, νὰ τὰς ἀξιοποιήσουν. Καθυστέρημένοι γεωργοὶ δὲν παράγουν πέραν τῶν ἀναγκῶν τῶν καὶ κατὰ τὸ πλεῖστον ξέναι ἐπιχειρήσεις προβαίνουν εἰς λογικὴν ἐκμετάλλευσιν αὐτῶν τῶν πηγῶν. Καὶ δεδομένης τῆς χαμηλῆς ἐγχωρίου ζητήσεως, αἱ ξέναι ἐπιχειρήσεις ἐνδιαφέρονται διὰ τὴν παραγωγὴν ἐξαγωγίμων ἀγαθῶν καὶ ὄχι διὰ τὴν ἀγορὰν τῆς ὑπανάπτυκτου χώρας. Ἄν ὑποθέσωμεν ἐπίσης ὅτι ὑπάρχουν αἱ ἀπαιτούμεναι γνώσεις, ἡ ὑπανάπτυκτος χώρα θὰ στερηθῇ τῶν ἄλλων παραγωγικῶν συντελεστῶν, τῶν ἀναγκαιούτων διὰ τὴν πλήρη ἀξιοποίησιν τῶν πηγῶν. Ἄνευ προσφοράς κεφαλαίου, ἐπιχειρηματικοῦ πνεύματος, διομηχανικῆς τεχνικῆς καὶ ἄνευ διοικητικῆς καὶ ὀργανωτικῆς ἐξειδικεύσεως, ἡ οἰκονομία περιορίζεται εἰς τὴν παραγωγὴν μικρᾶς ἐντάσεως ἐργασίας ἢ ἐκμετάλλευσιν πρωτογενῶν ἀγαθῶν. Παρ' ὅλα ταῦτα, ἡ προσφορὰ ἐργασίας δὲν ἱκανοποιεῖται ἂν καὶ ἡ ἀπασχόλησις κατὰ μονάδα προϊόντος εἶναι μεγάλη καὶ ὁ πλεονάζων γεωργικὸς πληθυσμὸς λαμβάνει τὴν μορφήν ἀφανοῦς ἀνεργίας. Μικρὸν τμήμα τοῦ πληθυσμοῦ χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν παραγωγὴν ὀλίγων ἀγαθῶν ὑπεράνω τῶν στοιχειωδῶν ἀναγκῶν. Περαιτέρω, τὸ ἐπίπεδον παραγωγῆς εἶναι πολὺ μικρὸν ἔνεκα τοῦ περιωρισμένου κεφαλαίου, ἀνυπαρξίας ἀποθηρευτικῶν χώρων, μικρᾶς ταμιακῆς ρευστότητος καὶ στενῆς ἀγορᾶς. Ἐξιδιώτερον, τὸ διαθέσιμον κεφάλαιον,

μετρούμενον διὰ τῆς σχέσεως αὐτοῦ πρὸς τὸ πραγματικὸν προϊόν, δεικνύει ὅτι ἡ κεφαλαιουχικὴ συντελεστής διὰ τὴν γεωργίαν καὶ ὀρυχεία, εἶναι σημαντικῶς κατωτέρως τοῦ ἀντιστοίχου κεφαλαιουχικοῦ συντελεστοῦ τῶν ἀνεπτυγμένων χωρῶν. ὅσον ἀφορᾷ τὴν βιομηχανίαν, οἰκισμὸν καὶ ἔργα κοινῆς ὠφελείας.

(ὅπως, ἅπασαι αἱ ὑπανάπτυκτοι οἰκονομίαι εἶναι περιοχαὶ πρωτογενοῦς παραγωγῆς, ὅπου ἢ γῆ καὶ ἢ ἐργασία ἀφθονοῦν καὶ τὸ κεφάλαιον ἔλλειπει. Ὁ μὲν κρὸς κεφαλαιουχικὸς συντελεστής καὶ ἡ χαμηλὴ κατὰ κεφαλὴν παραγωγικότης, δημιουργοῦν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὸν φτωχὸν κύκλον. Ἡ διάσπασις αὐτοῦ προϋποθέτει τὸν σχηματισμὸν παγίου κεφαλαίου, πλὴν ὅμως τὸ χαμηλὸν πραγματικὸν εἰσόδημα συγκρατεῖ τὴν ἐγγύριον ἀποταμίευσιν εἰς χαμηλὰ ἐπίσης ἐπίπεδα. Ἐπὶ πλέον, ὅχι μόνον τὸ μέγεθος τῆς προσφορᾶς κεφαλαίων πρὸς ἐπένδυσιν παραμένει χαμηλόν, ἀλλὰ ἡ διαθέσιμος περὶωρισμένη ποσότης αὐτῶν κατευθύνεται, λόγῳ τῆς ἐξαιρετικῆς ροπῆς πρὸς ρευστότητα, εἰς ἀκίνητα, ἐραγυπρήθεσια δάνεια, κερδοσκοπικὰ τοποθετήσεις, καταθέσεις εἰς τὸ ἐξωτερικόν, ἀντὶ ἐπενδύσεων εἰς βιομηχανίαν, ἔργα ὑποδομῆς καὶ γενικὰ εἰς τὴν διαδικασίαν τῆς παραγωγῆς.

Ἡ δημοσιονομικὴ καὶ νομισματικὴ πολιτικὴ δὲν εἶναι ἀρκούντως κατάλληλος ὥστε νὰ ὑποδοθῇ τὴν ἐσωτερικὴν ἀνάπτυξιν διὰ τῆς διαδικασίας ἐνὸς πλεονασματικοῦ προϋπολογισμοῦ. Ἐνεκὰ τῆς ἐλλείψεως πρακτικῆς πολιτικῆς καὶ ἐλέγχων χρηματοδοτήσεως, οἱ ἔμμεσοι φόροι καὶ τὰ λοιπὰ ἔσοδα ἐκ τῆς ἐπιχειρηματικῆς δραστηριότητος τοῦ κράτους ἀποτελοῦν μικρὰν ἀναλογίαν τῶν δημοσίων ἐσόδων, ἐνῶ οἱ ἔμμεσοι φόροι καὶ δὴ τὰ τελωνιακὰ ἔσοδα, κυριαρχοῦν εἰς τὸ σκέλος τῶν ἐσόδων τοῦ προϋπολογισμοῦ. Συνεπῶς ἡ πιθανότης τῆς κρατικῆς ἀποταμιεύσεως μειοῦται εἰς τὸ ἐλάχιστον καὶ ὥς ἐκ τούτου ἡ ἀνεπάρκεια τόσον τῆς ἰδιωτικῆς ὅσον καὶ τῆς κρατικῆς ἀποταμιεύσεως, ἀναγκάζει τὰς ὑπανάπτυκτους οἰκονομίας νὰ στηρίζωνται εἰς τὸν ἐξωτερικὸν δανεισμὸν διὰ μακροπρόθεσμα κεφάλαια ἐπενδύσεων.

Ἐἵνα: ἐνδιαφέρον νὰ τονίσωμεν ὅτι, ἂν καὶ διατυπωμένα εἰς σύγχρονον ὀρολογίαν, τὰ πλεῖστα τῶν προηγουμένων ἐκτεθέντων περιέχονται εἰς τὴν θεωρίαν τῶν κλασσικῶν, τὴν ἀφορῶσαν εἰς τὸ ὑπόδειγμα ἀναπτύξεως τῶν οικονομικῶς καθυστερημένων χωρῶν. Ὁ Smith, Ricardo, Malthus καὶ J. S. Mill, συνεκέντρωσαν τὴν προσοχὴν των εἰς τὸ πῶς ἡ οἰκονομία δύναται νὰ ἐπεκταθῇ διὰ τῆς αὐξήσεως τῆς παραγωγικότητος, τῆς κατανομῆς τῆς ἐργασίας καὶ τῆς συσσωρεύσεως παγίου κεφαλαίου.

4. Ἀντίκτυποι ἐκ τῶν ἐπενδύσεων ἐξωτερικοῦ.

Ἡ ἀνάγκη ἐξωτερικοῦ δανεισμοῦ δὲν σημαίνει ὅτι τὸ πρόβλημα ἀναπτύξεως εἶναι ἀπλῶς πρόβλημα χρηματοδότησεως. Τὸ ξένον κεφάλαιον ὑποδοθῇ «ΑΡΧΕΙΟΝ» Δ. Ε. Καλιτσονάκη, Τόμ. 48ος (1968), Τεύχ. Α'

τὴν ἀνάπτυξιν χωρὶς νὰ δύναται νὰ τὴν ἐγγυηθῇ. Αἱ ἐκ τῶν ἀλλοδαπῶν ἐπενδύσεων ἐπιδράσεις, ἐξαρτῶνται ἐκ τῆς κατευθύνσεως τῶν ἐπενδύσεων ἐξωτερικοῦ, τοῦ τύπου τοῦ οἰκονομικοῦ ὀργανισμοῦ, ὁ ὁποῖος τὰς ἐκτελεῖ καὶ ἐκ τοῦ οἰκονομικοῦ ἀποτελέσματος.

Ὁ ἀλλοδαπὸς κεφαλαιούχος, γενικῶς, δὲν ἐπιχεράζεται ἀπὸ τὰς δυνατότητας τῆς ἐγχωρίου ἀγορᾶς, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν προσδοκίαν ἐπιτεύξεως ὑψηλῶν κερδῶν ξένου συναλλάγματος ἐκ τῶν ἐξαγωγικῶν ἐπιχειρήσεων. Τοῦτο συντέλεσεν ὥστε τὸ ξένον κεφάλαιον νὰ συγκεντρωθῇ εἰς φυτείας, ἐξορυκτικὰς ἐπιχειρήσεις καὶ εἰς σιδηροδρόμους συνδέοντάς τὰς ἐξαγωγικὰς ἐπιχειρήσεις μετὰ τῶν λιμένων.

Σημφώνως πρὸς τὴν κλασσικὴν θεωρίαν, ὅταν τὸ κεφάλαιον μετακινήται ἀπὸ χώρας, αἱ ὁποῖαι ἐν ἀφθονίᾳ διαθέτουν τοῦτο καὶ ἔχῃ χαμηλὴν ὀριακὴν ἀπόδοσιν, πρὸς χώρας ὅπου τοῦτο σπανίζει καὶ ἡ ὀριακὴ ἀπόδοσις εἶναι μεγάλη, ἡ ροὴ κεφαλαίων θὰ συνεισφέρῃ εἰς τὴν ἐπίτευξιν μιᾶς optimum διανομῆς τῶν παραγωγικῶν πηγῶν ἀνὰ τὸν κόσμον καὶ θὰ ἐπιφέρῃ αὐξήσιν εἰς τὸ συνολικὸν ἐθνικὸν εἰσόδημα. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀνάπτυξιν, τὸ μόνον τὸ ὁποῖον δύναται πράγματι νὰ εἰπωμεν, εἶναι ὅτι διὰ μίαν ὑπανάπτυστον χώραν, μερικαὶ ἐπενδύσεις ἐξωτερικοῦ εἶναι καλλίτεραι ἀπὸ οὐδεμίαν ἐπένδυσιν, ἀλλὰ αἱ ξένα ἐπενδύσεις, συμφώνως πρὸς τὰς προσδοκίας ἰδιωτικῶν κερδῶν, δὲν εἶναι κατ' ἀνάγκην ἢ καλλίτερα κατεύθυνσις. Ἐπίσης, ἐν σπουδαῖον ἀποτέλεσμα τοῦ ξένου δανεισμοῦ εἶναι ἡ προκλήσις τῶν ἐξαγωγῶν ὀρισμένων προϊόντων, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἔχει λάβει μεγάλαν διαστάσιν κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια. Π.χ. ἡ ἐξαγωγή τεύου ἐξ Ἰνδῶν καὶ Κεϋλάνης, καφε Βραζιλίας, ὀρύζης Μπουρμας κλπ. καὶ ἡ ὥς ἐκ τούτου ἀνάλογος αὐξήσις τῆς παραγωγῆς τῶν ἐν λόγῳ προϊόντων.

Ὡς προηγουμένως ἐλέχθη, πολλὰ ἐκ τῶν ὑπαναπτύκτων χωρῶν δὲν στεροῦνται παραγωγικῶν πηγῶν. Διὰ τῆς εἰσοδῆς ἀλλοδαπῶν κεφαλαίων αἱ ἐξαγωγαὶ τῶν ὑξήθησαν καὶ ὁ κεφαλαιουχικὸς συντελεστὴς ἔχει αὐξηθῇ εἰς τὸν ἐξαγωγικὸν τομέα. Θὰ ἡδυνάτῃ τις νὰ σκεφθῇ ὅτι ὑφίστανται αἱ προϋποθέσεις δι' ἐν ὑπόδειγμα ἀναπτύξεως ὁμοίων πρὸς ἐκεῖνο τοῦ Hicks. Αἱ αὐξανόμεναι ἐξαγωγαὶ θὰ ἔπρεπε νὰ ἔχουν ἀνάλογα ἀποτελέσματα πρὸς ἐκεῖνα τῶν αὐξανόμενων αὐτονόμων ἐπενδύσεων καὶ αἱ παράγωγοι ἐπενδύσεις θὰ ἔπρεπε νὰ ἐπακολουθήσουν τῆς αὐξήσεως τῶν ἐξαγωγῶν, οὕτως ὥστε, κατόπιν μιᾶς ἀνοδικῆς πορείας τῶν ἐξαγωγῶν, ἡ διαδικασία τοῦ πολλαπλασιαστοῦ - ἐπιταχυντοῦ θὰ ἔδει νὰ εἶχε δημιουργήσει τὴν κινητήριον δύναμιν τῆς ἀνάπτυξης. Τοῦτο ὅμως δὲν συμβαίνει. Ἡ αὐξανόμενη προσφορά τῶν ἐξαγωγῶν, δὲν μεταφράζεται εἰς μίαν αὐξήσιν τῆς ζητήσεως εἰς τὴν ὑπόλοιπον οἰκονομίαν λόγῳ τοῦ χαμηλοῦ πραγματικοῦ εἰσοδήματος. Ἡ ἀνεπάρκεια τῆς ζητήσεως ἐσωτερικοῦ εἶναι ἕνας ἄλλος παράγων τοῦ φαύλου κύκλου. Τὸ χαμηλὸν πραγματικὸν εἰσόδημα εἶναι ἕνας περιορισμὸς εἰς τὸν τομέα τῆς ζητήσεως, ἀκριβῶς ὅπως καὶ εἰς ἐκεῖνον τῆς προσ-

φορᾶς (Nurkse). Ὡς ὁ Malthus παρετήρησεν, «ένας κατώτερος τρόπος ζωῆς εἶναι μία αἰτία ὡς ἐπίσης καὶ μία συνέπεια τῆς ἐνδείας καὶ εἶναι ἀσυζητητὶ ἀληθές ὅτι αἱ ἀνάγκαι παράγουν πλοῦτον... Ἡ μεγαλύτερα ὄλων τῶν δυσκολιῶν πρὸς μετατροπὴν τῶν καθυστερημένων καὶ ἀραιοκατωχημένων χωρῶν εἰς προηγμένας καὶ πυκνοκατωχημένας τοιαύτας, ἔγκειται εἰς τὴν δυνατότητα μεταδόσεως εἰς αὐτάς νέων ἐπιθυμιῶν καὶ ἀναγκῶν αἱ ὁποῖαι θὰ συντελέσουν εἰς τὴν δημιουργίαν τοῦ πλούτου». Ὁ φανὸς κύκλος τῆς ζητήσεως καὶ προσφορᾶς εὐρίσκονται ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ σημείου, προσδιοριζομένου ἐκ τοῦ χαμηλοῦ ἐπιπέδου τοῦ πραγματικοῦ εἰσοδήματος. Ἡ ἱκανότης ἀγορᾶς ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἱκανότητα πρὸς παραγωγὴν καὶ ἡ κατανάλωσις τῆς ἐργασίας ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἔκτασιν τῆς ἀγορᾶς, ἡ ὅποια ἑμὲς ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν κατανομήν τῆς ἐργασίας.

Τὰ ἐξαγωγίμα προϊόντα τὰ ὁποῖα ἐπαρουσίασαν τὴν ταχυτέραν ἀνάπτυξιν (καφές, κακάο, ζαχαροκάλαμον, τέϊον, ἐλαστικόν), παρήγοντο κυρίως διὰ τοῦ συστήματος τῶν φυτειῶν. Ἄν καὶ αἱ ἀνώτεροι τεχνικαὶ γνώσεις καὶ τὸ κεφάλαιον τῶν ἐκμεταλλεύσεων ἐπέτρεπον τὴν ἐπέκτασιν τῆς παραγωγῆς καὶ τῶν ἐξαγωγῶν, αἱ ἐν λόγῳ ἐκμεταλλεύσεις εὐρίσκοντο ὑπὸ τὸν ἑλεγχον τῶν ξένων. Ὑφίστατο συνεπῶς μία σοβαρὰ διαρροὴ κερδῶν καὶ τόκων ἐκ τῆς ὑπαναπτύχτου οἰκονομίας, ἀκόμη καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν τμήμα τούτων ἐπανεπενδύετο ἐντὸς τῆς ὑπαναπτύχτου χώρας. Ἐξετάζοντες τὴν ἐπίδρασιν τῶν ξένων ἐπενδύσεων ἐπὶ τῆς μεταβολῆς τοῦ εἰσοδήματος παρατηροῦμεν ὅτι ἂν καὶ ὑπῆρχον βασικὰ συστατικὰ διὰ μίαν διαδικασίαν πολλαπλασιαστοῦ - ἐπιταχυντοῦ, αἱ παράγουσαι εἰσοδήματα δυνάμεις ἐξησθέν·ζον συνεπείᾳ τῶν διαρροῶν εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Λόγῳ τῆς ἐξαγωγῆς τῶν κερδῶν, τόκων καὶ κεφαλαίων πρὸς τὴν πιστώτριαν χώραν, ὡς ἐπίσης τὴν ὑψηλὴν ὀριακὴν ροπήν πρὸς εἰσαγωγὰς καὶ τὴν ὑψηλὴν εἰσοδηματικὴν ἐλαστικότητα τῆς ζητήσεως δι' εἰσαγωγὰς, ἐν δευτέρῳ ποσὸν ἐπενδύσεων εἰς τὰς ὑπαναπτύχτους χώρας ἔδιδεν ἐν πολὺ μικρότερον ποσὸν εἰσοδήματος ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ ὅποιον θὰ παρήγετο ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ποσοῦ εἰς μίαν προηγμένην χώραν.

Τελικῶς, ἡ ἐκ μέρους τῶν ὑπαναπτύχτων χωρῶν πραγματοποίησις ἐνός θετικοῦ βαθμοῦ ἀναπτύξεως, ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς πορείας τοῦ βαθμοῦ αὐξήσεως τῶν ἐξαγωγῶν. Πλὴν ἡμῶς, ἂν καὶ αἱ ἐξαγωγαὶ ἠρξάνον μακροχρονίως, τὸ αὐτὸ ἐγένετο καὶ μὲ τὰς εἰσαγωγὰς. Ἐπειδὴ τὰ προϊόντα τῶν προηγμένων χωρῶν εἰσῆγοντο εἰς τὴν ὑπαναπτύχτον χώραν καὶ ἡ ἐπαρὴ ὠδήγει εἰς ἀνωτέρους τύπους καταναλώσεως, ἡ ροπή πρὸς εἰσαγωγὰς ἠρξανε λόγῳ τῆς ἐνεργείας τῆς ἐπιδράσεως ἐπιδειξέως (demonstration effect) τῶν καταναλωτῶν, ὁ ρυθμὸς δὲ τῆς αὐξήσεως ἦτο μεγαλύτερος ὅσον ἀνῆρχετο τὸ ἐπίπεδον τοῦ εἰσοδήματος τῆς ὑπαναπτύχτου περιοχῆς. Θὰ ἠδύνατο ἐπὶ πλέον νὰ λεχθῇ ὅτι, μακροχρονίως, ἡ διανομὴ τοῦ εἰσοδήματος εἰς τὰς ὑπαναπτύχτους χώρας ἔτεινε νὰ μετακινήθῃ πρὸς ὄφελος τῶν κερδῶν καὶ εἰσοδημάτων τῶν ἐμπόρων καὶ

γαιοκτηνών. Καθ' ὃν χρόνον τὸ ἐπίπεδον τῆς δραστηριότητος ἀνυψώθη, ἐν πλῆθος μεσαζόντων ἐδημιουργήθη, ἐπωφεληθέν τῶν μακροχρονίων πληθωριστικῶν πιέσεων καὶ τῆς αὐξήσεως τῆς ζήτησεως γαιῶν, ἐνῶ οἱ μισθοὶ δὲν ἡυξήθησαν ἀνυπόλογως, συνεπεία τῆς ὑπάρξεως ἀφθόνου ἀνειδικεύτου ἐργατικῆς δυνάμεως, ἄνευ διαπραγματευτικῆς δυνάμεως. Ἐμποροὶ, μετάζοντες καὶ γαιοκτῆμονες ὅμως ἔχουν τὴν μεγαλύτεραν ὀριακὴν ροπὴν πρὸς εἰσαγωγὰς οὕτως ὥστε ἡ ὀριακὴ ροπὴ πρὸς εἰσαγωγὴν ἔτεινε ἐκ νέου νὰ αὐξηθῇ καθὼς τὸ ἐπίπεδον εἰσοδήματος γρύζαντο. Ἀπαντεῖ οἱ ἀνωτέρω παράγοντες ἐπομένως, συγχλίνουν εἰς ἓν ἀποτέλεσμα : τὴν ἐξουδετέρωσιν τῆς αὐξήσεως τῶν ἐξαγωγῶν διὰ τῆς αὐξήσεως τῶν εἰσαγωγῶν καὶ τὴν μὴ σοβαρὰν ἐπίδρασιν τῆς ἀνοδικῆς τάσεως τῶν ἐξαγωγῶν, εἰς τὴν διαμόρφωσιν τοῦ συνολικοῦ ἐγχωρίου προϊόντος.

5. Ἡ χαμηλὴ παραγωγικότης.

Οἱ παράγοντες τῆς χαμηλῆς παραγωγικότητος εἰς τὰς ὑπαναπτύκτους χώρας εἶναι κυρίως ποιοτικοί, φυσικοὶ καὶ ἀνθρώπινοι. Ὁ χαρακτήρ τοῦ ἐδάφους, τὰ ὄρη, ἡ τοπογραφία ἢ εὐνοῦσα ἢ παρεμποδίζουσα τὴν ἀνάπτυξιν ἐθνικῶν συγκοινωνιῶν, τὰ μεταλλεύματα, αἱ ὑδατοπτώσεις, αἱ βροχοπτώσεις καὶ ἡ θερμοκρασία, περιλαμβάνονται εἰς τὴν ἐννοιαν τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος. Ἡ γεωγραφικὴ τοποθέτησις μιᾶς χώρας ἀποτελεῖ ἐπίσης σημαντικὸν στοιχεῖον δι' ἐπικερδὲς διεθνὲς ἐμπόριον, ἐπειδὴ ἡ γειτνίασις μὲ ἀγορὰς ἐξωτερικοῦ καὶ πηγὰς ἐφοδιασμοῦ εἶναι παράγοντες μεγάλου ἐνδιαφέροντος.

Ἐν ὅσμενές φυσικὸν περιβάλλον δύναται νὰ ἀποτελέσῃ μέγιστον ἐμπόδιον οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως. Τοῦτο δὲν εἶναι καὶ ἀνυπερέβλητον, ταυτοχρόνως, εἰς τὴν περίπτωσιν κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ χώρα αὕτη διαθέτει ὑψηλὴν ποιότητα ἀνθρωπίνου παράγοντος, ὅπως π.χ. συμβαίνει εἰς τὴν Ἑλβετίαν. Ἡ ἐν λόγῳ χώρα ἐκτὸς τοῦ ὅτι εὐρίσκεται εἰς εὐνοϊκὴν θέσιν, καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν τοποθέτησίν της, ἐν συσχετισμῷ πρὸς τὰς κυριώτερας ὁδοὺς διεθνoῦς ἐμπορίου, δὲν δύναται νὰ παρουσιάσῃ οὐδὲ ἐν τῶν λοιπῶν πλεονεκτημάτων δι' οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν. Ἀπὸ πλευρᾶς φυσικῶν παραγόντων, εἶναι μία ἐκ τῶν πτωχοτέρων σχεδὸν χωρῶν τοῦ κόσμου. Οὐχ ἥττον, ἡ ὑψηλὴ ποιότης τοῦ ἀνθρωπίνου παράγοντος, ἔχει ἀναδιδάσει ταύτην εἰς τὴν σειρὰν τῶν πλουσιωτέρων χωρῶν ἀπὸ ἀπόψεως πλούτου καὶ κατὰ κεφαλὴν εἰσοδήματος. Μεγίστης σημασίας τυγχάνει ἡ ποιότης τοῦ ἐργαζομένου πληθυσμοῦ, ἀγροτικοῦ καὶ βιομηχανικοῦ, τοῦ ἐπιχειρηματικοῦ κόσμου, τῶν εἰδικευμένων μηχανικῶν καὶ εἰδικῶν, ὑφειλομένη εἰς ἱστορικοὺς καὶ ἐκπολιτιστικούς λόγους, περιβάλλον, ὑγείαν, διατροφήν, μόρφωσιν καὶ τὴν ποιότητα τῆς ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἐκλεγομένης πολιτικῆς ἡγεσίας.

6. Ἀνεπάρκεια κεφαλαίων δι' ἐπενδύσεις.

Ἡ ἀνεπάρκεια κεφαλαίων ἀποτελεῖ ἐν ἀκρίβει, παράγοντα ἀναπτυκτικὸν τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως. Εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι ἀπόλυτος ἢ σχετικὴ ὡς πρὸς τὰς ὑφισταμένας δυνατότητας δι' ἐπικερδῆ ἐπένδυσιν. Τὸ ποσὸν τοῦ ἐν γρηρεῖ κατὰ κεφαλὴν κεφαλαίου ἐντὸς μιᾶς χώρας, εἶναι ἀσφαλῶς ἐκεῖνο τὸ ὅποιον ἐνισχύει τὴν ἀνάπτυξιν καὶ ὅχι τὸ σύνολον τοῦ ὑπάρχοντος κεφαλαίου ἀδιακρίτως χρησιμοποιοῦντος τοῦ.

Ἡ συσσώρευσις ἐγχωρίου κεφαλαίου εἰς μίαν πτωχὴν χώραν πιθανόν νὰ εἶναι βραδεία. Ἡ πηγὴ τῆς ἀποταμιεύσεως εἶναι τὸ εἰσόδημα καὶ ὅπου τὸ κατὰ κεφαλὴν εἰσόδημα εἶναι χαμηλόν, τὸ ἐτήσιον ποσοστὸν ἐκουσίας ἀποταμιεύσεως θὰ τείνῃ ἐπίσης νὰ εἶναι χαμηλόν. Ὑποστηρίζεται ὅτι, δεδομένου τοῦ πληθυσμοῦ, ἐν δεδομένῳ χρόνῳ, τὸ ποσοστὸν τοῦ ἐτησίου ἀποταμιευομένου εἰσοδήματος θὰ εἶναι μεγαλύτερον διὰ τὰς ὑψηλὰς εἰσοδηματικὰς τάξεις, ὥστε ὅσον μεγαλύτερα εἶναι ἡ ἀνισότης εἰς τὴν διανομὴν τοῦ εἰσοδήματος, τόσον μεγαλύτερον πρόκειται νὰ εἶναι τὸ ἀποταμιευόμενον ποσοστὸν αὐτοῦ. Ὑπάρχουν ὁμῶς αἱ *priori* μερικοὶ λόγοι οἱ ὅποιοι καθιστοῦν ἡμᾶς σκεπτικούς ἐπὶ τοῦ ἐνδεχομένου τούτου. Μετὰ μεγαλύτερας ἐμπιστοσύνης δύναται νὰ λεχθῇ ὅτι καθὼς τὸ μέσον εἰσόδημα αὐξάνει, σὺν τῷ χρόνῳ αὐξάνεται ἐπίσης τὸ ἀπόλυτον μέγεθος τῆς ἐτησίας κατὰ κεφαλὴν ἀποταμιεύσεως. Πρέπει νὰ σημειωθῇ τέλος ὅτι ὅσον μεγαλύτερον εἶναι τὸ ποσὸν τοῦ κατὰ κεφαλὴν πλούτου καὶ εἰσοδήματος, τόσον διευρύνεται ἡ πιστωτικὴ ἐπιφάνεια τῆς χώρας καὶ ἐπομένως περιρροότερον δύναται νὰ δανεισθῇ ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐὰν τὸ ἐπιθυμῇ.

Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο θεωροῦμεν χρήσιμον τὴν ἐξέτασιν τῆς δυσμενοῦς ἐπιδράσεως μιᾶς ὑπερβολικῶς ἀνίσου διανομῆς ἐνὸς ἤδη χαμηλοῦ συνολικοῦ εἰσοδήματος ἢ πλούτου, ἐπὶ τῆς ὅλης προσπάθειας αὐξήσεως τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου, μέσῳ ἀποταμιεύσεων καὶ ἐπενδύσεων. Κατὰ κανόνα ὀλίγοι εἶναι οἱ ὑψηλοὶ εἰσοδηματῖαι οἱ ὅποιοι αὐξάνουν τὴν ἀποταμίευσίν των, αὐξανόμενων τῶν ἡδὴ ὑψηλῶν εἰσοδημάτων των. Διατηροῦντες τὴν κατανάλωσίν των εἰς «λογικὰ ἐπίπεδα». Οἱ περισσότεροι ἐξ αὐτῶν εἶναι μεγάλοι γαιοκτῆμονες διατηροῦντες ἕνα πολυτελὲς τρόπον διαβιώσεως μὲ μεγάλα ἐξοδα κατοικίας, ὑπηρετικοῦ προσωπικοῦ, ταξίδια καὶ λοιπὰς πολυτελεῖς ἀπασχολήσεις. Οὕτως αἱ ἀνάγκαι των διὰ κατανάλωσιν εἶναι τόσον μεγάλαι, ὥστε μικρὸν ἢ καθόλου περιθώριον δι' ἀποταμίευσιν παραμένει. Ἄλλοι ἀνωτέρας κλάσεως εἰσοδηματῖαι, εἶναι οἱ μεγάλοι ἐπιχειρηματῖαι. Ἡ προσπάθειά των πρὸς συσσώρευσιν ἀποταμιεύσεων καὶ ἐπέκτασιν τῶν ἐπιχειρήσεών των, συνεχῶς ἐξουδετεροῦται ἐκ τῆς ἐπιγούσης ἐπιθυμίας νὰ μιμηθῶν τὸν τρόπον διαβιώσεως τῶν «παλαιῶν οἰκογενειῶν» καὶ νὰ ἀποδείξουν διὰ τῶν περιδλέπτων δαπανῶν των, ὅτι εἶναι κοινωνικῶς ἴσοι πρὸς τοὺς ἀριστοκράτας συναδέλφους των. Πλὴν ὁμῶς ἡ τάξις αὕτη

κατακαρματίζει τὸ μέγεθος τῶν ἀποταμιεύσεων αἱ ὁποῖαι θὰ ἡδύναντο νὰ συγκεντρωθοῦν ὑπὸ τῶν μεγαλοεισοδηματιῶν, τῶν ὁποίων ἡ θέλησις πρὸς ἐπανεπένδυσιν τῶν κεφαλαίων των εἰς παραγωγικὰς ἐπιχειρήσεις εἶναι οὐσιαστικῶς περιορισμένη. Τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὴν ἀπροθυμίαν πρὸς ἐπέκτασιν τῶν μονοπωλιακῶν των θέσεων διὰ τῆς δημιουργίας προσθέτου παραγωγικῆς ἰκανότητος καὶ λόγῳ τῆς ἀπουσίας καταλλήλων εὐκαιριῶν ἐπενδύσεως, παράδοξον φαινόμενον καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὰς ὑπαναπτύκτους χώρας.

Ἡ ἀνεπάρκεια τῶν εὐκαιριῶν ἐπενδύσεων ὀφείλεται εἰς σημαντικὸν βαθμὸν εἰς τὴν διάρθρωσιν καὶ τοὺς περιορισμοὺς τῆς ὑφισταμένης πραγματικῆς ζητήσεως. Ἐὰν τὸ βιοτικὸν ἐπίπεδον εἶναι πολὺ χαμηλόν, τότε ὁ ὄγκος τοῦ συνολικοῦ χρηματικοῦ εισοδήματος τοῦ πληθυσμοῦ διατίθεται διὰ τροφήν, στοιχειώδη ἐνδυμασίαν καὶ οἰκιακὰς ἀνάγκας, ἥτοι δι' ἀγαθὰ καὶ ὑπηρεσίας δυναμένας νὰ ἀγορασθοῦν εἰς χαμηλὰς τιμὰς. Ἐπομένως ἡ τοποθέτησις μεγάλων κεφαλαίων εἰς ἐπενδύσεις δυναμένας νὰ παράγουν αὐτοὺς τοὺς τύπους τῶν ἀγαθῶν, σπανίως ὑπόσχεται ἐλκυστικὰ κέρδη. Οὕτε φαίνεται ἐπιχερδὴς ἡ ἀνάπτυξις ἐπενδύσεων, ἡ παραγωγή τῶν ὁποίων θὰ τροφοδοτήσῃ τὰς ἀπαιτήσεις τῶν πλουσιωτέρων τάξεων ἐπειδὴ ἱκανοποιοῦνται κατὰ τὸ πλεῖστον διὰ πολυτελῶν ἀγαθῶν εἰσαγομένων ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ, ἀληθεῖς ἐνδείξεις κοινωνικῆς διακρίσεως. Τελικῶς, ἡ περιορισμένη ζήτησις δι' ἐπενδύσεις ἀποτρέπει τὴν ἰδρυσιν βιομηχανιῶν παραγουσῶν κεφαλαιουχικὰ ἀγαθὰ.

7. Αἱ συνέπειαι ἐκ τῆς πολιτικῆς πληθωρισμοῦ.

Τὸ ποσοστὸν ἀποταμιεύσεων ἐξαρτᾶται θεδαίως ἐκ πολλῶν παραγόντων ἐπὶ πλέον τοῦ μεγέθους τοῦ εισοδήματος. Ἰποστηρίζεται γενικῶς ὅτι ὁ πληθωρισμὸς ἀποτελεῖ ἐμπόδιον εἰς τὰς ἰδιωτικὰς ἐπενδύσεις. Τοῦτο πιθανῶς εἶναι ἀληθές, ὅταν τὸ ἀντάλλαγμα τοῦ πληθωρισμοῦ δὲν εἶναι ἡ πλήρης ἀπασχόλησις. Ἀληθεύει ἐπίσης πρόκειμένου περὶ μεσαίων εισοδημάτων, τὰ ὁποῖα δὲν δύνανται νὰ ἀνεύρουν τρόπον ἀποφυγῆς τῆς ὑποτιμῆσεως τῆς σταθερᾶς ἀποδόσεως ἀξιών καὶ ρευστῶν διαθεσίμων, τὰ ὁποῖα σπεύδουν νὰ ἀνταλλαγοῦν μὲ καταναλωτικὰ ἀγαθὰ. Ἐκ τῆς πείρας προηγουμένων ἔτων, δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν ὅτι ἡ πληθωριστικὴ διαδικασία ἐπέφερε γενικῶς μετακίνησιν εισοδήματος καὶ πλούτου ἐκ τῶν μισθωτῶν, συνταξιούχων, κατόχους κρατικῶν ὁμολογιῶν καὶ ασφαλειῶν ζωῆς, πρὸς τὰς περισσότερον πλουσίας τάξεις τῶν γαιοκτημόνων, ἐπιχειρηματιῶν, βιομηχάνων κλπ. Οἱ τελευταῖοι, ἐχμεταλλευόμενοι τὴν περίστασιν, δύνανται νὰ συναποκομίσουν κέρδη ἐκ τῶν αὐξήσεων τῶν τιμῶν, πρᾶγμα τὸ ὅποιον ζημίας μόνον ἐπιφέρει εἰς τὰς ἀπορωτέρας τάξεις. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι ἐχμεταλλεύονται τὰς συνεπειὰς τοῦ πληθωρισμοῦ ἀνήκουν εἰς τὴν ἀποταμιεύουσαν τάξιν, εἶναι λογικὸν νὰ εἰπώμεν ὅτι ὁ πληθωρισμὸς τείνει κατ'

ἄρχῃν ὃ αὐξήσῃ ἀντὶ τῆς μειώσεως τῆς ἀναλογίαν τῶν ἀποταμιεύσεων ἐπὶ τοῦ γενικοῦ εἰσοδήματος.

(1) πλῆθωρισμός ὅμως, ἐπιγράζει δυσμενῶς τὴν κατεύθυνσιν τῶν ἐπενδύσεων καὶ προκαλεῖ τοιοῦτοτρόπως σπατάλην τῶν παραγωγικῶν συντελεστῶν. Διότι ἐπιφέρει κέρδη ἀκόμη καὶ εἰς ἀνεπαρκεῖς ἐπιχειρήσεις, ἀμβλύνει τὰ κίνητρα τῶν παραγωγικῶν ἐπενδύσεων, διογκώνει τεχνικῶς τὰ πεδία δράσεως τῶν μεσαζόντων καὶ μετακινεῖ ταλέντα ἐκ τῆς παραγωγικῆς εἰς τὴν μὴ παραγωγικὴν κερδοσκοπίαν. Περαιτέρω, αὐξάνει τὴν ἀπόδοσιν τῶν ἐπενδύσεων εἰς κατοικίας καὶ ἀδρανῆ ἀποθέματα καὶ παρακινεῖ τὴν χρηματοδότησιν ἐπιχειρήσεων παραγωγῆς προϊόντων, αἱ τιμαὶ τῶν ὁποίων δὲν ὑφίστανται εὐκόλως ἢ ἐξευρίσκουν κεφάλαια δι' ἐκδόσεως ὁμολογιακῶν δανείων.

Ἐὰν τὸ Κράτος ἀντὶ εἰσοδήματα μέσῃ φορολογίᾳ καὶ δι' αἵματι τοῦ ποσοῦ ἐκείνου τὸ ὅποιον θὰ διετίθετο ὑπὸ τῶν ἰδιωτῶν διὰ τρέχουσιν καταναλώσιν, διαθέτῃ δὲ ταῦτα εἰς χρήσιμα δημόσια ἔργα ἐπενδύσεων, λέγομεν ὅτι τὸ Κράτος παρεμβαίνει, ἐπιτελεῖ τὴν λειτουργίαν τῆς ἀποταμιεύσεως διὰ λογαριασμόν τοῦ πλῆθους. Ἡ δυσκολία ἔγκειται εἰς τὴν δυνατότητα ἐκτελέσεως ἐκ μέρους τοῦ Κράτους ἐπενδύσεων χρηματοδοτουμένων διὰ τοῦ πλεονάσματος τοῦ τρέχοντος προϋπολογισμοῦ ἢ διὰ δανεισμοῦ. Εἰς μίαν φιλελευθέραν οἰκονομίαν ἐπιβάλλεται ὅπως τὸ Κράτος δημιουργήσῃ τὸ κατάλληλον περιβάλλον ἀνανεώσεως τῶν ἰδιωτικῶν ἐπενδύσεων, δίδον ὅχι μόνον ἐν καλὸν παράδειγμα καλῆς οἰκονομικῆς διαχειρίσεως, διὰ τῆς δημιουργίας ἀτμοσφαιρας πολιτικῆς καὶ νομικῆς ἀσφαλείας, ἀλλὰ προσφέρον ταῦτοχρόνως τιμίαν καὶ ἐπαρκῆ διοίκησιν μέσῃ τῶν καλῶς ὀργανωμένων ὑπηρεσιῶν αὐτοῦ.

8. Ἡ ἐξωτερικὴ βοήθεια καὶ δανεισμός.

Εἰς χώρας ὅπου ἡ ὀριακὴ παραγωγικότης τοῦ κεφαλαίου εἶναι ὑψηλὴ καὶ ἐλαστικὴ, ἡ ἀνεπάρκεια ἐγχωρίων κεφαλαίων δύναται ν' ἀποτελέσῃ ἐν πρώτῳ μεγέθους ἐμπόδιον οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως καὶ ὁ ρυθμὸς δύναται σημαντικῶς νὰ ἐπιταχυνθῇ διὰ δανεισμοῦ ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ, ὑπὸ εὐνοϊκοῦς ὁρους. Τὰ ἐμπόδια διεθνῶν ἐπενδύσεων, τόσον ἀπὸ πλευρᾶς πιστωτῶν ὅσον καὶ ἀπὸ πλευρᾶς δανειζομένων, ἔχουν ὑπερβολικὰ αὐξηθῇ προσφάτως, οὕτως ὥστε δύναται μετὰ πεποιθήσεως νὰ λεχθῇ ὅτι οὐδέποτε αἱ προοπτικαὶ μεγάλης ἐκτάσεως διεθνῶν ἐπενδύσεων ὑπῆρξαν τόσον δυσμενεῖς ὅσον σήμερον. Τελευταίως, μεγάλο θάρος ἔχει ριφθῇ εἰς τὸν διακυβερνητικὸν δανεισμόν, ἀπ' ἐνός μὲν διότι αἱ δανειζόμεναι χώραι προτιμοῦν νὰ δανείζωνται ἀπ' εὐθείας ἐκ τῶν Κυβερνήσεων, ἀπ' ἑτέρου δὲ διότι τὸ ἰδιωτικὸν κεφάλαιον δεικνύει σημεῖα μεγάλης ἀπροθυμίας νὰ ἐξέλθῃ τῶν ὁρίων τῶν χωρῶν αἱ ὁποῖαι διαθέτουν τοῦτο, ἐκτὸς ἐὰν ἐπιθυμῇ νὰ ἀποφύγῃ ἐσωτερικοῦς κινδύνους. Ἀλλωστε, ἔνεκα τῶν ἐκ τῶν πολέμων ἔγμων, ὑψηλῆς φορολογίας, ἐθνικοποιήσεων κ.λ.π. τὰ διαθέσιμα ἰδιωτικά

κεφάλαια τὰ ὅποια ἐχορηγοῦντο δι' ἰδιωτικὰς ἐπενδύσεις εἰς τὸ ἐξωτερικόν, δραστηκῶς περιεκόπησαν, τοῦλάχιστον εἰς μερικὰς τῶν χωρῶν αἱ ὅποιαι ἄλλοτε ἦσαν σοβαροὶ ἐξαγωγεῖς κεφαλαίων.

Ἀτυχῶς, βασικὸν κίνητρον διακυβερνητικοῦ δανεισμοῦ, κατὰ τὴν πρόσφατον περίοδον, ἀποτελοῦν στρατηγικοὶ ἢ πολιτικοὶ λόγοι οἱ ὅποιοι πολλαπλασιάζονται ἐνεργῶν ὅπως, ὥστε οἱ πιθανοὶ δανεισταὶ διστάζουν νὰ λάβουν τὸ δάνειον καὶ οἱ πιστωταὶ νὰ τὸ χορηγήσουν. Ἐθνικὰ οἰκονομικὰ προγράμματα ἔχουν γενικευθῇ, σήμερον καὶ τοῦτο ὁδηγεῖ τὰς Κυβερνήσεις εἰς δυσκολίαν χρηματοδοτήσεως. αἱ ὅποιαι θεραπεύονται μὲν βραχυχρονίως διὰ δανεισμοῦ, καθίστανται δὲ πλέον ἐντονοὶ μακροχρονίως. Ἄλλωστε ὁ ἀριθμὸς τῶν πιθανῶν δανειστῶν εἶναι ἐλάχιστος ἐνῷ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπιθυμούντων δάνεια ἀπεριόριστος. Πάντα ταῦτα ὁδηγοῦν ἡμᾶς εἰς τὸ ἐρώτημα, κατὰ πόσον εἶναι ρεαλιστικὴ διὰ τὰς ὑπαναπτύχτους χώρας ἡ εἰς μεγάλον βαθμὸν ἐξάρτησις τῶν οἰκονομικῶν αὐτῶν προγραμμάτων ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ δανεισμοῦ.

Αἱ πτωχαὶ εἰς κεφάλαια χώραι, διὰ διαφόρους λόγους, προτιμοῦν τὸν διακυβερνητικὸν δανεισμόν ἐκ τοῦ ἰδιωτικοῦ καὶ περισσότερον ὅλων τῶν δανεισμῶν ἐκ διαφόρων διεθνῶν ὀργανισμῶν χρηματοδοτήσεως τῶν προγραμμάτων οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως. Ἐν τούτοις, ὁ ρυθμὸς καὶ ἡ δυναμικότης τῶν ἐν λόγω ὀργανισμῶν εἶναι συγκριτικῶς περιορισμένους καὶ δὲν δύναται νὰ ὑποστηριχθῇ, ὅτι οἱ ὑπάρχοντες τοιοῦτοι συνεισφέρουν σημαντικῶς εἰς τὴν διεθνή κίνησιν κεφαλαίων. Ἐὰν τυγχάνη ἀποδεκτὸν ὅτι οἱ τόκοι καὶ τὰ μερίσματα πρέπει νὰ καταβληθῶν ἐκ μέρους τῶν δανειζομένων καὶ κάποιαν ἡμέραν τὸ κεφάλαιον ἐπίσης, πρέπει νὰ ἀναγνωρισθῇ ὅτι ὑπάρχουν στενὰ οἰκονομικὰ ὅρια καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὸ ἐπιωφελές τοῦ δανεισμοῦ. Οὕτω, ἐκ τῶν ὅσων μέχρι τοῦδε ἐξετέθησαν, σχετικῶς πρὸς τὴν ἐξέυρεσιν κεφαλαίων, συμπεραίνομεν ὅτι τὰ κεφάλαια ἐξωτερικοῦ, ὑπὸ τὰς παρούσας τοῦλάχιστον διεθνεῖς συνθήκας, δὲν προσφέρουν εἰμὴ ὀριακὴν συνεισφοράν εἰς τὰς ἀνάγκας τῶν ὑπαναπτύχτων χωρῶν. Τοῦτο καθιστᾷ ἐπείγουσαν τὴν ὑποχρέωσιν τῶν ἐν λόγω χωρῶν πρὸς ἐνθάρρυνσιν τῆς ἐγχωρίου ἀποταμιεύσεως καὶ τὴν σφύροντα χρῆσιν τῶν δεδομένων τῶν ἀφορώντων τὴν ἀνάπτυξιν τῶν παραγωγικῶν δυνατοτήτων, ὀλικῶν καὶ ἀνθρωπίνων.

9. Αἱ συνθήκαι ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου.

Ὑποστηρίζεται ὑπὸ πολλῶν οἰκονομολόγων ὅτι οἱ ὅροι ἐμπορίου μεταξὺ χωρῶν ἐξαγωγῶν πρωτογενῆ ἀγαθὰ καὶ χωρῶν ἐξαγωγῶν βιομηχανικῶν προϊόντων, εἶναι δυσμενεῖς εἰς τὰς πρώτας καὶ ἔχουν τὴν μόνιμον τάσιν χειροτερεύσεως, ἐξ αὐτοῦ δὲ τοῦ λόγου ἐξάγουν τὸ συμπέρασμα ὅτι αἱ χώραι αὗται πρέπει νὰ βιομηχανοποιηθῶν καὶ νὰ καταστῶν οὐσιαστικῶς αὐτάρκειαι. Τοῦτο ὀφείλεται εἰς συναφὴ χαμηλὴν παραγωγικότητα τῶν παραγωγικῶν συντελεστῶν

οἱ ὅποιοι ἀφιεροῦνται εἰς πρωτογενεῖς ἐπιχειρήσεις ἐν συγκρίσει πρὸς ἐκείνους οἱ ὅποιοι κατευθύνονται εἰς τὴν βιομηχανίαν.

Οἱ ὅροι ἐμπορίου μιᾶς χώρας ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὴν ποσότητα τῶν ἀγαθῶν τὰ ὅποια διαθέτουν πρὸς ἐξαγωγήν ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν παγκόσμιον ζήτησιν τῶν ἐν λόγῳ προϊόντων. Ὅσον μεγαλύτερα εἶναι ἡ αὐξήσις τοῦ πληθυσμοῦ τῆς χώρας, ἄλλων πραγμάτων ἴσων, τόσον μεγαλύτερος θὰ εἶναι ὁ ὄγκος τῶν πρὸς ἐξαγωγήν προϊόντων, ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι δὲν θὰ ἀνέλκουν εἰς τὰ καταναλισκόμενα ἀγαθὰ ὑπὸ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς, ὅποτε αἱ ὅροι ἐμπορίου τείνουν νὰ χειροτερεύουν. Τοῦτο ὁμῶς θὰ ἰσχύῃ ἐξ ἴσου διὰ χώρας γεωργικὰς καὶ βιομηχανικὰς καὶ τὸ μόνον φάρμακον εἰς ἀμφοτέρας θὰ εἶναι ὁ ἔλεγχος τοῦ ποσοστοῦ αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ. Εἰς μίαν χώραν ὅπου ὁ γεωργικὸς τομεὺς ὑπερισχύει, μία ταχεῖα αὐξήσις τοῦ πληθυσμοῦ μὴ συνοδευομένη ἀπὸ ἀνάλογον αὐξήσιν τῆς ζήτησεως τῶν γεωργικῶν προϊόντων αὐτῆς, θὰ θέσῃ, ὑπὸ καθεστῶς ἐλευθέρου ἀγορᾶς, αὐτομάτως εἰς κίνησιν δυνάμεις διευκολυνούσας τὴν βιομηχανοποίησιν τῆς χώρας καὶ μειούσας τὴν ἀποδοτικότητα τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς. Εἰς τὰς βιομηχανικὰς χώρας θὰ ἔχῃ τὸ ἀντίθετον ἀποτέλεσμα.

Τὰ πρωτογενῆ ἀγαθὰ ἔχουν γενικῶς μίαν μεγαλύτεραν τάσιν θαυμασιότητων κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ οἰκονομικοῦ κύκλου, ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ βιομηχανικὰ καὶ ὥς ἐκ τούτου αἱ χώραι αἱ ὅποια ἐξάγουν γεωργικὰ προϊόντα ἢ πρῶτας ὕλας ὑφίστανται μεγαλύτεραν πτώσιν τῶν τιμῶν τῶν ἐξαγωγίμων προϊόντων κατὰ τὴν περίοδον τῆς ὑφέσεως. Κατὰ τὴν περίοδον τοῦ boom αἱ τιμαὶ τῶν πρωτογενῶν ἀγαθῶν αὐξάνουν περισσότερο τῶν βιομηχανικῶν καὶ οὕτω, διὰ μιᾶς σώφρονος δημοσιονομικῆς καὶ νομισματικῆς πολιτικῆς, θὰ ἦτο κατορθωτὸν (ὥς π.χ. εἰς Ν. Ζηλανδίαν) ἡ διατήρησις μερικῶν κερδῶν τοῦ boom-time πρὸς ἐξισορρόπησιν τῶν ζημιῶν ἐκ τῆς ὑφέσεως. Ἐτι ἀποτελεσματικωτέρα θὰ ἦτο ἡ διὰ διεθνῶν ἐνεργειῶν ἀπάμειλυνσις τῆς ἐντάσεως τῶν οἰκονομικῶν διακυμάνσεων.

Προβάλλεται ὡς ἐπιχείρημα, ὅτι τὰ στατιστικὰ στοιχεῖα τῆς μακράς ἐξέσεως τῶν ὄρων ἐμπορίου ἀποδεικνύουν χειροτέρευσιν τούτων εἰς ὅρος τῆς ἀγροτικῆς παραγωγῆς. Διὰ μεγάλας χρονικὰς περιόδους, ἐν τούτοις, τὰ διαθέσιμα στοιχεῖα δὲν εἶναι συγκρίσιμα, διότι τὰ πρωτογενῆ ἀγαθὰ, αἱ μέσαι τιμαὶ τῶν ὁποίων λαμβάνονται πρὸς σύγκρισιν, εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον τῆς ἰδίας ποιότητος περίπου πρὸς τὰ ἀντίστοιχα τῶν παλαιότερων ἐτῶν. Ἀντιθέτως, ὅσον ἀφορᾷ τὰ βιομηχανικὰ προϊόντα, ὀνομαστικῶς μὲν εἶναι τὰ ἴδια, μὲ τὴν πάροδον ὁμῶς τοῦ χρόνου γίνονται ποιοτικῶς ἀσυγκρίτως καλλίτερα καὶ οὐδεὶς ἀμφιβάλλει διὰ τὴν αὐξήσιν τῆς χρησιμότητος π.χ. τοῦ αὐτοκινήτου, τοῦ τρακτέρ, τῆς πενικιλίνης, κατόπιν τῶν τεχνικῶν τελειοποιήσεων αἱ ὅποια ἐσημειώθησαν εἰς αὐτά. Χρειαζέται ἴσως μεγαλύτερα ποσότης καφέ, βάμβακος, δι' ἀγοράν ἐνὸς ἡλεκτρικοῦ λαμπτήρος σήμερον ἢ τὸ 1900, ἀλλὰ σήμερον αἱ μὲν

ποιότητες τοῦ καφέ ἢ δάμδακος εἶναι ὄχι ἐξαιρετικῶς καλλίτερα· ἐκείνων τοῦ 1900, ἀντιθέτως ὁ λαμπτήρ εἶναι ἀσυγκρίτως ἀνώτερος ποιοτικῶς τοῦ ἀντιστοίχου τοῦ 1900. Προσέτι, ἡ μείωσις τοῦ κόστους μεταφορᾶς βελτιώνει αὐτοχρόνως τὸ ἐμπόριον τῶν χωρῶν ἀμφοτέρων τῶν κατηγοριῶν. Ὁ εἰς τὸν νόμον τοῦ Ἑργεὶλ βασιζόμενος ἰσχυρισμός, κατὰ τὸν ὁποῖον μειοῦται ἡ ἀναλογία τοῦ εἰς πρωτογενῇ ἀγαθᾷ καταναλισκομένου κεφαλαίου καθ' ὃ μέτρον αὐξάνει τὸ κατὰ κεφαλὴν εἰσόδημα, ὁδηγεῖ ἤμιᾶς εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι μὲ αὐξανόμενα κατὰ κεφαλὴν εἰσοδήματα ἡ σχετικὴ καμπύλη ζήτησεως καθίσταται δυσμενέης διὰ τὰ γεωργικὰ προϊόντα. Ἡ πτώσις ὅμως τῆς ζήτησεως τῶν ἀγροτικῶν προϊόντων εἶναι σχετικὴ, ἐπομένως δὲν θὰ παρεμποδίσῃ ἀλλὰ ἀπλῶς θὰ μειώσῃ τὸν ρυθμὸν αὐξήσεως τῶν γεωργικῶν εἰσοδημάτων, ἐφ' ὅσον ὁ γεωργικὸς τομέυς δὲν ἤθελεν αὐξηθῆ ὁυσανάλογως καὶ τοῦτο εἶναι θέμα αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ. Ἐπειδὴ δὲ εἰς οἰκονομικὰς περιστάσεις, οἱ παραγωγικοὶ συντελεσταὶ θὰ πρέπει νὰ χρησιμοποιηθοῦν εἰς τὰς πλέον παραγωγικὰς χρήσεις, ἐὰν μίᾳ σχετικῇ μετακίνησιν τῆς ζήτησεως μειώσῃ τὴν παραγωγικότητα τῆς ἀπασχολήσεως εἰς τὴν γεωργίαν, αἱ πηγαὶ ὀφείλουσιν νὰ κατευθυνθοῦν ἐξ αὐτοῦ τοῦ τομέως εἰς ἐτέρους πλέον ἀποδοτικούς.

Αἱ δυνατότητες αἱ ὁποῖαι προσφέρονται εἰς μίαν ὑπανάπτυκτον χώραν πρὸς ἀνάπτυξιν διὰ μέσου τοῦ διεθνoῦς ἐμπορίου, εἶναι θεδαίως ἕνας ζωτικὸς παράγων, καθόσον ἀφορᾷ τὸν ρυθμὸν τῆς οἰκονομικῆς προόδου. Οὐδεμία χώρα, πλὴν τῶν Η.Π.Α., ἔχει φθάσει εἰς ἐν ὕψηλὸν ἐπίπεδον κατὰ κεφαλὴν εἰσόδηματος ἄνευ ὕψηλoῦ ποσοστοῦ εἰσαγωγῶν εἰς τὸ συνολικὸν ἐθνικὸν προϊόν καὶ οὐδεμία χώρα, ἐκτὸς τῆς Σοβιετικῆς Ἑνώσεως, δύναται νὰ λάβῃ ὡς ὑπόδειγμα ἀναπτύξεως τὰς Η.Π.Α., ὁ ὕψηλός βαθμὸς αὐταρκειᾶς τῶν ὁποίων ὀφείλεται ἐν μέρει μὲν εἰς τὴν ἐλευθέραν οἰκονομικὴν πολιτικὴν, ἐν μέρει δὲ εἰς τὴν ὕψηλὴν δασμολογικὴν προστασίαν. Ὁ ἡπειρωτικὸς χαρακτήρ τῶν Ἑνωμένων Πολιτειῶν, ὁ πλοῦτος καὶ ἡ ποικιλία προϊόντων, τὰ μεγάλα ἐμπόδια τὰ ὁποῖα αἱ ἐσωτερικαὶ μεταφοραὶ παρουσίαζον εἰς τὸ διεθνὲς ἐμπόριον καὶ ἡ τεχνικὴ, ἐξειδίκευσις τοῦ πληθυσμοῦ, κατέστησαν ἱκανὴν τὴν ἐν λόγῳ χώραν ὥπως πραγματοποιήσῃ οἰκονομικὴν εὐημερίαν, παρ' ὅλην τὴν ἀσκηθεῖσαν ἐμπορικὴν πολιτικὴν καὶ τὴν χαμηλὴν συμμετοχὴν τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΙΙ

ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΙ ΘΕΣΜΟΙ
ΕΙΣ ΤΑΣ ΓΠΑΝΑΠΤΥΚΤΟΓΣ ΧΩΡΑΣ**1. Ἡ ἐπίδρασις ἐκ τῆς αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ ἐπὶ τῆς προσπάθειας οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως.**

Ἡ αὐξήσις τοῦ πληθυσμοῦ ἰμοιάζει πρὸς ἓν ἀπειλητικὸν μαῦρον σύννεφον ὑπεράνω ὄλων τῶν πτωχῶν χωρῶν. ἔξουδετερῶνον τὴν πραγματοποίησιν τῆς εὐημερίας τὴν ὁποίαν ἕτεροι εὐνοϊκοὶ παράγοντες ἐπιτυγχάνουν. Ἡ αὐξήσις τοῦ πληθυσμοῦ δύναται νὰ ὑποδοιγήσῃ τὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν μόνον ἂν εἶναι ἀποτέλεσμα καλλιτέρας διατροφῆς, μορφώσεως καὶ ἀνωτέρων συνθηκῶν υἰείας. Ἀντιθέτως θὰ εἶναι λίαν ἐπιζήμιος ἂν εἶναι ἀπλῶς συνέπεια τῆς ἐφαρμογῆς συγχρόνων συστημάτων δημοσίας υἰείας, διὰ τῶν ὁποίων μειοῦται τὸ ποσοστὸν τῆς παιδικῆς θνησιμότητος καὶ παρατείνεται ἡ ζωὴ τῶν μεγαλυτέρων ἡλικιῶν, διὰ μέσου τῆς βελτιώσεως τῶν συνθηκῶν υἰείας, ἄνευ τῆς ἀναλόγου αὐξήσεως τῶν δυνατοτήτων παραγωγικῆς ἀπασχολήσεως τοῦ διωγκωμένου ἐργατικοῦ δυναμικοῦ.

Παραδόξως, ἡ λύσις τοῦ πληθυσμιακοῦ προβλήματος, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς πείρας ἐτῶν καὶ τῶν συμπερασμάτων τῆς οἰκονομικῆς ἀναλύσεως, εὐρίσκεται εἰς τὴν ἐπιτεῦξιν ὑψηλοῦ κατὰ κεφαλὴν εἰσοδήματος καὶ ἀνυψώσεως τοῦ μορφωτικοῦ ἐπιπέδου τῶν ἀτόμων. Ὁ ὑπερόλικός ζωὴς ρυθμὸς αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ ἀποτελεῖ τὸν κυριώτερον φραγμὸν ἐπιτεύξεως τῶν ὡς ἄνω προϋποθέσεων οὕτως ὥστε δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ἡ πλῆγῃ τοῦ πτωχοῦ εἶναι ἡ ἔνδεια καὶ πολὺ δύσκολος εἶναι ἡ διάσπασις τοῦ φαύλου κύκλου ὃ ὁποῖος τὸν περιβάλλει.

2. Πληθυσμὸς καὶ παραγωγικαὶ πηγαί.

Τὸ πρῶτον καὶ κυριώτερον γεγονός τὸ ὁποῖον ἐν ἀρχῇ ὀφείλαμεν νὰ σημειώσωμεν εἶναι ὅτι ἅπασα: αἱ θρησκείαι ὑποστηρίζουν καὶ ἐνθαρρύνουν τὰς γεννήσεις. Εἶναι ἀληθές ὅτι τὰ ἔθνη καὶ αἱ ἰδέαι: αἱ ἀφορῶσαι τὴν οἰκογενειακὴν ζωὴν δὲν εἶναι αἱ αὐταί, διαφοροτρόπως ἀντιμετωπιζόμεναι ἐκ μέρους τῶν διαφόρων θρησκειῶν, ἀναλόγως τοῦ τόπου καὶ χρόνου. Θὰ ἴδῃ πάντως νὰ τονισθῇ ὅτι αἱ γραμμαὶ παραμένουν αἱ αὐταί.

Τὰ ἐπόμενον γεγονός, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ μνημονευθῇ, εἶναι ὅτι πολλοὶ λαοὶ ἀπτονται τοῦ ζήτηματος τούτου διαπνεόμενοι ὑπὸ ἐντόνων πεποιθήσεων. Πολλοὶ οἰκονομολόγοι, ἀναλύοντες τὸ θέμα τῶν θρησκευτικῶν πεποιθήσεων, συνδέουν τὴν τύχην τῶν καθυστερημένων χωρῶν πρὸς τὴν ἐπικρατοῦσαν θρησκείαν. Π.χ. ὁ Ἰνδοῦς διδάσκει ὅτι ὁ ἄνθρωπος ὀφείλει νὰ ἀσκησῇ εἰς ὠρισμένας

περιπτώσεις, απέχουν υλικῶν ἀγαθῶν πρὸς χάριν ὠρισμένων ἠθικῶν ἀνταλλαγμάτων. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ υἱική πρόδοσις καὶ ἡ πώλησις περισσοτέρων ἀγαθῶν ἀποτελοῦν τὸν βασικὸν ἀντικειμενικὸν σκοπὸν τῶν οἰκονομικῶς ταπεινῶν ἀνθρώπων, παρόμοιοι ἀντιλήψεις ἀποτελοῦν εὐλόγως ἐμπόδια ἀναπτύξεως.

Εἶναι ἐπίσης ἐξ ἴσου σαφές ὅτι ὀφείλομεν νὰ παραγάγωμεν τὴν υἱικὴν εὐημερίαν τοῦ πλησίου μας, πλὴν ὅμως τοῦτο ἀποτελεῖ ἠθικὴν ἀπλῶς ὑποχρέωσιν.

Παρακάμπτομεν ὅμως τὰ θέματα θρησκευτικῆς καὶ ἠθικῆς φιλοσοφίας καὶ ἐξετάζομεν τὴν σχέσιν μεταξύ αὐξήσεως πληθυσμοῦ καὶ οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως τῶν καθυστερημένων χωρῶν.

Φαίνεται ἐκπληκτικὸν ὅτι πολλὰ μεγάλα βιομηχανία — πιθανῶς ἡ πλείονη εἰς τὰς συγχρόνους κοινότητας — ἰδιαιτέρως εὐνοοῦνται διὰ τῆς αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ. Ἔλναι αἱ βιομηχανίαι ἐκείναι αἱ ὅποια ἐργάζονται ὑπὸ τὸν νόμον τῆς αὐξούσης ἀποδόσεως μᾶλλον ἢ ὑπὸ τὸν νόμον τῆς φθινούσης ἀποδόσεως. Τοῦτο εἶναι ἐν ἑκ τῶν ἀπλουστερίων καὶ ταυτοχρόνως ἐκ τῶν πλέον ἐνδιαφερουσῶν προτάσεων εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἐπιστήμην. Ὁ νόμος τῆς αὐξούσης ἀποδόσεως ἰσχύει εἰς πολλὰς βιομηχανίας ὅπου, ὡς συνέπεια μιᾶς γρήγορως κλίμακος παραγωγῆς, δυνάμεθα νὰ ἀναμένωμεν τὴν ἐπίτευξιν γρήγορως κερδῶν κατὰ μονάδα ἐργασίας ἢ ἄλλων ἀπτησχολημένων παραγωγικῶν συντελεστῶν.

Παρόμοιοι ἐπιχειρήσεις ἀνήκουν εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν βιομηχανιῶν, μεταφορῶν, συγκοινωνιῶν, τραπεζῶν, ἀσφαλειῶν καὶ λοιπὰ. Πράγματι αἱ περισσότεραι ἐργασίαι μεγάλων συγχρόνων ἐπιχειρήσεων διεξάγονται κατὰ τοιοῦτον τρόπον ὥστε ἐὰν ᾔθελε σημειωθῇ μία αὐξήσις εἰς τὸν πληθυσμὸν καὶ τὸ μέγεθος τῆς ἀγορᾶς, ἡ ἐπιχειρήσις θὰ καθίστατο πλέον «οἰκονομικὴ» καὶ ἡ παραγωγικότης κατὰ κεφαλὴν θὰ γρήγορως ἀντὶ νὰ ἐμειώνετο. Ἄνευ τοῦ εὐρυτάτου οἰκισμοῦ τῆς Β. Ἀμερικῆς καὶ Δ. Εὐρώπης πολλὰ σύγχρονα ἐπιχειρήσεις ἢ εἰργάζοντο ὑπὸ δυσκόλους συνθήκας καὶ ὑψηλὸν κόστος, εἶναι δὲ ἀμφίβολον ἐὰν θὰ ὕφίσταντο ὑπὸ τοιαύτας προϋποθέσεις.

Ἀντιθέτως, τομεῖς ἐργαζόμενοι ὑπὸ τὸν νόμον τῆς φθινούσης ἀποδόσεως εἶναι ἡ γεωργία, τὰ μεταλλεῖα, τὰ ὄρη, ἡ αἰεὶς καὶ μερικαὶ ἄλλαι, ἐξαρτώμεναι ἀπὸ τὴν χρῆσιν σπανιζόντων ὕλων. Θὰ ἔδει νὰ σημειωθῇ ὅτι μερικοὶ ἐκ τῶν — εἰς ὑψηλὸν βαθμὸν μηχανοποιημένων γεωργικῶν κλάδων — π.χ. ἡ παραγωγὴ ζαχαροκαλάμου — φαίνεται ὅτι ὑπάγονται εἰς τὸν νόμον τῆς αὐξούσης ἀποδόσεως. Πράγματι ἡ ὀργάνωσις τῆς παραγωγῆς εἰς εὐρεῖαν κλίμακα καὶ ἡ ἀντικατάστασις τῶν πρωτογόνων μέσων παραγωγῆς διὰ συγχρόνων τοιούτων ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἀπόλαυσιν μεγαλυτέρου κατὰ μονάδα κέρδους ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ παλαιότερον σύστημα.

Ὁ νόμος τῆς φθινούσης ἀποδόσεως δὲν σημαίνει φυσικὰ ὅτι ἡ ἀπόδοσις τῆς

γεωργίας ἢ οἰαζομένητε ἄλλῃς οἰκονομικῇς δραστηριότητος μειοῦται ἀπὸ ἑτοὺς εἰς ἑτοὺς. Αὐτὸ τὸ ὅποιον ὁ νόμος τῆς φθινούσης ἀποδόσεως ἐννοεῖ, εἶναι ὅτι ἐὰν χρησιμοποιηθῇ ἡξηγμένος ἀριθμὸς ἐργατῶν εἰς μίαν περιωρισμένην ἔκτασιν ἐδάφους, τότε ἡ ἀπόδοσις κατὰ ἐργάτην ἢ μειωθῇ ἂν καὶ τὸ σύνολον τῆς ἀποδόσεως ἐκ τοῦ ἐδάφους τούτου ἢ αὐξηθῇ.

Ὁ νόμος οὗτος ἰσχύει ὑπὸ δύο προϋποθέσεις : Πρῶτον, ὅτι οἱ κάτοικοι τῆς περισσότερον πυκνοκατοικημένης περιοχῆς δὲν χρησιμοποιοῦν ἑτέρους διαφορετικούς τρόπους καλλιεργείας καὶ δεύτερον δὲν χρησιμοποιοῦν περισσότερον καφάλαιον κατὰ κεφαλὴν. Αἱ δύο αὗται προϋποθέσεις ὁδηγοῦν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ νόμος εἶναι πολὺ περιωρισμένης ἐφαρμογῆς. Διότι ἀκριδῶς ἡ χρῆσις βελτιωμένων καλλιεργητικῶν μεθόδων καὶ μεγαλυτέρων ποσοτήτων κεφαλαίου κατὰ κεφαλὴν εἶναι ἀκριδῶς τὰ μέτρα τὰ ὅποια αἱ προσδευτικά χῶραι λαμβάνουν πρὸς ἀντιμετώπισιν τοῦ αὐξανομένου πληθυσμοῦ καὶ τοῦ συνεπείᾳ τούτου περιοριζομένου ἐδάφους.

Εἰς τὰς περισσότερας χώρας τοῦ κόσμου ὑπάρχει δυνατότης ἐφαρμογῆς ἀπεριορίστων βελτιώσεων καθ' ὅσον ἀφορᾷ τῶν γεωργικῶν τομέα. Πρὸς πραγματοποίησιν τῶν ἐν λόγῳ βελτιώσεων, εἶναι ἀναγκαῖα μία εὐρυτάτη διάδοσις τῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ τεχνικῆς καταρτίσεως τοῦ πληθυσμοῦ ὥς καὶ ἡ σταθερὰ αὐξήσις τοῦ μηχανικοῦ ἐξοπλισμοῦ καὶ κεφαλαίου πρὸς προμήθειαν αὐτοῦ, ζώων, οἰκημάτων καὶ γενικῶς οἰουμένης κεφαλαιουχικοῦ ἀγαθοῦ συντελοῦντος εἰς τὴν ἐπιτεύξιν τοῦ οἰκονομικοῦ ἀξιώματος εἰς τὸν τομέα τῆς παραγωγῆς.

3. Πληθυσμὸς καὶ πραγματικὸν εἰσόδημα.

Ἡ σχέση μεταξὺ μεγέθους πληθυσμοῦ καὶ πραγματικοῦ εἰσοδήματος ἔχει κινήσει τὸ ἐνδιαφέρον τῶν οἰκονομολόγων πρὶν πολλοῦ χρόνου, τὸ πρόβλημα δὲ τοῦ πληθυσμοῦ εὐρίσκετο εἰς τὸ κέντρον τῶν ἐρευνῶν τῶν κυριωτέρων οἰκονομολόγων μέχρι τοῦ μέσου τοῦ 19ου αἰῶνος. Κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια τὸ ἐνδιαφέρον αὐτῆς τῆς ἀναλύσεως ἀνεξωκυρώθη ἐκ νέου. Ὁ φόβος τῆς μειώσεως τῶν πληθυσμῶν εἰς μερικὰς χώρας τῆς Δ. Εὐρώπης καὶ ἀργότερον αἱ πληθυσμιακαὶ πιέσεις εἰς πολλὰ μέρη τοῦ ὑπαναπτύκτου κόσμου, προσεῖλχυσαν τὴν προσοχὴν καὶ προεκάλεσαν συζητήσεις.

Ἡ δημογραφικὴ θέσις καὶ τάσις δὲν εἶναι ἑμοιόμορφος εἰς ὅλας τὰς ὑπαναπτύκτους χώρας. Θὰ πρέπει νὰ λεχθῇ ὅτι αἱ πλέον πυκνοκατοικημέναι, δὲν εἶναι ἀναγκαστικῶς ἐκείναι αἱ ὅποιαι ἔχουν τὸν ταχύτερον ρυθμὸν αὐξήσεως πληθυσμοῦ. Ἡ Ἰνδία καὶ τὸ Πακιστάν δὲν ἔχουν μεγάλην διαφορὰν ἀπὸ τὸ ἔτος 1800 συγκρινόμεναι πρὸς πολλὰς χώρας τῆς Δ. Εὐρώπης καὶ ἐπαρὼν ρυθμὸς αὐξήσεως πληθυσμοῦ τῆς Ἰνδίας δὲν εἶναι σημαντικῶς ἀνώτερος τῶν Η.Π.Α. Τὸ σοφαιώτερον σημεῖον ἀντιθέσεως, θεδαίως, εἶναι ὅτι εἰς τὴν Ἀπω Ἀνατολήν καὶ Νότιον Ἀσίαν ὑπάρχει μεγάλη ἔκτασις μιᾶς συγκριτικῶς κα-

θυστερημένης γεωργίας, οὕτως ὥστε εὐρεῖα: περιοχαὶ εἶναι ὑπερκατωχημέναι κατὰ τὸ Δυτικοευρωπαϊκὸν κριτήριον.

Αἱ γενικαὶ ἔννοιαι ἐπίσθεν τοῦ ὅρου «ὑπερπληθυσμός» καὶ «ὑποπληθυσμός» εἶναι ἀρκούντως σαφεῖς. Οὕτω, ὁ ὅρος «ὑπερπληθυσμός» χρησιμεύει διὰ νὰ δείξῃ τὴν περίπτωσιν κατὰ τὴν ὁποίαν ὑπὸ δεδομένην τεχνικὴν καὶ φυσικὰς πηγὰς, τὸ πραγματικὸν κατὰ κεφαλὴν εἰσόδημα θὰ ἦτο οὐσιωδῶς ὑψηλότερον κατὰ κεφαλὴν ἢ τὸ πληθυσμός ἦτο μικρότερος. Καὶ «ὑποπληθυσμός» τὸ ἀντίθετον. Πλὴν ὅμως, αἱ ἀπλᾶ αὐταὶ ἀπόψεις εἶναι μακρὰν τῆς ἰδέας τοῦ πληθυσμιακοῦ optimum, ὁ ἀριθμὸς τοῦ ὁποίου δίδει τὸ maximum τοῦ κατὰ κεφαλὴν εἰσοδήματος. Τοῦτο ἀποτελεῖ μίαν μᾶλλον ἀπρηρημένην ἔννοιαν, δεδομένου ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ προσδιορίσωμεν τὸν optimum ἀριθμὸν ὑπὸ δεδομένας συνθήκας, ὅθεν ἡ ἀκριβὴς ἔννοια αὐτοῦ τυγχάνει ἀμφίβολος.

Ἡ πλέον βασικὴ ἀδυναμία τῆς ἀρχῆς τοῦ πληθυσμιακοῦ optimum, ἡ ὁποία ἔχει εἰδικὴν σχέσιν πρὸς τὰ προδήματα τῶν ὑπαναπτύκτων χωρῶν, ἔγκειται εἰς τὸ γεγονός: ὅτι μὲ δεδομένας φυσικὰς πηγὰς, τὸ κατὰ κεφαλὴν προϊόν εἶναι ζήτημα ἀριθμοῦ καὶ μόνον. Εἰς τὴν πραγματικότητά, ὅμως εἶναι ζωτικῶς συνδεδεμένον πρὸς τὴν ποιότητα τοῦ πληθυσμοῦ καὶ τὸ θεωρητικὸν optimum ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἐξειδικεύσιν, τοὺς παραγωγικοὺς συντελεστὰς καὶ τὴν φειδῶ τοῦ πληθυσμοῦ. Εἰς ἐκείνας ἐκ τῶν ὑπαναπτύκτων χωρῶν εἰς τὰς ὁποίας ἡ ἐπαφὴ μετὰ τοῦ ἔξω κόσμου εἶναι ἀνύπαρκτος ἢ μερικὴ, ἐπικρατεῖ συχνά τις μία Μαλθουσιανικὴ κατὰστασις μὲ ποσοστὸν γεννήσεων καὶ θανάτων ἰσορροπούμενον εἰς ὑψηλὰ ἐπίπεδα. Διὰ τῆς πραγματοποιήσεως ἐπαφῆς μετὰ τῶν προηγημένων χωρῶν ἐπιτυγχάνεται, κατὰ τὴν πρώτην φάσιν, πτώσις τοῦ ποσοστοῦ θνησιμότητος πρὶν ἐπιτευχθῇ μία αὐξήσις τοῦ συνολικοῦ προϊόντος. Κατ' αὐτὴν τὴν περίπτωσιν ὁ πληθυσμός εἶναι πιθανὸν νὰ αὐξηθῇ κατὰ τὸ αὐτὸ περίπου ποσοστὸν ἐν σχέσει πρὸς τὸν ὄγκον τῆς παραγωγῆς. Τοῦτο π.χ. φαίνεται νὰ συμβαίνει εἰς τὴν Ἰνδίαν, ὅπου ἡ δελτίωσις εἰς τὰς συγκοινωνίας μετέβαλε τὰς δυνατότητας διαθέσεως τροφίμων καὶ κατεπολέμησε τοὺς λιμούς. Ἡ μείωσις τῶν ἐκ λιμῶν θανάτων ἐνισχύθη προσέτι διὰ τῆς καταπολεμήσεως κυρίως τῶν ἐπιδημιῶν καὶ μειώσεως τῆς νηπιακῆς θνησιμότητος. Τὸ αὐτὸ συνέβη καὶ εἰς πολλὰς χώρας τῆς Ἀφρικῆς. Ὡς ἀποτελέσματα, ὁ πληθυσμός τείνει νὰ αὐξάνεται πρὸς τῆς πραγματοποιήσεως οὐσιωδῶν αὐξήσεων εἰς τὸ κατὰ κεφαλὴν πραγματικὸν εἰσόδημα.

Ἀποτελεῖ κοινὸν φαινόμενον διὰ τὰς ὑπαναπτύκτους χώρας, ἡ συνεπίεξις τῆς αὐξήσεως τοῦ προϊόντος αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ. Πλὴν ὅμως, εἶναι ἀσυνήθης ἡ περίπτωσις κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ ποσοστὸν αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ εἶναι ἀνάλόγως πρὸς τὸ ποσοστὸν αὐξήσεως τοῦ προϊόντος καὶ εἰδικώτερον ὅπου ἡ ἀνάπτυξις εἶναι ἀποτελεσματικὴ μετὰ τῆς λύσεως ἐπαφῆς. Προφανῶς μία αὐξήσις τῆς κατὰ κεφαλὴν καταναλώσεως λαμβάνει χώραν εἰς πολλὰς χώρας

τοῦ ὑπαναπτύχτου κόσμου, κατόπιν τῆς βελτιώσεως τῆς διαίτης, ὑποκαταστάσεως ἀγαθῶν χαμηλῆς ποιότητος καὶ ζητήσεως ἀνωτέρων κατηγοριῶν ἀγαθῶν. Ὅπου ὁ ὄγκος τῆς παραγωγῆς ἔχει αὐξηθῇ, μερικῶς ἀπορροφᾶται διὰ τῆς αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ, κατὰ δὲ τὸ ὑπόλοιπον διὰ τῆς αὐξήσεως τοῦ κατὰ κεφαλὴν εἰσοδήματος. Ἐκεῖ ὅπου τὸ ὑφιστάμενον βιοτικὸν ἐπίπεδον εἶναι ἀκόμη χαμηλὸν — ὑψηλότερον πάντως τοῦ προηγουμένως ὑφισταμένου — ἡ αὐτάρκεια θὰ παραχωρήσῃ τὴν θέσιν τῆς εἰς τὴν οἰκονομικοκοινωνικὴν ἀνάπτυξιν καὶ οὕτω θὰ δημιουργήσῃ μία μεγαλύτεραν ποικιλίαν καταναλώσεως ἀγαθῶν.

Ἄν καὶ ἡ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις ἀρχικῶς συνοδεύεται πολλάκις, ἀπὸ μίαν πτωσιν τοῦ ποσοστοῦ θνησιμότητος, ὥστε μέρος τῆς αὐξήσεως τοῦ προϊόντος νὰ ἀπορροφᾶται ὑπὸ μεγαλύτερου ἀριθμοῦ ἀτόμων, τὸ ποσοστὸν γεννήσεων συχνάκις πίπτει ἰδιαίτερώς, ἂν ᾖτο ὑψηλὸν προηγουμένως. Πάντως τοῦτο δὲν εἶναι μία ἀναπόφευκτος ἐξέλιξις. Ἡ καλλιτέρευσις τῆς θέσεως τῶν γυναικῶν εἰς μίαν κοινωνίαν καὶ ἡ μεγαλύτερα ποικιλία, εἰς τὴν ὁποίαν ἡ ἀργία δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ, ἀνήκουν εἰς τὰς δυνάμεις αἱ ὁποῖαι δύνανται νὰ περιορίσουν τὰς γεννήσεις. Ἀλλὰ οἰκονομικὰ καὶ κοινωνικὰ προβλήματα προβάλλουν ὅταν ἡ οἰκονομικὴ πρόοδος συνοδεύεται ἀπὸ μείωσιν τοῦ ποσοστοῦ θνησιμότητος. Ἡ οἰκονομία δυνατόν νὰ πρέπῃ νὰ ἀνθέξῃ μεγαλύτερον θάρος ἐξηρητημένων προσώπων, κυρίως κατὰ τὸ πρῶτον μεταβατικὸν στάδιον. Αἱ δυσχερείαι μεγεθύνονται ἐκ τοῦ ὅτι καθίσταται ἀναγκαία ἡ ἐξευρέσις πηγῶν δι' ἐκπαίδευσιν μεγαλύτερου ἀριθμοῦ παιδῶν. Μεταβολαὶ εἰς τὴν διάρθρωσιν τῆς ἡλικίας τοῦ πληθυσμοῦ καὶ τῆς κοινωνικῆς αὐτοῦ συνθέσεως δυνατόν νὰ ἐπιφέρουν σοβαρὰς συνεπείας, εἴτε πραγματοποιοῦνται εἰς ἀπολύτους εἴτε εἰς σχετικὰς ἀριθμούς.

4. Ἡ οἰκογένεια καὶ ἡ σημασία τῶν κοινωνικῶν θεσμῶν.

Μερικοὶ κοινωνικοὶ θεσμοί, κατ'ἀλλήλους διὰ μίαν στοιχειώδη οἰκονομίαν, δυνατόν νὰ ἀποτελέσουν ἐμπόδια οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως, χαρακτηριστικὸν δὲ παράδειγμα τούτου ἀποτελεῖ ἡ εὐρεία οἰκογένεια. Εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἀφρικῆς καὶ Ἀσίας ὁ ὅρος «οἰκογένεια» εἶναι λίαν ἐκτεταμένος καὶ ἐν ὀλίγοις πλησιάζει τὰ ὅρια τῆς «οἰκίας». Ἐνας ἄνδρας ἔχει ὑποχρεώσεις πρὸς ἓνα πολὺ μεγαλύτερον ἀριθμὸν προσώπων μετὰ τῶν ὁποίων διαμοιράζεται τὸ εἰσοδήματός του, παρέχων εὐρυτάτην φιλοξενίαν καὶ συντήρησιν ἀδιακρίτως εἰς μακρινούς συγγενεῖς, μέλη τῆς οἰκίας. Ὁ θεσμὸς οὗτος εἶναι ἐν χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῶν οἰκονομιῶν αἱ ὁποῖαι εὐρίσκονται εἰς τὸ ἐπίπεδον ἢ πλησίον τῆς ἀπλῆς ἐπιβιώσεως. Εἰς μίαν παρομοίαν κοινωνίαν πλεονάσματα δὲν ὑφίστανται πρὸς διοχέτευσιν εἰς τὴν ἀγοράν. Ὁ θεσμὸς τῆς εὐρείας οἰκογενείας χρησιμεύει ὡς ἐν ἀσφαλιστικὸν ταμεῖον, ἕνας τρόπος διὰ τοῦ ὁποῖου συγκεντροῦν

ται και διοχετεύονται τὰ κεφάλαια ἐντὸς τῆς ἑμάδος καὶ ἐπίσης μία διέξοδος φιλανθρωπίας καὶ γενναιοδωρίας. Π. χ. μακρινοὶ συγγενεῖς ἀνίκανοι πρὸς ἐργασίαν συντηροῦνται ὑπὸ τῶν ἐτέρων μελῶν εἰς Ἰνδικὰς ἢ Ἀφρικανικὰς «οἰκογενείας». Ἡ ἀρνητικὴ ἑμὴς πλευρὰ τῶν ἀρετῶν αὐτῶν τοῦ θεσμοῦ εἶναι σοβαρὸν ἐμπόδιον οἰκονομικῆς προόδου. Εἶναι πιθανώτερον νὰ μὴ ἐπιθυμῇ τις τὴν αὐξήσιν τοῦ εισοδήματός του, τῆς ἀποταμιεύσεως καὶ ἐπενδύσεών του, ὅταν γνωρίζῃ ὅτι ἐὰν ἐπιτύχῃ τὴν καλλιτέρευσιν τῆς θέσεώς του θὰ εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ συντηρῇ εὐρὺ ἀριθμὸν μακρινῶν συγγενῶν οἱ ὅποιοι πολλάκις ζοῦν μακρὰν τῆς κατοικίας του. Ταυτοχρόνως τὸ σύστημα μειώνει τὴν τάσιν τῶν περισσοτέρων μελῶν πρὸς καλλιτέρευσιν τῆς θέσεώς των διότι γνωρίζουν ὅτι θὰ ἐπιτύχουν ἐργαζόμενοι ἐν ἐπίπεδον διαδιδάσεως μὴ ἀπέχοντος ἐκείνου τοῦ ὁποῖον οἱ συντηροῦντες τὴν «οἰκογένειαν» εἰς αὐτούς.

Καθ' ὃν χρόνον ἡ οἰκονομία ἀναπτύσσεται καὶ ἀπομακρύνεται τοῦ ἐπιπέδου ἐπιβιώσεως, ὁ θεσμὸς τῆς οἰκογενείας στενεύει καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν προσώπων τὰ ὅποια ἀναλαμβάνουν τὴν ὑποχρέωσιν συντηρήσεως τῶν ἄλλων γίνεται μικρότερος. Ἐνὰς παρόμοιος θεσμὸς δὲν ἀποσυντίθεται εὐκόλως εἰς ὅλας τὰς κοινωνίας. Εἰς τὴν Ἀφρικὴν π.χ. ἔπαυσε νὰ ὑφίσταται ὅπου ἡ ἐγχρημάτος οἰκονομία ἀνεπτύχθη ραγδαίως ἐνῶ εἰς τὴν Κίνα καὶ Ἰνδίαν ἐξηκολούθησε ὑπάρχων κατὰ τὴν διάρκειαν πολλῶν ἑκατονταετηρίδων καθ' ἣν σιγίμην τὰ οἰκονομικὰ ἐπιτεύγματα εὐρίσκοντο εἰς καλυτέραν μοῖραν ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν Ἀφρικὴν.

5. Οἰκονομικαὶ συνέπειαι τῆς τάσεως περιορισμοῦ τοῦ πληθυσμοῦ.

Περιορισμὸς εἰς τὴν κίνησιν τῶν λατῶν ἢ τὴν ἀπόκτησιν καὶ ἀσκήσιν ειδικότητων ἐμποδίζει τὴν χρησιμοποίησιν τῶν καλλιτέρων ἀνθρωπίνων πηγῶν καὶ ὥς ἐκ τούτου ἐπιβραδύνει τὴν οἰκονομικὴν ἀνοδὸν. Ἐνὰς τύπος περιορισμῶν εἶναι ὁ ὑπὸ μιᾶς ἑμάδος ἐπιβαλλόμενος πρὸς ὑποστήριξιν τῶν μελῶν τῆς, διὰ τοῦ περιορισμοῦ τῆς προσφορᾶς ὁμοειδῶν ὑπηρεσιῶν ὑπὸ ξένων ἀτόμων. Ἐτεροὶ εἶναι οἱ ὀφειλόμενοι εἰς τὴν ξενοφοβίαν διὰ τὴν ὁποίαν πολλὰ ὑπανάπτυκτοι χῶραι διακρίνονται καὶ δὴ κατὰ τὴν πρόσφατον περίοδον. Ἡ ἄρσις παλαιότερων οἰκονομικῶν περιορισμῶν καὶ ἡ ἀπουσία νεωτέρων τοιούτων, σημαντικῶς συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀνοδὸν τῆς Βρεταννικῆς οἰκονομίας, κατὰ τὸν 18ον 19ον αἰῶνα, ὡς ἐπίσης τῆς Ἀμερικανικῆς καὶ Ἰαπωνικῆς, κατὰ τὸν 19ον. Φαίνεται ὅτι πολλὰ σύγχρονα ὑπανάπτυκτοι χῶραι δὲν θὰ εἰσέλθουν εἰς τὴν περίοδον αὐτὴν τῆς «ἀπογειώσεως» ἐκτὸς ἐὰν πραγματοποιηθῇ πραγματικὴ μεταβολὴ εἰς τὴν Κυβερνητικὴν πολιτικὴν, καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὰ διάφορα περιοριστικὰ μέτρα. Προφανῶς, διὰ κοινωνικοῦς, πολιτικοῦς καὶ διοικητικοῦς λόγους, τὰ περιοριστικὰ μέτρα στρέφονται κατὰ κύριον λόγον ἐναντίον τῶν ξένων, ὑπὸ τὴν ἐννοίαν τῆς φυλετικῆς ἢ ἐθνικῆς διαφορᾶς, πολλάκις ἡμῶς κατευθύνονται ἐναντίον τοῦ ἐγγχωρίου πληθυσμοῦ. Ἐπίσημοι περιορισμοὶ εἰς τὴν ἀνά-

ληψὶν δραστηριοτήτων ἐκ μέρους τῶν ἀλλοδαπῶν εἰς μίαν χώραν ὑφίστανται σχεδὸν εἰς ὅλονκληρον τὸν κόσμον, μὲ ἰδιαιτέρως δυσμενῆ ἀποτελέσματα ἐπὶ τῆς ἀναπτύξεως τῶν ὑπαναπτύκτων χωρῶν. Ἡ γενικὴ ἀποτυχία καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν διάγνωσιν τῆς εὐεργετικῆς ἐπιδράσεως ἐκ τῆς ἀφίξεως μεταναστῶν, ἐνισχυομένη ὑπὸ τῆς ἀντιδράσεως ἐμάδων τῶν ὁποίων τὰ συμφέροντα παραβιάζονται, ὥς ἐπίσης καὶ τὸ γεγονός ὅτι τὰ λαμβανόμενα μέτρα σπρέζονται κυρίως κατὰ τῶν ξένων, ἐδημιούργησε τὴν δημοφιλεῖ ἀνίστασιν τῶν περιορισμῶν τῆς εἰσόδου τῶν ἀλλοδαπῶν. ἀκόμη καὶ εἰς χώρας ὅπου μίᾳ μεγάλῃ προτεραιότητι δίδεται εἰς τὴν ἀναγκαίαν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ IV

ΕΙΔΙΚΩΤΕΡΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΥΠΑΝΑΠΤΥΚΤΩΝ ΧΩΡΩΝ

1. Άνεργία και ύποαπασχόλησις εἰς ύπαναπτύκτους χώρας.

Έκτεταμένη άνεργία και ύποαπασχόλησις άνειδικεύτου έργατικης δυνάμεως, αποτελεί διά τας ύπαναπτύκτους χώρας έν έν τών πλέον σοβαρών προβλημάτων. Τοῦτο καθίσταται πλέον έντονον όταν ή οίκονομική ανάπτυξις αρχί-ζη. Πολλοί έργαται μένουν άνευ άπασχολήσεως λόγω του ότι ή προσφορά τών άλλων συμπληρωματικῶν παραγωγικῶν συντελεστῶν παραμένει άνεπαρκής. Είναι δέ ταῦτα, άνεπάρκεια γῆς, κεφαλαίου, διοικήσεως ή έπιχειρηματικῆς ευελιξίας, ή συνδυασμός όλων ή μερικῶν ἐξ αὐτῶν. Γενικῶς ή άκουσία άνεργία εκδηλοῦται υπό τήν μορφήν πλεονάζοντος γεωργικοῦ πληθυσμοῦ. (1) άγρόται έχουν έλαχίστην γῆν και άνεπαρκή εξοπλισμόν εἰς τήν διάθεσίν των, ένθι ταυτοχρόνως υπάρχουν μεγάλα έμπόδια άπορροφήσεως των εἰς έκτός τῆς γεωργίας τομεῖς. Πλήν όμως άν και ή ύφειλομένη εἰς έλλείψιν συμπληρωματικῶν πηγῶν άνεργία αποτελεί έν χαρακτηριστικόν γνώρισμα πολλῶν ύπαναπτύκτων χωρῶν, δέν πρέπει νά στηριχθῶμεν τελείως εἰς αὐτό. Διότι υπάρχουν άριστοκατφορημένοι καθυστερημένοι χώραι τῆς Λατινικῆς Άμερικῆς και Άφρικῆς οὐδόλως άσχολούμεναι μέ προβλήματα άγροτικοῦ πληθυσμοῦ. Η παρουσία ή άπουσία τοιαύτης άνεργίας, μόνον, δέν δύναται νά αποτελέσῃ κριτήριον ύπαναπτύξεως. Η ως άνω μορφή άνεργίας ή καλούμένη κλασική άνεργία, διαφέρει τῆς περιοδικῆς άνεργίας ή όποία αποτελεί χαρακτηριστικόν γνώρισμα τῶν περισσοτέρων διαμηχανικῶν χωρῶν, ύφειλομένη εἰς μίαν άνεπαρκή πραγμα-τικὴν ζήτησιν. Καί ή μη άπασχόλησις τῆς εργασίας σημαδιζει: μέ τήν μη άπασχόλησιν τῶν άλλων παραγωγικῶν συντελεστῶν έπομένως, τῷ αντίδοτον τῆς αντιμετώπισεως τῆς άνεργίας εἰς προηγμένας διαμηχανικάς χώρας εἶναι άκατάλληλον διά τήν αντιμετώπισιν τῆς κλασικῆς άνεργίας τῶν ύπαναπτύκτων χωρῶν.

Εἰς μίαν οίκονομίαν άπλῆς επιδιώσεως ή άνεργία δύναται νά θεωρηθῇ ως σημεῖον τῆς φύσεως τῶν πραγμάτων. Η συγκέντρωσις τῆς οίκονομικῆς δραστηριότητος και του προϊόντος αὐτῆς έντός τῆς οίκογενείας διευκολύνει: τήν ένίσχυσιν τῶν πλεονάζοντων μελῶν τῆς οἰάδος. Μέ τήν ανάπτυξιν τῆς έγχρημάτων οίκονομίας και τήν ως εκ τούτου τάσιν πρὸς περισσύτερον άτακισμόν, ή θέσις τῶν μη άπασχολομένων μελῶν τῆς καθίσταται άσθενεστέρα, μέ ύπαρξας κοινωνικάς και πολιτικάς συνεπείας. Αἱ συνέπειαι αὗται εἶναι σοβαρώτεραι: έν μερικοῖς έν τῶν άνέργων εἶναι έγγράμματοι.

2. Μισθοὶ καὶ ἀνεργία.

Γεννάται τὸ ἐρώτημα διατί ἡ παρουσία ἀνέργων δὲν συμπίπτει τοῖς μισθοῦς ἀνειδικεύτου ἐργασίας καὶ τὰς ἀμοιβὰς διαφόρων δραστηριοτήτων, οὕτως ὥστε νὰ αὐξηθῇ ἡ ζήτησις καὶ νὰ ἀπορροφηθοῦν οἱ μὴ ἀπασχολούμενοι. Ἡ ἀπάντησις εἶναι πολὺπλοκος διότι πολλοὶ παράγοντες συντελοῦν εἰς τὴν ἀνελαστικότητα τῶν ἐργατικῶν μισθῶν. Ἐχομεν ἤδη συζητήσει τὴν περίπτωσιν τῆς εὐρείας οἰκογενείας. Τὸ δικαίωμα τοῦ ἀνέργου προσώπου ὅπως μοιρασθῇ τὸ κοινὸν προϊόν, ἐξασφαλίζει εἰς αὐτὸ ἓν εἰσόδημα ἐπιβιώσεως, ἡ ἀξία τοῦ ὁποίου καθιερώνει μίαν τιμὴν ἐπιφυλάξεως ὡς πρὸς τὴν ἐργασίαν. Τῶν λοιπῶν συνθηκῶν ἀμεταβλήτων, ἐν ἀνεργον πρόστιπον δὲν θὰ δεχθῇ εὐχαρίστως ἀπασχολησιν, ἡ ὅποια θὰ στερήσῃ εἰς αὐτὸ τὸ δικαίωμα συμμετοχῆς εἰς τὸ οἰκογενειακὸν εἰσόδημα. Οὕτω, ἡ ὑπαρξίς ἀνεργίας εἰς τὸν ἀγροτικὸν ταμέα δὲν προκαλεῖ ἀναγκαίως μείωσιν τῶν μισθῶν εἰς τὰς πόλεις ὅπου ὑπάρχουν δυνατότητες ἀπασχολήσεως.

Ἡ ἀνελαστικότητα τῶν ἐργατικῶν μισθῶν ἐντείνεται καὶ ἀπὸ ἐτέρους παράγοντας π.χ. ἡ κοινὴ γνώμη δὲν συγχωρεῖ τὴν χορήγησιν τῶν μισθῶν πείνης καὶ ἀπατεῖ ἀπὸ τοὺς ἐργοδότας νὰ εἶναι πρῶτον «καλοὶ ἐργοδοταὶ» ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ὅτι δὲν ἐκμεταλλεύονται τὴν ἐργατικὴν τάξιν, ἀσχέτως ἐὰν τοῦτο συστήλῃ τὴν ἀπασχόλησιν εἰς μερικοὺς τομεῖς καὶ χειροτερεύει τὸν παρασιτικὸν εἰς ἄλλας δραστηριότητας. Τελικῶς ἡ νομοθεσία καὶ αἱ ἐργατικαὶ ἐνώσεις προβλέπουν τὴν χορήγησιν τοῦ «ἐλαχίστου ὅριου» τὸ ὁποῖον ὁμως εἶναι ἀνώτερον τοῦ ἐπιτρεπομένου ὅριου ἰσορροπίας. Αἱ συντεταχθεὶς ἐπὶ τῆς ἀπασχολήσεως ἐντείνονται οὕτω. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐργατῶν ἐκ τοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ ὁ ὁποῖος δέχεται νὰ ἐργασθῇ μὲ τοιοῦτον ὅριον μισθοῦ ὑπερβαίνει τὸν ἀριθμὸν τῶν θέσεων. Οὕτω οἱ ἐργοδοταὶ γνωρίζουν ὅτι δύνανται νὰ αὐξήσουν τὴν ἀπασχολουμένην ἐργατικὴν δύναμιν, μὴ αὐξάνοντες τοὺς μισθοὺς. Ὑπὸ τὰ ἰσχύοντα ἡμερομίσθια δύνανται νὰ ἀπασχολήσουν περισσότερους ἐργάτας ἀπὸ ὅσους ὀφείλουν οἰκονομικώτερον νὰ χρησιμοποιήσουν. Ἀλλὰ ἡ συρροὴ ἀνειδικεύτων ἐργατῶν εἰς τὰς πόλεις, ὑπὲρ τὴν ζήτησιν, μεταφέρει ἀπλῶς τὴν ἀνεργίαν ἐκ τῆς ὑπαίθρου εἰς τὴν πόλιν. Θὰ εἶδει νὰ τονισθῇ ὅτι ἡ ἀστική ἀνεργία μειονεκτεῖ τῆς ἀγροτικῆς κατὰ τὸ ὅτι οἱ ἐν τῇ πόλει ἀνεργοὶ παύουν νὰ ἀπολαμβάνουν τῶν πλεονεκτημάτων τῆς οἰκογενειακῆς προστασίας. Οὕτω ἐν περισσότερον σοβαρὸν κοινωνικὸν πρόβλημα δημιουργεῖται μὲ τὰς γνωστὰς ἀκολουθούσας συνεπείρας.

3. Ἀμοιβαὶ καὶ προσφορά ἐργασίας.

Ὁ ἄνθρωπος προσφέρει τὴν ἐργασίαν του καὶ τὰς ἐνεργείας του δι' οἰκονομικοὺς σκοποὺς, ἀποδίδων εἰς τὴν εἰσπραξίν ἀξιολόγου ἀμοιβῆς. Τὸ δέλεαρ μεγαλυτέρου πραγματικοῦ εἰσοδήματος, αἱ δυνατότητες ἐξασφαλίσεως αὐτοῦ

καί ἡ ὑὑστημένη ἐκτίμησις τῶν ἀγαθῶν τὰ ὅποια ἡ ἀγοραστική δύναμις δύναται νὰ πραγματοποιήσῃ, εἶναι σημαντικοὶ παράγοντες οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως. Ἀποτελεῖ οὕτω ἐνδιαφέρονσαν ἀνάλυσιν ἡ ἐξέτασις τῆς φύσεως τῆς τάσεως τῶν ἀτόμων πρὸς ἀπόκτησιν ὑψηλοτέρων ἀμοιβῶν. Μία αὐξήσις τοῦ εισοδήματος ἐνὸς ἀτόμου δυνατόν νὰ ἔχῃ δύο συνεπείας ἐπὶ τῆς θελήσεώς του πρὸς ἐργασίαν, ἐκ διαμέτρου ἀντιθέτους. Ἡ πρώτη συνέπεια πιθανὸν νὰ εἶναι ἀρνητική, δεδομένου ὅτι ὁ ἀπολαμβάνων ὑψηλότερον εἰσόδημα εἶναι εἰς θέσιν νὰ διατηρήσῃ τὸ παρὸν βιοτικόν του ἐπίπεδον ἐργαζόμενος ὀλιγώτερον. Τὴν αὐξήσιν τοῦ εισοδήματός του δαπανᾷ πρὸς ἀπόλαυσιν περισσοτέρας ἀναπαύσεως (τὸ χρηματικόν του εἰσόδημα δὲν μεταβάλλεται, τὸ πραγματικόν του ὅμως αὐξάνει διότι ἔχει περισσοτέραν ἀνάπαυσιν) ἢ ἀγορὰν περισσοτέρων ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν — ἀνάπαυσις ἀμετάβλητος — ἢ πρὸς ἀπόλαυσιν ἀμφοτέρων. Ἡ δευτέρα συνέπεια εἶναι θετική λόγῳ τοῦ ὅτι ἡ τιμὴ τῆς ἀναπαύσεως αὐξάνει ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς τιμὰς τῶν ἄλλων ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν, κατόπιν τῆς αὐξήσεως τῆς τιμῆς τῆς ἐργασίας. Μία πρόσθετος ὥρα ἢ ἡμέρα δαπανημένη εἰς ἀνάπαυσιν, κοστίζει περισσότερον ἀπὸ πρὶν, διότι περισσότερον χρῆμα ἀπὸλutaται δι' αὐτὴν τὴν προτίμησιν. Ἡ πρώτη ἐπίδρασις εἶναι εἰσοδηματικὴ (income effect), ἡ δευτέρα ὑποκαταστάσεως (substitution). Αἱ δύο ἐπιδράσεις ἐνεργοῦν κατ' ἀντίθετον κατεύθυνσιν, ἡ πρώτη εὐνοοῦσα ὀλιγώτεραν ἐργασίαν, ἡ δευτέρα ὀλιγώτεραν ἀνάπαυσιν. Ἀλλὰ εἶναι σαφές ὅτι τὸ κριτήριον τῆς προτιμήσεως τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης, ἐγκρατεῖ εἰς τὸ εἶδος τῶν ἐπιθυμιῶν τοῦ ἀτόμου ἦτοι, ἐάν διὰ δεδομένον χρηματικόν εἰσόδημα ἡ εἰσοδηματικὴ ἐλαστικότης τῆς ὑπὸ τῆς ἐργασίας δι' ἄλλα ἀγαθὰ ἰσοῦται πρὸς τὸ μηδὲν ἐκτός τῆς ἀναπαύσεως ἢ τὸ ἀντίθετον.

Εἰς καθυστερημένας περιοχὰς ἡ ἐπιλογή, ὡς προηγουμένως ἐξετέθη, δὲν εἶναι τόσο ἀπλῆ. Ἡ παραγωγή διὰ λογαριασμὸν τοῦ ἀτόμου ἢ τῆς «οἰκογενείας» εἶναι μία ἄλλη ὁρτίον ἡ ὅποια εἶναι πραγματικὴ ὅταν ἡ οἰκονομία εὐρίσκεται εἰς τὸ ἐπίπεδον ἐπιβιώσεως καὶ ὅταν εἰς μερικὰς δραστηριότητας (π.χ. εἰς μερικοὺς κλάδους τῆς γεωργίας) ἡ ἀμοιβὴ τῶν εἶναι ὀλιγώτερον ἱκανοποιητικὴ, ἐν συγκρίσει πρὸς τὸν συναλλακτικὸν τομέα τῆς οἰκονομίας. Μία μείωσις τῶν ἀμοιβῶν ἢ ἡ διατήρησις αὐτῶν εἰς χαμηλὰ ἐπίπεδα εἰς τὴν ἐγχρήματον οἰκονομίαν πιθανὸν νὰ μειώσῃ τὴν προσφορὰν ἐργασίας ἢ τὸ πωλούμενον προϊόν εἰς τὸν ἐν λόγῳ τομέα, διότι θὰ ὑπάρξῃ τάσις μειώσεως τῶν κερδῶν καὶ ἀφιέρωσις μεγαλυτέρας προσπάθειας εἰς τὴν στοιχειώδη παραγωγὴν. Ἦτοι ἡ προσφορὰ ἐργασίας καὶ ἀγαθῶν εἰς τὸν συναλλακτικὸν τομέα πιθανῶς νὰ ἐξελίσσεται ἀναλόγως πρὸς τὸ πραγματικὸν ὄψος τῆς ἀμοιβῆς εἰς αὐτόν. Τοῦτο εἶναι ἀληθέστερον ἐάν οἱ ἰδιῶται ἔχουν καθωρισμέναις ἀνάγκαις πρὸς ἱκανοποίησιν, τὴν ἀπόλαυσιν τῶν ὁποίων ἐπιθυμοῦν ὅπως δὴποτε.

Ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν σταθερῶν ἀναγκῶν, ἡ καμπύλη τῆς ἀτομικῆς προσφορᾶς ἐργασίας εἰς τὸν συναλλακτικὸν τομέα στρέφει πρὸς τὰ ὀπίσω δι' ἁμοιβᾶς ἄνω ἐνὸς ὠρισμένου σημείου. Πέραν αὐτοῦ τοῦ σημείου, ἡ προσότης τῆς προσφερομένης ἐργασίας βαίνει ἀντιθέτως πρὸς τὴν κατὰ μονάδα ἁμοιβήν. Πλὴν ὅμως ἡ φορὰ τῆς καμπύλης καὶ τὸ σημεῖον εἰς τὸ ὁποῖον αὕτη στρέφει πρὸς τὰ ὀπίσω δὲν θὰ εἶναι ἡ αὐτὴ δι' ὅλους. Ἐπὶ πλέον ἂν καὶ ἡ ἀτομικὴ καμπύλη, προσφορᾶς ἐργασίας δυνατὸν νὰ ὁπισθοδρομῇ ἐν δεδομένῃ χρονικῇ στιγμῇ, εἰς πολλὰς ὑπαναπτύκτους χώρας ὑπάρχει ἡ τάσις ἐξελίξεως τῶν ἐπιθυμιῶν, χρονικῶς καὶ ἀνταποκρίσεως τῆς καμπύλης τῆς προσφορᾶς εἰς τὸ κίνητρον τῶν βελτιωμένων ἐπιπέδων ἁμοιβῶν.

4. Ἡ ἐλαστικότητα τῶν ἀναγκῶν.

Εὐρέως πιστεύεται ὅτι πολλοὶ λαοὶ εἰς τὰς ὑπαναπτύκτους χώρας, εἰδικῶς ἀγρόται, παράγουν ὀλιγώτερα ὅταν τὰ κέρδη τοῦς αὐξάνουν, διότι χρειάζονται ἐν χρηματικὸν εἰσόδημα ἀρκετὸν μόνον διὰ τὴν θεραπείαν περιορισμένων ἀναγκῶν των. Τοῦτο ἴσως εἶναι ἀληθές διὰ χώρας π.χ. εἰς Ἀφρικὴν, Ἰνδίαν, Ν.Α. Ἀσίαν. Ἡ προσεκτικὴ πλὴν ὅμως μελέτη τῶν μεταβολῶν τῶν συνηθειῶν καὶ τῆς καταναλώσεως τῶν ἐν ἀναπτύξει λαῶν ἀποδεικνύει ὅτι αἱ ἀνάγκαι κατὰ τὸ πλεῖστον δὲν εἶναι ὠρισμέναι καὶ στατικάι. Αἱ αὐξήσεις τῶν ἁμοιβῶν δὲν συνοδεύονται ἀπὸ αὐξήσιν τοῦ χρόνου ἀναπαύσεως καὶ τοῦλάχιστον ἐπὶ τοῦ παρόντος δὲν φαίνεται ὅτι ἡ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις ἐμποδίζεται ἐκ τῆς ἀνελαστικότητος τῶν συνηθειῶν καὶ καταναλώσεως εἰς τὰς πλείστας τῶν ὑπαναπτύκτων χωρῶν.

Ἐάν ἦτο ἀληθές ὅτι τὸ σύνολον ἢ τμήμα τοῦ πληθυσμοῦ, εἰς μερικὰς ὑπαναπτύκτους χώρας, παρουσιάζει τὴν εἰκαζομένην ἀνελαστικότητα τῆς ζήτησεως δι' ἀγαθὰ τὰ ὁποῖα ἀγοράζονται διὰ χρήματος, τοῦτο θὰ ἐξησθένει τὰ ἐπιχειρήματα ὑπὲρ τῆς οἰκονομικῆς των ἀναπτύξεως. Διότι ὀλίγοι θὰ ἦσαν προετοιμασμένοι νὰ προσελκύσουν διεθνεῖς ἐπενδύσεις κεφαλαίων, ἐάν τὸ κύριον ἀποτέλεσμα ἦτο ἡ αὐξήσις τοῦ χρόνου ἀναπαύσεως τῶν ἐργαζομένων. Αἱ ἀνάγκαι αἱ ὁποῖαι γενικῶς τείνουν νὰ αὐξάνουν, δύνανται κατὰ καιροῦς νὰ μένουν στατικάι, δυνατὸν ἐπίσης νὰ ὑπάρχουν δυσχέρειαι εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ζήτησεως δι' ἀγαθὰ καὶ ὑπηρεσίας ὥς καὶ χρονικὰ κενὰ μεταξὺ αὐξήσεως ποσοστῶν ἁμοιβῶν καὶ ἀνέδου προσαρμογῆς εἰς ἐπιθυμητὰ ἐισοτικά ἐπίπεδα.

Ἡ ταχύτης τῆς προσαρμογῆς τῶν ἀναγκῶν εἰς ἓν ὑψηλότερον ἐπίπεδον ἐξαρτᾶται ἀπὸ ποικίλα κοινωνικὰ καὶ ἔθνικὰ χαρακτηριστικά. Ἡ μετὰ τῶν προηγμένων ξένων ἐπαφή, οὐσιωδῶς συντελεῖ εἰς τὴν ἀναθεώρησιν τῶν ἐπιθυμιῶν καὶ ἀναγκῶν, ἐνῶ εἰς χώρας μὲ σταθεράς, στατικάς καὶ ἀκάμπτους συνήκας, αἱ ἀνάγκαι ἀνταποκρίνονται ὀλιγώτερον εἰς τὴν πόροδον καὶ ἐξέλιξιν.

5. Σχετικές τιμαὶ καὶ προσφορά ἀγαθῶν.

Ἡ ποσότης καὶ ἀξία τῆς συνολικῆς παραγωγῆς εἰς τὸν ἐγχρήματον τομέα τῆς ὑπαναπτύκτου οἰκονομίας δύναται νὰ αὐξηθῇ εἰς βάρος τῆς παραγωγῆς προϊόντων πρὸς ἐπιδίωσιν καὶ διὰ τοῦ περιορισμοῦ τοῦ πρὸς ἀνάπαυσιν διατεθειμένου χρόνου ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ὠρισμένων κινήτρων, ὡς προηγουμένως ἐλέχθη. Ἡ προσφορά οἰουδήποτε προϊόντος ἢ ὑπηρεσίας εἶναι συνέπεια τῆς τιμῆς τοῦ ἐν σχέσει πρὸς ἄλλας τιμάς. Ὁ ἀπαιτούμενος χρόνος καὶ ἡ προσπάθεια διὰ τὴν αὐξήσιν τῆς προσφορᾶς ἐνὸς ἀγαθοῦ, δυνατόν νὰ προέρχεται ἐκ τῶν δύο ὡς ἂνω τομέων ἥτοι ἐκ τῆς δραστηριότητος παραγωγῆς προϊόντων πρὸς ἐπιδίωσιν καὶ τοῦ χρόνου ἀναπαύσεως. Ἐπιπροσθέτως, ὁ χρόνος, ἡ προσπάθεια καὶ τὸ χρήμα, τὸ ὅποιον προηγουμένως ἦτο ἀπησχολημένος εἰς τὴν παραγωγὴν ἄλλων ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν εἰς τὸν ἐγχρήματον τομέα, δύναται νὰ ἐκτραπῇ πρὸς τὴν παραγωγὴν περισσότερον ἐπικερδῶν ἀγαθῶν. Μία σχετικὴ αὐξήσις τῆς τιμῆς ἐνὸς ἀγαθοῦ ἢ ὑπηρεσίας προκαλεῖ τὴν αὐξήσιν τῆς προσφορᾶς ἐὰν τοῦτο εἶναι φ υ ς ι κ ῶ ς δυνατόν.

Ἡ ἐπίδρασις τῆς αὐξήσεως τῆς τιμῆς ἐπὶ τῆς παραγωγῆς δύναται νὰ ἐξουδετερωθῇ, προσωρινῶς, λόγῳ ὑφισταμένων ἁποδοῶν εἰς τὴν αὐξήσιν τοῦ ρυθμοῦ προσφορᾶς. Πλὴν ὅμως τοῦτο, ὡς καὶ ἄλλαι δυσχέρειαι, δὲν μειώνουν τὴν ἀξίαν τῆς διατυπωθεῖσης προτάσεως ἢ ὅποια ἐπιβεβαιοῦται διὰ τῆς αὐξήσεως τῆς παραγωγῆς τῶν ἐξαγωγίμων προϊόντων καὶ ἄλλων καλλιιεργειῶν ὡς καὶ αὐξήσεως τῆς ἱκανότητος πρὸς παραγωγὴν αὐτῶν ὑπὸ τῶν χωρικῶν τῆς Ἀφρικῆς, Ἀσίας καὶ λοιπῶν ἡμερίων χωρῶν, ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν ἑλκυστικῶν τιμῶν. Ὑπάρχουν πολλὰ παραδείγματα πρὸς τοῦτο, ἡ περίπτωσις ὅμως τοῦ καφέ εἶναι ἡ πλέον πρόσφατος. Ἡ ὑψηλὴ τιμὴ τοῦ προϊόντος τούτου κατὰ τὴν πρόσφατον περίοδον ὠδήγησε εἰς πολὺ μεγάλην αὐξήσιν τῆς παραγωγῆς του. Ἐκτὸς τῆς χρησιμοποίησεως νέων παρθένων ἐδαφῶν πρὸς καλλιέργειαν αὐτοῦ, περιοχαὶ ὅπου μέχρι πρό τινος ἐφύοντο δημητριακά, μετεβλήθησαν εἰς φυτείας καφέ, ἀσχετῶς ἂν τοῦτο εἶχεν ὡς συνέπειαν τὴν ἀπὸ μεγάλης ἀποστάσεως μεταφορὰν δημητριακῶν πρὸς κατανάλωσιν.

Ὁὐχ ἦττον, μέτρα οἰκονομικῆς πολιτικῆς, ἐπιδρῶντα ἐπὶ τῶν τιμῶν, χρησιμοποιοῦνται συχνάκις ἀσχετῶς τοῦ αποτελέσματος ἐπὶ τῆς διαμορφώσεως τῆς ἀπολύτου ἢ σχετικῆς τιμῆς τοῦ προϊόντος. τῆς κατευθύνσεως τῆς παραγωγικῆς προσπάθειας καὶ τῶν ἐπενδύσεων. Ἀναρίθμητα παραδείγματα δύνανται νὰ μνημονευθοῦν ἀναφερόμενα εἰς τὴν ἐπιβολὴν ἐξαγωγικῶν δασμῶν καὶ τὴν πολιτικὴν τῶν τιμῶν κρατικῶν μονοπωλίων. Μερικὰς φορές, λέγεται ὅτι ἡ τιμὴ ἐνὸς προϊόντος εἶναι τόσο ὑψηλὴ ὥστε νὰ ἀποτελέσῃ κίνητρον περαιτέρω παραγωγῆς. Τριῶνται ἀπόψεις ὅμως ἀγνοοῦν τὴν πιθανότητα χρησιμοποίησεως ἐδαφῶν καὶ ὑψηλῶν γενικῶς ἐξόδων πρὸς ἀξιοποίησιν

ἀπομεμονωμένων περιοχῶν. Ἰδιαιτέρως ὑψηλαὶ τιμαὶ δύνανται νὰ προκαλέσων εὐρείαν ἀνοδὸν τόσοσιν τῆς παραγωγῆς, ὅσον καὶ τῆς καταναλώσεως. Ἄπαξ ὁ παραγωγὸς ἀπέκτησε νέας συνηθείας καὶ προτιμήσεις, τὸ ἐπίπεδον τῶν καταβαλλομένων προσπαθειῶν παραμένει ὑψηλότερον ἢ πρότερον, ἔστω καὶ ἂν αἱ ἀπολαμβάνόμεναι ὑψηλαὶ τιμαὶ παύσων νὰ ὑφίστανται. Ἐπὶ πλέον, ἡ κατανάλωσις ὑποκαταστάτων ἀγαθῶν, κατὰ τὴν περίοδον τῶν ὑψηλῶν τιμῶν ὁμοειδῶν προϊόντων, ὑποβοηθεῖ τὴν παραγωγὴν των, ἐπομένως καὶ τὰς πρὸς τοῦτο ἐπενδύσεις. Ἐν ὁλίγοις, ὑψηλαὶ τιμαί, καὶ ἂν ἀκόμη διαρκεῖν ἐπὶ βραχυχρονικὸν διάστημα, παίζουσιν οὐσιώδη ρόλον εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν.

Δυνατὸν νὰ λεχθῇ ὅτι τὸ τελευταῖον δὲν εἶναι ρεαλιστικὴ προϋπόθεσις, δεδομένου ὅτι ἐξ αἰτίας τοῦ ἀναλαβητισμοῦ, τῆς ἐλλείψεως ἐμπορικοῦ πνεύματος καὶ πτωχοῦ συγκοινωνιακοῦ δικτύου εἰς τὰς ὑπαναπτύκτους χώρας, οἱ χωρικοὶ καὶ λοιποὶ παραγωγοὶ τῶν ἐν λόγῳ χωρῶν δὲν δύνανται νὰ ἐκμεταλλευσθῶν τὰς μεταβολὰς εἰς τὰς σχετικὰς τιμὰς καὶ τὰς προοπτικὰς τῆς ἀγορᾶς καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν διάθεσιν τῆς παραγωγῆς, τὰς διαφορὰς τῶν τιμῶν διὰ τὸ ἴδιον προϊόν καὶ τὴν ἀμειψὴν διαφόρων ἀπασχολήσεων.

Εἰς τὴν πρώτῃν φάσιν τῆς ἀναπτύξεως ἀπὸ τὴν πρωτόγονον οἰκονομίαν εἰς τὴν συναλλακτικὴν τοιαύτην, ἡ ἀγνοία τῶν πιθανῶν οἰκονομικῶν δυνατοτήτων δύναται πράγματι νὰ ἐμποδίσῃ τὴν περισσότερον ἐπικερδῆ παραγωγὴν ἢ διάθεσιν τοῦ παραγομένου προϊόντος. Ἄπαξ ὅμως ἡ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις ἤρchiσε, τὸ ἐντεινόμενον ἐνδιαφέρον τῶν παραγωγῶν πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ μεγίστου δυνατοῦ κέρδους διὰ τῶν προσπαθειῶν των καὶ ἡ δραστηριότης τῶν ἐμπόρων πρὸς ἀναζήτησιν ἐπιχειρήσεων, διευρύνει τὰς γνώσεις τῶν συνθηκῶν τῆς ἀγορᾶς καὶ τὰς προοπτικὰς ἐπὶ τῶν τιμῶν, πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ ἐπιδιωκομένου κέρδους. Ἄν καὶ οἱ ἰδιῶται παραγωγοὶ ἢ ἐπιχειρηματῆαι δὲν εἶναι ἐξ ἴσου ἐφωδιασμένοι μὲ τὰ ἀπαιτούμενα προσόντα πρὸς ἐκμετάλλευσιν τῶν δυνατοτήτων τῆς ἀγορᾶς, δυνάμεθα νὰ γενικεύσωμεν τὴν ἀποψίν μας, λέγοντες ὅτι μεταξὺ τῶν παραγωγικῶν τάξεων τῶν ὑπαναπτύκτων χωρῶν ὑπάρχει μία ἰσχυρὰ τάσις πρὸς ἐκμετάλλευσιν τῶν οἰκονομικῶν δυνατοτήτων. Ἐντὸς τῶν ὁρίων τῶν τεχνικῶν γνώσεων καὶ τῆς δυνατότητος χρησιμοποίησεως τῶν παραγωγικῶν συντελεστῶν.

Αἱ μεταβολαὶ εἰς τὰς τιμὰς ὁρισμένων προϊόντων εἰς τὰς ὑπαναπτύκτους χώρας εἶναι στενῶς συνδεδεμένα: πρὸς τὴν κυβερνητικὴν πολιτικὴν προστασίαν τῶν ἐν λόγῳ ἀγαθῶν δι' ἐπιδοτήσεως τῶν τιμῶν τῶν ἀγροτικῶν προϊόντων, τὴν αὐξήσιν τῶν ὁποίων ἐπιθυμεῖ νὰ ἐνθαρρύνῃ, ἢ διὰ φορολογίας ἐκείνων τὴν κατανάλωσιν τῶν ὁποίων ἐπιδιώκει νὰ ἀποθαρρύνῃ. Ἡ πληρωμὴ πρῆμι διὰ μερικὰ ἀγαθὰ ἔχει συχνάκις ἐπιφέρει αὐξήσιν τῆς προτοπορίας των. Ἄν καὶ οἱ παραγωγοὶ, ὡς καὶ οἱ καταναλωταί, εἶναι γενικῶς γνώσται τῶν τιμῶν καὶ λοιπῶν λεπτομερειῶν τῆς ἀγορᾶς, δυνατόν τὸ ἴδιον τὸ Κράτος

νά επιθυμή νά συγκεντρώνη καί κατευθύνῃ τὰς σχετικὰς πρὸς τὴν παραγωγὴν καί διάθεσιν τῶν προϊόντων συγκεντρωμένας πληροφορίας. Ἀλλὰ ἡ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις ἐξυπηρετεῖται καλλίτερον ἢν τὸ Κράτος φροντίσῃ διὰ τὴν δημιουργίαν τοῦ ὑποβάθρου τῆς ἀναπτύξεως καί τὴν ἐφαρμογὴν τῶν νέων μεθόδων παραγωγῆς, ἀφ᾽ ἧς δὲ εἰς τοὺς παραγωγοὺς, καταναλωτὰς καί ἐπιχειρηματίας τὴν ἀρμοδιότητα βελτιώσεως τῶν πληροφοριῶν τῆς ἀγορᾶς ἐν γένει καί τὴν λήψιν ἀποφάσεων ἢν καὶ κατὰ πόσον σμιφέρῃ πρόσθετος προσπάθεια καί δαπάνη δι' ἐπίτευξιν τῶν ἐπιδιώξεόν των.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ V

Ο ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΣ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ ΕΙΣ ΤΑΣ ΥΠΑΝΑΠΤΥΚΤΟΥΣ ΧΩΡΑΣ

1. Ἡ χαμηλὴ συμμετοχὴ κεφαλαίου εἰς τὸ συνολικὸν προϊόν καὶ ἡ διαμόρφωσις τῶν ἐπιτοκίων.

Ὡς εἰς προηγουμένα κεφάλαια ἀνεπτύχθη, ἡ ὑπαρξίς χαμηλοῦ ἐπιπέδου εἰσοδήματος καὶ εἰδικώτερον ἡ πραγματοποιήσις τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος ἄνευ τῆς συμμετοχῆς μεγάλων κεφαλαίων (συγκοινωνίαι, μηχανικοὶ ἐξοπλισμοί, ἐργαλεῖα) ἀποτελεῖ ἐν τῶν χαρακτηριστικῶν γνωρισμάτων τῶν ὑπαναπτύκτων χωρῶν. Τὰς ἐκ τῆς χαμηλῆς συμμετοχῆς τοῦ κεφαλαίου συνεπείας τείνουσιν νὰ δυσχεράνουν ἕτεροι παράγοντες περιορίζοντες τὴν οἰκονομικὴν ἀποτελεσματικότητα ἐνὸς μεγάλου τμήματος τοῦ θαθεσίμου κεφαλαίου. Ἡ στενότης τῆς ἀγορᾶς, κοινωνικὰ ἐμπόδια καὶ ἀναχρονιστικοὶ θεσμοὶ ἀπαγορευτικοὶ τῆς ἐλευθέρως κινήσεως κεφαλαίων, νόμοι καὶ πολιτικὴ ἀστάθεια, ἀποτελοῦν τοὺς κυριωτέρους ἐκ τῶν ἀνασταλτικῶν παραγόντων τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος τῶν κεφαλαίων.

Γενικῶς, ἡ χαμηλὴ συμμετοχὴ τοῦ κεφαλαίου εἰς τὴν παραγωγὴν ἐπιφέρει μείωσιν τοῦ τελικοῦ προϊόντος, συνέπεια δὲ τούτου εἶναι τὸ χαμηλὸν ἐπίπεδον τῆς κατὰ κεφαλὴν καταναλώσεως, οὐχὶ μόνον ποσοτικῶς ἀλλὰ καὶ ποιοτικῶς, διότι ὑπάρχει μικρὰ δυνατότης ποικιλίας καταναλωτικῶν ἀγαθῶν καὶ ἐξασφαλίσσεως τῆς συνεχοῦς προσφορᾶς των. Ἡ ἔλλειψις συγκοινωνιῶν προκαλεῖ αὐξησιν τῶν κομίστρων καὶ περιορισμὸν τῆς διαθέσεως φθαρτῶν ἀγαθῶν, ἐνῶ ἡ ἀνυπαρξία ἀποθηρευτικῶν χώρων δημιουργεῖ ὀξύτατα προβλήματα καὶ ἐλλείψεις. Τὰ πρῶτα στάδια οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως συνεπάγονται μίαν σημαντικὴν βελτίωσιν εἰς τὸ δίκτυον τῶν μεταφορῶν, ἡ ἑποῖα ἀποτελεῖ τρόπον τινὰ τὴν ἀφετηρίαν τῆς «ἀπογειώσεως» τῆς οἰκονομίας. Ἐν χαμηλὸν ἐπίπεδον κεφαλαίων τείνει νὰ αὐξησῇ τὰ ὑψηλὰ ἐπιτόκια (συνεπεία τῆς σπάνιως) ἀπασαὶ δὲ αἱ μέσῃ νομοθετικῆς ὁδοῦ καταβαλλόμεναι προσπάθειαι πρὸς καθορισμὸν ἐπιτοκίου κάτω τοῦ ἐπιπέδου ἰσορροπίας εἶναι ἀνεπιτυχεῖς καὶ προκαλοῦν τὴν συστολὴν τῆς προσφορᾶς τοῦ κεφαλαίου ἢ τὴν διάθεσίν του εἰς ἀντιοικονομικὴν χρῆσιν. Θὰ πρέπει νὰ λεχθῇ ὅτι τὸ ὑψηλὸν ἐπιτόκιον περιλαμβάνει καὶ τὸ ἀσφάλιστρον κατὰ πιθανοῦ κινδύνου ἐκ τῆς μὴ ἐπιστροφῆς τοῦ δανείου, φαινόμενον ὅχι ἀσυνήθες διὰ ποικίλους λόγους.

2. Κεφάλαιον καὶ Παραγωγή εἰς ὑπαναπτύκτους οἰκονομίας.

Κατ' ἀκολουθίαν τῆς χαμηλῆς συμμετοχῆς τοῦ κεφαλαίου εἰς τὰς ὑπαναπτύκτους χώρας τὸ μὲν κεφάλαιον εἶναι σχετικῶς ἀκριδόν, ἡ δὲ ἐργασία

εὐθηνήν ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς πλουσιωτέρας οἰκονομίας. Ἐπειδὴ λοιπὸν αἱ τιμαὶ τῶν παραγωγικῶν συντελεστῶν ἐπιδρουν ἐπὶ τῆς συμπεριφορᾶς τῶν χρησιμοποιοῦντων τὰς πηγὰς αὐτάς, αἱ μέθοδοι εἰς τὴν γεωργίαν, βιομηχανίαν καὶ ἐμπορίαν, δὲν εἶναι αἱ ἴδιαι εἰς διαφόρους χώρας αἱ ὁποῖαι εὐρέως διαφέρουν μεταξὺ τῶν ἀπὸ ἀπόψεως οἰκονομικῆς συνθέσεως. Ὅ,τι εἶναι οἰκονομικὸν διὰ μίαν χώραν δύναται νὰ εἶναι ἀντιοικονομικὸν διὰ τὴν ἄλλην, λόγῳ τῆς διαφορετικῆς τιμῆς τῶν συντελεστῶν παραγωγῆς. Μία μέθοδος ἐντάσεως κεφαλαίου δυνατόν νὰ εἶναι περισσότερον οἰκονομικὴ καὶ εὐθηνὴ εἰς μίαν οἰκονομίαν εἰς τὴν ὁποίαν οἱ ἐργατικοὶ μισθοὶ εἶναι ὑψηλοὶ καὶ τὸ ἐπιτόκιον χαμηλόν. Ἡ ἴδια μέθοδος εἰς μίαν ἄλλην οἰκονομίαν δὲν δύναται νὰ εἶναι οἰκονομικὴ ἐφ' ὅσον ἡ ἐργασία καὶ τὸ κεφάλαιον εἶναι διαθέσιμα ὑπὸ ἐντελῶς ἀντιθέτου τιμᾶς. Ἐννοεῖται ὅτι ἡ οἰκονομικὴ ἐπάρκεια τῶν μεθόδων παραγωγῆς εἰς τὰς ὑπαναπτύκτους χώρας δὲν δύναται νὰ κριθῇ ἀπλῶς διὰ τῆς συγκρίσεως αὐτῶν πρὸς τὰς ἀνεπτυγμένας οἰκονομίας τῶν Η.Π.Α. καὶ Δυτικῆς Εὐρώπης. Ἡ οἰκονομικὴ ἀνάδος, ἐξαρτωμένη ἀπὸ τὴν χρῆσιν τῶν διαθεσίμων παραγωγικῶν συντελεστῶν, ἀπαιτεῖ ἔτι αἱ ποικίλοι διαθέσιμοι πηγαὶ συνδυάζονται κατὰ διαφορετικὰς ἀναλογίας ἐφ' ὅσον αἱ σχετικαὶ ποσότητες αὐτῶν εἶναι διαφορετικαί.

Εἰς τὰς ὑπαναπτύκτους χώρας πολλὰ οἰκονομικὰ δραστηριότητες λαμβάνουν χώραν μὲ μικρὸν ἢ καθόλου κεφάλαιον. Π.χ. ἡ προμήθεια ὕδατος δι' οἰκιακὰς χρήσεις ἐκτελεῖται διὰ τῆς ἀπλῆς μεταφορᾶς τούτου ὑπὸ γυναικῶν, αἱ κατοικίαι εἶναι προχείρου κατασκευῆς καὶ ἡ ἄλσις τῶν δημητριακῶν πραγματοποιεῖται διὰ προχείρων μέσων. Τοῦτο σημαίνει ὅτι ὁ περισσότερος χρόνος καταναλίσκεται διὰ τὴν ἱκανοποίησιν στοιχειωδῶν ἀναγκῶν λόγῳ τῶν στοιχειωδῶν ἐλλείψεων ὡς προηγουμένως ἀνεφέρθη. Αἱ μέθοδοι καλλιέργειας ἐπίσης εἶναι ἐντάσεως ἐργασίας. Ἡ ἑλλειψὶς κεφαλαίων ἀναγκάζει τοὺς ἀγρότας νὰ ἀποφεύγουν τὴν ἀντικατάστασιν τῶν καλλιεργειῶν δι' ἐτέρων ἀνωτέρων ποικιλιῶν, δεδομένου ὅτι ἐὰν ἀρκετὰ ἔτι ἀπαιτοῦνται διὰ τὴν ἀπόδοσιν τῶν νέων φυτειῶν, ὁ παραγωγὸς δὲν δύναται νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὴν μείωσιν τοῦ εἰσοδήματός του (π.χ. φυτεύει δένδριον) συνεπείᾳ τῆς ἀντικαταστάσεως τῶν παλαιῶν διὰ νέων.

Ἐκτὸς τούτου ἡ σύνθεσις τοῦ ἐμπορίου ἐπηρεάζεται δυσμενῶς λόγῳ τῆς ἐλλείψεως τῶν ἀναγκαζούντων συγκοινωνιακῶν μέσων καὶ τῆς περιορισμένης διακινήσεως ἀγαθῶν ἡ ὁποία ἐντείνεται λόγῳ τῆς ὑπάρξεως μικρᾶς ρευστότητος.

Ἐν ἄλλῳ φαινόμενον εἰς τὰς χώρας ὅπου ἡ προσφορά ἐργασίας εἶναι ἄφθονος καὶ τὸ κεφάλαιον σπανίζει, εἶναι ἡ σπατάλη δυνάμεως πρὸς διατήρησιν ἐν ἐνεργείᾳ τοῦ ὑπάρχοντος κεφαλαιουχικοῦ ἐξοπλισμοῦ πέραν τῶν συνήθων ὁρίων. Αἱ ἐξαγωγαὶ μεταχειρισμένων μηχανῶν ἀπὸ τὰς ἀνεπτυγμένας πρὸς τὰς ὑπαναπτύκτους χώρας ἀποτελεῖ συνήθη περίπτωσιν αὐτοῦ τοῦ φαινομένου. Διαρκὴ καταναλωτικὰ ἀγαθὰ, ὡς π.χ. μεταφορικά μέσα, χρησιμοποιοῦνται ἐντατικῶς,

ἡ δὲ ζωὴ τῶν παρατείνεται δι' ἐπανειληγμένων ἐπισκευῶν ἂν καὶ κανονικῶς αὕτη εἶναι ὀραχυτέρα τῆς ἀντιστοίχου τῶν ἀνεπτυγμένων χωρῶν λόγῳ τῆς τελειότερας τεχνικῆς τῶν ἐπισκευῶν ἔσον καὶ τῆς ὀδηγήσεως. Πάντως ἡ συμμετοχὴ τοῦ κεφαλαίου εἰς μίαν χώραν δὲν εἶναι ἡ ἰδίᾳ εἰς ἕκαστον τομέα παραγωγῆς. Εἶναι πλέον οἰκονομικῇ ἢ χρησιμοποιοῦσι κεφαλαίου μέχρι τοῦ σημείου ἐκείνου εἰς τὸ ὅποιον ἡ ὀριακὴ ἀπόδοσις αὐτοῦ εἶναι ἴση πρὸς τὴν ἀπόδοσιν ὧν τῶν ἐνδεχομένων χρησιμοποίησιν τοῦ περιωρισμένου κεφαλαίου. Ἡ ἐν λόγῳ optimum διανομὴ τοῦ κεφαλαίου δὲν συνεπάγεται, πλὴν κατὰ σύμπτωσιν, τὸ αὐτὸ ποσοστὸν κεφαλαίου εἰς ὅλας τὰς οἰκονομικὰς δραστηριότητας. Ἡ ἐργασία καὶ ἄλλαι πηγαὶ δὲν εἶναι ἐξ ἴσου καλὰ ὑποκατάστατα κεφαλαίου καθ' ὅλην τὴν γραμμὴν τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος καὶ εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις. Πράγματι τὸ ποσοστὸν δὲν εἶναι κατ' ἀνάγκην τὸ ἴδιον εἰς ὅλας τὰς παραγωγικὰς μονάδας, αἱ ὁποῖαι παράγουν τὸ ἴδιον ἀγαθὸν εἰς μίαν οἰκονομίαν. Ἀκριβῶς ὅπως ὑπάρχουν διαφοραὶ εἰς τὴν ἔντασιν κεφαλαίου καὶ εἰς τὰς τεχνικὰς μεθόδους παραγωγῆς αἱ ὁποῖαι ἐφαρμόζονται εἰς διαφόρους τομεῖς τῆς οἰκονομίας, οὕτω ὑπάρχουν διαφοραὶ εἰς τὰς τεχνικὰς μεθόδους τῆς χρησιμοποιομένης ὑπὸ διαφόρων παραγωγῶν. Π.χ. ἡ χρησιμοποίησις ἐνός μπουλντόντζερ δυνατόν νά εἶναι ἡ πλέον οἰκονομικὴ μέθοδος εἰς μίαν πτωχὴν χώραν ἐκτός ἂν ἡ τιμὴ τῆς ἐργασίας ἐν σχέσει πρὸς τὸ χρησιμοποιούμενον κεφάλαιον εἶναι τόσον χαμηλὴ, ὥστε δύναται νά συμψήφισῃ τὴν μεγάλην φυσικὴν κατωτέραν παραγωγικότητα τῶν χειρωνακτικῶν μεθόδων. Τοῦτο δίδει εἰς ἡμᾶς μίαν μερικὴν ἐξήγησιν τοῦ φαινομένου τῆς χρησιμοποίησεως ὑπὸ τῶν ὑπαναπτύκτων χωρῶν τελευταίου τύπου τεχνικῶν μεθόδων, ἡ ἐπιλογὴ τῶν ὁποίων δύναται ἐπίσης νά ἐπηρεασθῇ ἐκ τῆς σπάνιος τοῦ εἰδικευμένου καὶ ἐμποτικοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ. Ἐν τῇ πράξει, ἡ διανομὴ τοῦ διαθεσίμου κεφαλαίου μεταξὺ πιθανῶν μεθόδων δυνατόν νά ἐπηρεάζεται ἀπὸ διαφόρους παράγοντας. Μισθοὶ ἄνω τοῦ ὀρίου ἰσορροπίας, λόγῳ τῆς δράσεως τῶν ἐργατικῶν ἐνώσεων ἢ κυβερνητικῶν μέτρων, εἰς μερικοὺς τομεῖς τῆς οἰκονομίας, ἐνθαρρύνουν τὴν χρῆσιν περισσοτέρων κεφαλαιουχικῶν μεθόδων. Ὑπερτίμησις τοῦ ἐγγωρίου καίματος μειώνει τὴν ἐν τῇ ἐσωτερικῇ ἀξίᾳ τοῦ εἰσαγομένου μηχανικοῦ ἐξοπλισμοῦ καὶ κλίνει τὴν πλάστιγγα ὑπὲρ τῶν περισσότερον κεφαλαιουχικῶν μεθόδων αἱ ὁποῖαι χρησιμοποιοῦν εἰσαγόμενα κεφαλαιουχικά ἀγαθά. Ἐπίσης ἡ Κυβέρνησις πολλάκις θανείζει εἰς μερικὰς κατηγορίας ἐπιχειρηματιῶν ἐπιδοτούσα τὰ ἐπιτόκια ἢ ἐφαρμόζει εἰς μεγάλην ἔκτασιν πολιτικὴν φορολογικῶν καὶ λοιπῶν κινήτρων οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως.

3. Ἡ διαδικασία τῆς δημιουργίας παγίου κεφαλαίου.

Εἶναι κοινῶς παρὰδεδεγμένη ἡ σημασία τῆς συσσωρεύσεως κεφαλαίου πρὸς ἐπίτευξιν τῆς ἀναπτύξεως μᾶς οἰκονομικῶς καθυστερημένης χώρας. Ἐπειδὴ ἡ παραγωγὴ δὲν δύναται νά αὐξηθῇ, καθ' ὃν χρόνον ὑφίσταται μία δυσαναλο-

γία μεταξὺ τῶν παραγωγικῶν συντελεστῶν, τὸ πρόβλημα ἔγκειται εἰς τὴν ἐπιτευσὶν ἐκείνων τῶν μεταβολῶν αἱ ὁποῖαι θὰ ἐπιφέρουν μίαν αὐξήσιν εἰς τὸν σχηματισμὸν κεφαλαίου. Τοῦτο σημαίνει ὅτι ἡ ροτὴ τοῦ συνολικοῦ προϊόντος ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος εἶναι τοιαύτη, ὥστε ὁ κατὰ τὸ τέλος τοῦ χρόνου ὑφιστάμενος κεφαλαιουχικὸς ἐξοπλισμὸς εἶναι ἀνώτερος ἐν συγκρίσει πρὸς ἐκεῖνον τοῦ προηγουμένου ἔτους.

Οὐσιαστικῶς, δύο τρόποι ὑπάρχουν, διὰ τῶν ἑποίων ἢ συσώρευσις κεφαλαίων εἶναι κατορθωτή. Πρῶτον, μερικαὶ παραγωγικαὶ πηγαί, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἀφιερωμέναι εἰς τὴν παραγωγὴν καταναλωτικῶν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν, δύναται νὰ μεταφερθοῦν εἰς τὴν παραγωγὴν κεφαλαιουχικῶν ἀγαθῶν. Ἡ δευτέρα μέθοδος ἔγκειται εἰς τὴν αὐξήσιν τοῦ συνολικοῦ προϊόντος διὰ τῆς αὐξήσεως τῆς παραγωγῆς κεφαλαιουχικοῦ ἐξοπλισμοῦ, ὅποτε ἡ αὐξήσις τῶν κεφαλαιουχικῶν ἀγαθῶν δὲν ἀποτελεῖ ὁ π ο κ α τ ᾱ σ τ α τ ο ν ἐνὸς τμήματος τῆς ροτῆς καταναλώσεως, ἀλλὰ π ρ ὁ σ θ ε σ ι ν εἰς τὴν ὑπάρχουσαν ροτὴν τῶν καταναλωτικῶν ἀγαθῶν. Τὸ συνολικὸν εἰσόδημα θὰ ὑπερβαίνει τὴν συνολικὴν καταναλώσιν, ἡ δὲ διαφορά θὰ ἰσοῦται πρὸς τὴν ἀποταμιεύσιν. Ἐν ἄλλοις λόγοις, τὸ γεγονός ὅτι συσώρευσις κεφαλαίου ἔλαβε χώραν κατὰ τὴν διάρκειαν μιᾶς περιόδου σημαίνει ὅτι ἀντίστοιχοι ἀποταμιεύσεις ἐπραγματοποιήθησαν.

Εἰς μίαν συναλλακτικὴν οἰκονομίαν ἡ ὡς ἄνω διαδικασία δημιουργεῖ ὠρισμένας δυσκολίας. Εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις δημιουργίας κεφαλαίου, τὸ διὰ τὴν καταναλώσιν δαπανηθὲν χρῆμα εἶναι πιθανόν νὰ αὐξησῇ τὰς τιμὰς αὐτῶν τῶν ἀγαθῶν ἐκτὸς ἐὰν ἀντίθετα μέτρα ληφθοῦν πρὸς ἀποφυγὴν τούτου. Ὁ λόγος εἶναι βασικῶς ὁ ἴδιος καὶ διὰ τὰς δύο περιπτώσεις. Εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν θὰ καταβληθῇ εἰσόδημα εἰς τοὺς παραγωγικοὺς συντελεστὰς π.χ. ἐργάτας, πρὸς παραγωγὴν κεφαλαιουχικῶν ἀγαθῶν καὶ οἱ λαβόντες τὸ εἰσόδημα θὰ τὸ ἐξοδεύσουν ὡς καὶ πρότερον εἰς μειωμένην ὁμοῦ ροτὴν καταναλωτικῶν ἀγαθῶν. Αἱ τιμαὶ ἐπομένως θὰ κινηθοῦν ἀνοδικῶς. Εἰς τὴν δευτέραν περίπτωσιν, ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι θὰ λάβουν πρόσθετα εἰσοδήματα διὰ τὴν παραγωγὴν κεφαλαιουχικῶν ἀγαθῶν θὰ τὰ ἐξοδεύσουν ὡς καὶ πρότερον εἰς τὴν ἰδίαν ποσότητα καταναλωτικῶν ἀγαθῶν μὲ ἀποτέλεσμα τὴν ἀνοδὸν ἐπίσης τῶν τιμῶν.

Πρὸς ἀποφυγὴν αὐξητικῶν τάσεων εἰς τὰς τιμὰς τῶν καταναλωτικῶν ἀγαθῶν, συνεπεία τῆς δημιουργίας κεφαλαίου, δεόν ὅπως ἢ διὰ τὰ ἀγαθὰ αὐτὰ καταβληθεῖσα δαπάνη τεθῇ ὑπὸ ἑλεγχον διὰ φορολογίας ἢ αὐξήσεως τῆς ὑποχρεωτικῆς ἀποταμιεύσεως. Τὸ ἰδανικὸν ἀντίμετρον εἶναι ἡ ἀφαίρεσις, διὰ τῶν ὡς ἄνω μέτρων, ποσοῦ ἴσου πρὸς τὸ καταβληθὲν διὰ τὴν χρησιμοποίησιν τῶν πηγῶν πρὸς παραγωγὴν κεφαλαιουχικῶν ἀγαθῶν. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει αἱ τιμαὶ δὲν θὰ ἀνέλθουν ἐκτὸς ἐὰν ἄλλαι μεταβολαὶ λαμβάνουν χώραν.

Ἡ δευτέρα μέθοδος τῆς δημιουργίας κεφαλαίων — δηλαδή μία αὐξήσις τῶν κεφαλαιουχικῶν ἀγαθῶν ἀνευ μειώσεως τῆς παραγωγῆς καταναλωτικῶν ἀγα-

θῶιν — δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ εἰς τὰς ὑπαναπτύκτους χώρας ὅπου ὑφίσταται σοβαρὰ ὑποαπασχόλησις καὶ ἐπουχιακὴ ἀνεργία ἐν εὐρείᾳ ἐκτάσει. Ἐν ταιαύτῃ περιπτώσει, θεωρητικῶς τοῦλάχιστον, τὸ πλεονάζον τιμῆμα τοῦ πληθυσμοῦ δύναται νὰ χρησιμοποιοιθῇ διὰ τὴν παραγωγὴν κεφαλαιουχικῶν ἀγαθῶν, χωρὶς νὰ μειωθῇ ἡ παραγωγὴ τῶν καταναλωτικῶν. Ἡ μετακίνησις ἐπομένως τῶν ἀνέργων δὲν θὰ περικόψῃ τὸ παρὸν ἐπίπεδον παραγωγῆς λόγῳ τοῦ ὅτι ἡ ὀριακὴ παραγωγικότης αὐτῶν ἰσοῦται πρὸς τὸ μηδὲν καὶ παραγωγὴ κεφαλαιουχικῶν ἀγαθῶν δὲν θὰ αὐξηθῇ εἰς ἄραος τῆς καταναλώσεως.

Ἡ ἀνάγκη ἐπιβολῆς ἐλέγχου τῆς καταναλώσεως, κατόπιν τῆς ἀποφασισθείσης ἀναδιαιρέσεως τῆς παραγωγῆς, δημιουργεῖ ὠρισμένα προβλήματα.

ὑποθέτουμεν ὅτι οἱ παραμεινάντες ἀγρόται δὲν θὰ αὐξήσουν τὴν κατανάλωσιν των λόγῳ τῆς μετακινήσεως τῶν ἀνέργων. Ὁμοίως, ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι μεταφέρθησαν εἰς τὴν παραγωγὴν κεφαλαιουχικῶν ἀγαθῶν πρέπει νὰ δύνανται νὰ καταναλίσκουν τὸ ἴδιον ὥς καὶ πρότερον. Τοῦτο συνεπάγεται ἀποτελεσματικὰς μεθόδους αἱ ὅποιαι ἐξασφαλίζουν ἐν τιμῆμα τῆς παραγωγῆς τῶν γεωργικῶν ἐργατῶν ἴσον πρὸς τὸ ἀναγκαῖον διὰ τὴν συντήρησιν τῶν νῦν ἀπασχολουμένων ἐκτὸς τοῦ τοιῶς. Θὰ ἀπαιτηθῇ ἐπομένως ἡ λήψις φορολογικῶν καὶ νομοσυντακτικῶν μέτρων ἢ ἐπιβολὴ δεστίου — προκειμένου περὶ τῶν διευθυνομένων οἰκονομικῶν — ἵνα ἐξασφαλισθῇ ἡ κατάλληλος διανομὴ τῆς προσφορᾶς τροφίμων μεταξὺ ἀγροτῶν καὶ ἐργατῶν.

Τὸ κατὰ πόσον ὁ μετακινήθεις πληθυσμὸς δύναται νὰ χρησιμοποιοιθῇ ἀμέσως εἰς τὴν παραγωγὴν κεφαλαίου, ἀποτελεῖ πηγὴν σοβαρῶν δυσχερειῶν. Πράγματι ἡ βραδεῖα ἀπορρόφησις τῶν μετακινήθέντων ἐργατῶν συνεπάγεται προσθέτους δαπάνας καὶ πιθανὰς ἀναμυγχεύσεις ἄνευ ἀποτελέσματος. Ἐπὶ πλέον, τὰ πρὸς παραγωγὴν κεφαλαιουχικὰ ἀγαθὰ ἀπαιτοῦν πολλάκις εἰδικὸν μηχανικὸν ἐξοπλισμὸν καὶ τὴν μετάκλησιν τεχνικῶν ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ, πρᾶγμα τὸ ὅποιον συνεπάγεται τὴν ἀπώλειαν σημαντικῶν ποσῶν ξένου συναλλάγματος. Παρ' ὅλα ταῦτα ὑπάρχουν πολλοὶ τύποι κεφαλαιουχικῶν ἀγαθῶν, τὴν παραγωγὴν τῶν ὁποίων δύναται νὰ ἐπιτύχουν αἱ ὑπαναπτύκτοι χώραι διὰ τῶν ἰδίων αὐτῶν μέσων. Ὅδοί, ἀρδευτικὰ φράγματα, ἀποξηράνσεις ἐλῶν, ἀποθηκευτικοὶ χώροι, λιμένες καὶ ἀεροδρόμια, πάντα ταῦτα ἀπαιτοῦν περισσότεραν συμμετοχὴν ἐργασίας, ἀπλᾶ ἐργαλεῖα καὶ ἕνα καλὸν ὀργανωτὴν καὶ διευθύνοντα τῆς ἀπασχολουμένης ἐργασίας. Ἡ ἀπουσία ἀνθρώπων ἱκανῶν νὰ διευθύνουν καὶ ὀργανώσουν παρόμοια ἔργα ἀποτελεῖ ἐν ἐκ τῶν σοβαρωτέρων ἐμποδίων τῆς ἐφαρμογῆς παρόμοιων μέτρων εἰς τὰς ὑπαναπτύκτους χώρας.

4. Χρηματοδότησις τῶν ἐπενδύσεων.

Ὡς προηγουμένως ἐλέγχθη, ὁ σχηματισμὸς κεφαλαίου ἐξ ἐσωτερικῶν πηγῶν εἰς τὰς ὑπαναπτύκτους χώρας εἶναι δυνατὸς διὰ τῆς μειώσεως τῆς παραγωγῆς

τῶν καταναλωτικῶν ἀγαθῶν εἰς ὄφελος τῆς αὐξήσεως τοῦ κεφαλαίου. Αὕτη εἶναι ἡ κλασσικὴ ἀποφῆς τοῦ θέματος ἥτοι : σχηματισμὸς κεφαλαίου δι' ἀποταμιεύσεως. Θεωρητικῶς τοῦτο εἶναι δυνατόν δι' οἰανδήποτε ὑπανάπτυκτον χώραν. Εἰς τὴν πραγματικότητά ὅμως τοῦτο ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ κατὰ πόσον τὸ κράτος ἐπιθυμῇ ἢ ἀποτολμᾷ νὰ φθάσῃ τόσον μακράν, λαμβανόμενον ὑπ' ὄψιν τοῦ ἐπιπέδου καταναλώσεως καὶ τῶν πιθανῶν κοινωνικοπολιτικῶν ἀντικτύπων λόγῳ τῶν περιορισμῶν. Συνεπῶς δὲν δυνάμεθα νὰ διατυπώσωμεν εἰς γενικὸς κανόνας πόσον κεφάλαιον δύναται νὰ παραγάγῃ μία ὑπανάπτυκτος χώρα διὰ προγραμματισμένης περικοπῆς τῆς καταναλώσεως.

Ἀνακεφαλαιώνοντες, τρεῖς εἶναι αἱ ἐσωτερικαὶ πηγαὶ χρηματοδοτήσεως τῶν νέων ἐπενδύσεων εἰς μίαν ὑπανάπτυκτον χώραν. Πρῶτον, ἡ χρησιμοποίησις τοῦ ὑποαπασχολομένου καὶ περιοδικῶς ἀργούντος ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ. Δεύτερον, ἡ μεταφορὰ ἐργασίας καὶ ἄλλων συντελεστῶν ἐκ τῶν μὴ παραγωγικῶν εἰς τοὺς παραγωγικοὺς τομεῖς καὶ τρίτον, ἡ περικοπὴ τῆς καταναλώσεως πρὸς ἀποδέσμευσιν παραγωγικῶν συντελεστῶν καὶ χρησιμοποίησιν τούτων εἰς τὸν κεφαλαιουχικὸν τομέα. Οὐδεμία ἐκ τῶν ἀνωτέρω δυνατοτήτων εἶναι πιθανὸν νὰ κινηθῇ αὐτομάτως. Ἡ ἀπαριθμησις ὅμως αὐτῶν ὑπενθυμίζει δεῖ τῇ δημιουργίᾳ κεφαλαίου εἰς ὑπανάπτυκτους χώρας εἶναι πραγματοποίησιμος διὰ τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῶν ἐγχωρίων πηγῶν, ἀνεξαρτήτως τῆς ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ βοήθειας.

Ἐὰν αἱ παραγωγικαὶ ἐπενδύσεις ἐκτελεσθῶν διὰ τῶν προηγουμένως ἀναφερθεῖσων μεθόδων, τότε τὸ συνολικὸν προϊόν, εἰς οἰανδήποτε περίσδον, θὰ αὐξηθῇ κατ' ἀνάγκην διὰ τῆς ἀξίας τῶν ἐν τῇ μεταξὺ παραχθέντων κεφαλαιουχικῶν ἀγαθῶν. Ἐὰν τὰ νέα ἔργα κατευθύνοντο εἰς τὸν γεωργικὸν τομέα, ἡ αὐξηθεῖσα παραγωγή θὰ ἀποτελεῖτο εὐλόγως ἀπὸ γεωργικὰ ἀγαθὰ καὶ ἡ ἀπόδοσις αὐτῶν θὰ ἐγένετο αἰσθητὴ ἐντὸς ὀραχέως σχετικῶς χρονικοῦ διαστήματος. Ἀντιθέτως, ἡ κατασκευὴ σχολείων δὲν θὰ ἐπέφερε ἄμεσα ἀποτελέσματα, ἀλλὰ μόνον μακροχρονίως, λόγῳ τοῦ μακροῦ χρόνου τῆς ἀπαιτούμενης ἐκπαιδεύσεως τοῦ πληθυσμοῦ.

Μία ὑπανάπτυκτος χώρα ἡ ὁποία ἔχει ἀποφασίσει νὰ ἐπισύχῃ τὴν οἰκονομικὴν τῆς ἀνάπτυξιν, ὀφείλει νὰ ἐπενδύῃ τὸ μεγαλύτερον μῆγμα τῆς τῆς τῆς τῆς παραγωγῆς εἰς κεφαλαιουχικά καὶ ἔχει καταναλωτικά ἀγαθὰ. Ἐὰν ἡ ἐν λόγῳ αὐξήσει ἐγκρατεῖται εἰς καταναλωτικά ἀγαθὰ, τότε τοῦτο δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ πρὸς διατροφήν μεγαλυτέρου μῆγματος πληθυσμοῦ παράγοντος κεφαλαιουχικά ἀγαθὰ ἢ δι' ἐξαγωγὴν ἐναντι εἰσαγωγῆς κεφαλαιουχικοῦ ἐξοπλισμοῦ. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ πληθυσμὸς εἶναι πτωχός, ἢ τῆσις — καὶ δὴ ἔντονος — θὰ εἶναι πρὸς αὐξήσιν τῆς καταναλώσεως, ἐκτὸς ἐὰν ἐμποδισθῇ εἰς τοῦτο. Ποῖον μῆγμα θὰ καταναλωθῇ καὶ ποῖον θὰ ἐπενδυσθῇ εἶναι κατὰ τὸ μεγαλύτερον μέρος μία ἐκ τῶν εὐθυνῶν τοῦ Κράτους, ἀναλόγως φυσικὰ τοῦ κοινωνικοῦ συστήματος

ἐκάστης τῶν χωρῶν. Ἀπαξ καὶ ὁ σχηματισμὸς κεφαλαίου ἤρχισεν, ἡ ἐπιτυχύνουσι τῆς ἀναπτύξεως εἶναι δυνατόν διὰ τῆς ἀποταμιεύσεως καὶ ἐπενδύσεως ἐνὸς τιμήματος τῆς αὐξήσεως τῆς παραγωγῆς ἢ ὅποια προκύπτει ἐκ τῆς ὑπάρξεως περισσοτέρου κεφαλαίου. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης ἡ διαδικασία ἐπαυλασιβάνει ἀπλῶς ἐαυτήν. Ἡ βασικὴ δυσκολία ἐγκεῖται εἰς τὴν δυνατότητα λειτουργίας τοῦ μηχανισμοῦ σχηματισμοῦ κεφαλαίου.

5. Πηγαὶ χρηματοδοτήσεως ἐξωτερικοῦ.

Τὸ ξένον κεφάλαιον ἔχει μεγάλως συνεισφέρει εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν πολλῶν ὑπαναπτύκτων χωρῶν. Ἡ διεθνὴς κίνησις κεφαλαίων ἔχει προσφέρει τὰς ἀναγκαῖας πηγὰς — πέραν τῶν ἐγχωρίων — πρὸς σχηματισμὸν κεφαλαίων, διευκολύνουσα τὴν ἰσοσκέλισιν τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν κατόπιν τῆς εἰς μεγάλῃν κλίμακᾳ εἰσαγωγῆς κεφαλαιουχικοῦ ἐξοπλισμοῦ διὰ μίαν ταχείαν ἀνάπτυξιν. Ἀλλοτε ἡ εἰσροὴ τοῦ ξένου κεφαλαίου ἐλάμβανε χώραν ἐντὸς μεγάλου χρονικοῦ διαστήματος, εἰς ἄλλας δὲ περιπτώσεις ἡ ξένη βοήθεια συνεκεντρώτο εἰς βραχεῖας περιόδους, ὅτε ἡ ἐγχώριος ζήτησις διὰ πηγὰς χρηματοδοτήσεως τῶν ἐπενδύσεων ἦτο ἰδιαιτέρως ἔντονος.

Τὸ ξένον κεφάλαιον ἀπετέλει συνήθως συμπληρωματικὴν πηγὴν χρηματοδοτήσεως ἐπενδύσεων, ἦτο δὲ τῆς αὐτῆς ζωτικῆς σημασίας, μετὰ τῶν κεφαλαίων ἐσωτερικοῦ, ἐπειδὴ ἡ δανειζομένη χώρα δὲν θὰ εἶχεν ἐπιτύχει ταχείαν πρόοδον ἐάν μετὰ τῶν ἄλλων ἡ ἐγχώριος ἀποταμίευσις καὶ ἐπένδυσις δὲν ἦτο οὐσιώδης. Παραλλήλως, τὸ ἐνδεχόμενον αὐτῆς τῆς πολιτικῆς ἐνεθάρρυνε τὴν προσέκλυσιν τῶν ξένων ἐπενδύσεων οὕτως ὥστε καὶ ἀπὸ αὐτῆς τῆς πλευρᾶς αἱ δύο πηγαὶ τυγχάνουν συμπληρωματικαί.

Πηγαὶ ξένου κεφαλαίου δυνατόν νὰ εἶναι διεθνεῖς ὀργανισμοί, κράτη ἢ ἰδιῶται καὶ δυνατόν τοῦτο νὰ χορηγῆται εἰς τὸν δημόσιον ἢ ἰδιωτικὸν τομέα. Μία σημαντικὴ κατηγορία εἶναι γνωστὴ ὡς ἀπ' εὐθείας ἐπενδύσεις, ὁ ὅρος δὲ οὗτος ὑποδηλοῖ ὅτι μία ξένη ἐπιχείρησις ἐπενδύει ἀμέσως δι' ἴδιον λογαριασμὸν εἰς τὴν ὑπανάπτυκτον οἰκονομίαν. Αἱ ἀπ' εὐθείας ἐπενδύσεις ἔχουν εἰδικὸν ἐνδιαφέρον διὰ πολλοὺς λόγους. Ὑπαγορεύεται σχεδὸν ἀποκλειστικῶς ὑπὸ ἰδιωτικοοικονομικῶν κριτηρίων καὶ κατὰ τοῦτο διαφέρει τοῦ διακυβερνητικοῦ δανεισμοῦ ἢ βοήθειας, ὁ ὅποιος χορηγεῖται, μερικῶς τοῦλάχιστον, συμφώνως πρὸς πολιτικὰ κριτήρια. Ἡ ἐκλογὴ τῶν σχεδίων λαμβάνεται μετὰ προσοχῆς καὶ ἡ ἐπενδύουσα ἑαυτὴ προμηθεύει τοὺς ἐλλείποντας παραγωγικοὺς συντελεστὰς οἱ ὅποιοι εἶναι ἀναγκαῖοι διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ἐγχειρήματος. Βεβαίως, λάθῃ γίνονται εἰς τὰς προβλέψεις, πλὴν ὅμως ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι προσφέρουν τὰ κεφάλαια ἐνδιαφέρονται διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῶν ἐπενδύσεων τῶν διὰ τῆς λήψεως τῶν ἐκάστοτε ἀναγκαζούντων μέτρων, ἦτοι συνεχίζουσιν τὸν ἔλεγχον ἐπὶ τῆς χρησιμοποίησεως τῶν κεφαλαίων τῶν καὶ μετὰ τὴν ἀρχικὴν μεταφορὰν αὐτῶν.

Μέτρα καὶ ἐμπόδια τὰ ὅποια παρεμποδίζουν τὰς ἐγχωρίους ἐπενδύσεις ἀποθαρρύνουν ἐπίσης τὰς ξένας ἐπιχειρήσεις. Τὴν ἰδίαν ἐπίδρασιν ἀσκοῦν πολιτικαὶ ἀνωμαλίες, οἰκονομικαὶ ἀβεβαιότητες, δεσμευτικαὶ τοῦ ἐπενδυομένου κεφαλαίου νομοθεσίαι, ἐπαχθεῖς φορολογίαι, διακρίσεις, περιορισμοὶ καὶ ἐθνικιστικὰ συναισθήματα, ἀπορρέοντα ἐκ τοῦ φόβου ξένης κυριαρχίας ἢ ἐκμεταλλεύσεως.

6. Ἰδιωτικαὶ ἐπενδύσεις.

Αἱ ξένοι ἐπενδύσεις εἰς μίαν ὑπανάπτυστον χώραν κατευθύνονται κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς ἐξορυκτικὰς βιομηχανίας καὶ ἐπιχειρήσεις ἐξαγωγίμων ἀγαθῶν πρὸς τὰς βιομηχανικὰς χώρας καὶ μικρὸν τμήμα αὐτῶν τοποθετεῖται εἰς βιομηχανίας παραγωγῆς ἀγαθῶν ἐγχωρίου καταναλώσεως. Ὅθεν τὸ ξένον κεφάλαιον, ἀντὶ τῆς ἀναπτύξεως ἰσορρόπως τὴν οἰκονομίαν τῶν χαμηλοῦ εἰσοδήματος χωρῶν, συνετέλεσε εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τῆς πρωτογενοῦς παραγωγῆς, ἐκ τῆς ὁποίας αἱ βιομηχανικαὶ χώραι ἐπραγματοῦντο τὰς πρώτας ὕλας καὶ τρόφιμα. Αἱ ξένοι ἐπενδύσεις, συμφῶνως πρὸς αὐτὴν τὴν ἀποψιν, ἔτεινον νὰ προαγάγουν ἐν σύστημα στατικῆς εἰδικεύσεως, βασίζομενον εἰς ἐν στατικὸν σχῆμα τῶν συγκριτικῶν πλεονεκτημάτων εἰς τὸ διεθνές ἐμπόριον. Καὶ ἂν ἀκόμη ἡ συγκέντρωσις αὐτὴ εἰς ἐξαγωγικὰς ἐπιχειρήσεις δὲν ἐσήμαινε κατ' ἀνάγκην ἐκμετάλλευσιν ἐκ μέρους τῶν ἀλλοδαπῶν κεφαλαιούχων ἢ πολιτικὴν ἐξάρτησιν τῆς χώρας, ἀπέβλεπεν εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν πρωτίτως τῶν συμφερόντων τῶν βιομηχανικῶν πιστωτριῶν χωρῶν μὲ ἀποτέλεσμα τὴν μὴ ἰσορροποῦν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν τῆς ὀφειλέτιδος χώρας.

Τοῦτο φυσικὰ ἦτο ἀποτέλεσμα τῆς ἐλευθέρας τοποθετήσεως κεφαλαίων ὑπὸ ἰδιωτῶν οἱ ὅποιοι ἐνδιεφέροντο διὰ τὴν ἐπίτευξιν κέρδους καὶ μόνον. Ἡ κατεύθυνσις τῶν ἰδιωτικῶν ἐπενδύσεων ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν τάσιν τῆς ἀγορᾶς. Κατὰ τὸ παρελθόν, μεγάλαι ἀγοραὶ ἦσαν αἱ βιομηχανικαὶ χώραι καὶ τὸ ξένον κεφάλαιον εὗρισκεν ἐπικερδὲς νὰ ἐργάζεται διὰ λογαριασμὸν τῶν ἀγορῶν αὐτῶν καὶ ὄχι διὰ τοὺς καταναλωτὰς τῶν ὑπαναπτύκτων χωρῶν, ἢ ἀγοραστικὴ δύναμις τῶν ὁποίων εἶναι συνήθως λίαν χαμηλὴ. Εἰς τὴν ἐγχώριον ἀγορὰν τῶν χαμηλοῦ εἰσοδήματος χωρῶν, τὸ κίνητρον πρὸς ἐπένδυσιν εἶναι ἀσθενές διότι τὸ μέγεθος τῆς ἀγορᾶς εἶναι μικρόν. Ὁ ἰδιώτης ξένος ἐπιχειρηματίας δὲν ἔχει τὴν δυνατότητα ἢ τὸν τρόπον νὰ ὑπερνικήσῃ τὸν φαῦλον τοῦτον κύκλον καὶ καταλήγῃ εἰς τὸ νὰ τοποθετήσῃ τὰ κεφάλαιά του εἰς ἐπιχειρήσεις ἐξαγωγῶν χωρὶς τοῦτο νὰ ἀποτελῇ τι τὸ καταπληκτικόν, ἐξεταζόμενον ὑπὸ τὸ πρίσμα τῶν ἰδιωτικο-οἰκονομικῶν κριτηρίων.

Ὁ βαθμὸς κατὰ τὸν ὅποιον αἱ ξένοι ἐπενδύσεις ὑποδοηθοῦν τὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν μᾶς χώρας, δὲν ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ἂν ἔχουν πραγματοποιηθῇ εἰς ἐγχωρίους ἢ ἐξαγωγικὰς ἐπιχειρήσεις. Τοῦτο ἐξαρτᾶται, κυρίως, ἐκ τοῦ κατὰ

πόσον αὐξάνεται ἢ ζητήσῃς δι' ἐργασίαν καὶ ἄλλων ἐπιτοπιῶν πηγῶν, ἐκ τοῦ μεγέθους τῶν ἐκπαινευμένων τῶν κερδῶν ἐν τῇ χώρᾳ, ὡς καὶ ἐκ ποικίλων ἄλλων παραγόντων. Τὸ ξένον κεφάλαιον δὲν πρέπει νὰ ἀποκλεισθῇ ἐξ αἰτίας τοῦ γεγονότος δι' ἀσχολεῖται μὲ τὸν ἐξαγωγικὸν τομέα. Διότι ἔχει μόνον ὑποδοθῆναι τὴν αὐξήσιν τῶν ἐξαγωγῶν τῆς χώρας καὶ ὡς ἐκ τούτου τὴν ἱκανότητα αὐτῆς πρὸς εἰσαγωγάς, ἀλλὰ διότι συνεισφέρει ἐπίσης εἰς τὴν ἀνάπτυξιν, ἂν καὶ βραδέως, ποικίλων ἐξωτερικῶν οἰκονομιῶν, αἱ ὁποῖαι ἄργα ἢ γρήγορα θὰ ἐπιδράσουν εὐνοϊκῶς ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς οἰκονομίας.

Θὰ εἶδε νὰ σημειωθῇ δι' τὴν τοποθέτησιν ἰδιωτικῶν κεφαλαίων ἔστω καὶ εἰς ἐξαγωγικὰς ἐπιχειρήσεις, ἔχει κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη περιορισθῇ. Εἰς ποίους παράγοντας τοῦτο ἐφείλεται; Ἐκτὸς τῶν προφανῶν πολιτικῶν ἐμποδίων τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν, ὡς προηγουμένως ἐλέγχθη, τὴν κυριωτέραν αἰτίαν, ἡ ἀγορὰ πρῶτων ὕλων καὶ τροφίμων δὲν διετήρησε τὸν ἴδιον ρυθμὸν ἀνάδου ὡς κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα, ἐνθ' ἡ παραγωγικότης τῶν Δυτικῶν Εὐρωπαϊκῶν χωρῶν δὲν εἶναι ἡ ἴδια ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ πρῶτα στάδια τῆς βιομηχανοποιήσεως. Πέραν τούτου δύο καταστρεπτικοὶ πόλεμοι ἐντὸς 50 ἐτῶν ἐξηθῆντο τὴν δύναμιν τῶν Δυτικοευρωπαϊκῶν χωρῶν καὶ ἡ ἀνακάλυψις πολλῶν συνθετικῶν ὑποκαταστάτων δυσμενῶς ἐπέδρασε ἐπὶ τῆς ζητήσεως ἀριθμοῦ τινος πρωτογενῶν προϊόντων. Μόνον κατὰ τὴν διάρκειαν μιᾶς περιόδου ἐντόνου ἀνάδου τῆς ζητήσεως εἶναι δυνατόν νὰ προσελκυσθῶν εἰς τὰς ὑπαναπτύκτους χώρας αἱ ἰδιωτικά ξένα ἐπενδύσεις παραγωγῆς πρωτογενῶν ἐξαγωγίμων ἀγαθῶν. Ἐν ὁλίγοις, αἱ ἐλπίδες αἱ ὁποῖαι ἐστηρίχθησαν ἐπὶ τῆς τοποθετήσεως ἀμέσων ξένων ἐπενδύσεων διὰ τὴν χρηματοδότησιν τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως τῶν ὑπαναπτύκτων χωρῶν, δὲν φαίνεται νὰ εἶναι πραγματοποιήσιμοι διότι : α) ὕφίστανται ἐλάχιστα ἢ καθόλου κίνητρα πρὸς ἐπένδυσιν εἰς βιομηχανίας παραγωγῆς ἐγγωρίων καταναλώσεως ἀγαθῶν λόγῳ τῆς χαμηλῆς ἀγοραστικῆς δυνάμεως τῶν ἐντοπίων καταναλωτῶν, β) ἔστω καὶ διὰ τὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν ἐξαγωγίμων ἀγαθῶν τὰ ξένα κεφάλαια δὲν κινοῦνται εἰς μεγάλην κλίμακα ἐκτὸς ἐὰν ὑπάρχῃ προοπτικὴ σταθερᾶς καὶ ἰσχυρᾶς ἀνάδου τῆς διεθνούς ζητήσεως διὰ τὰ ἐν λόγῳ προϊόντα.

Συζητήσιμος ἐπίσης συγχάνει ἡ ἀπόψις, συμφώνως πρὸς τὴν ὁποίαν αἱ ἄλλοι ἐπενδύσεις ἐξωτερικοῦ μεταφέρουν τὴν σύγχρονον τεχνικὴν καὶ γνώσεις εἰς τὰς ὑπαναπτύκτους χώρας. Τὸ δι' οἱ ξένοι ἐπιχειρηματίαι, ἐκτὸς ἐὰν ὑποχρεοῦνται πρὸς τοῦτο ὑπὸ τοῦ κράτους, δὲν εἶναι πρόθυμοι νὰ μεταδώσιν τὰς τεχνικὰς καὶ ὀργανωτικὰς γνώσεις εἰς τὸν ἐντόπιον πληθυσμόν, ἀπετέλεσε τὸ μόνιμον παράπονον τῶν ὑπαναπτύκτων χωρῶν. Φυσικὰ ἕνας ξένος ἐπιχειρηματίας δὲν ἔχει συμφέρον νὰ ἐπενδύῃ πρὸς ἐκπαίδευσιν καὶ τεχνικὴν κατάρτισιν τῆς ἐντοπίου ἐργασίας καὶ εἰδικώτερον ἐὰν οἱ οὕτω ἐκπαιδευόμενοι θὲν εἶναι συνδεδεμένοι πρὸς τὴν ἐπιχείρησιν ἢ ὁποῖα τοὺς ἐξεπαίδευσε. Ἐξε-

τάζοντες τήν περίπτωσιν τῆς Ἰαπωνίας θά ἴδωμεν ὅτι δὲν ἔλαβον χώραν ξένα· ἐπενδύσεις κατὰ τήν πρώτην περίοδον. Ἡ Ἰαπωνία οὐχ' ἤττον ἐξησφάλισε τήν τεχνικὴν κατάρτισιν καὶ γνώσεις διὰ τῆς μετακλήσεως ξένων τεχνικῶν ἢ διὰ τῆς εἰς τὸ ἐξωτερικὸν μετεκπαδεύσεως τῶν ἰδικῶν τῆς. Κεφάλαιον καὶ τεχνικοὶ εἶναι στενῶς συνδεδεμένοι ἔννοιαι, πλὴν ἡμῶς τοῦτο δὲν σημαίνει ὅτι πρέπει νὰ χρησιμοποιοῦνται ἐνιαίως. Οὕτω, ἐν ἰσχυρὸν ρεῖμα τεχνικῆς ξένης βοήθειας, χορηγούμενης ὑπὸ κρατικῶν ἢ διεθνῶν ὀργανισμῶν, κινεῖται πρὸς τὰς ὑπαναπτύχτους χώρας χωρὶς νὰ ἀκολουθῇται κατ' ἀνάγκην ὑπὸ τῆς κινήσεως κεφαλαίων.

7. Διακυβερνητικὸς δανεισμός.

Αἱ καλυπτόμεναι ὑπὸ κρατικῶν ἐξωτερικῶν δανείων ἐπενδύσεις δὲν εἶναι ἐκτεθειμέναι, κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἤττον, εἰς τήν κριτικὴν ὅτι ἐξυπηρετῶν πρωτίστως τὰ συμφέροντα τῶν δανειστριῶν χωρῶν. Παρουσιάζουν δὲ τὸ πλεονέκτημα ὅτι δύνανται νὰ χρησιμοποιηθοῦν διὰ τὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν ὑπαρξίν ἐνὸς συναφοῦς οἰκονομικοῦ κυβερνητικοῦ προγράμματος. Τὰ δάνεια ἐξωτερικοῦ δίδονται εἰς μίαν χώραν χωρὶς τοῦτο νὰ προϋποθέτῃ ἀπαραιτήτως ἔλεγχον ἐκ μέρους τῆς δανειστρίας χώρας καὶ πολλάκις χρησιμοποιοῦνται δι' ἔργα ἀμέσου ἢ βραδείας ἀποδόσεως καὶ τὰ ὅποια τὸ ἰδιωτικὸν κεφάλαιον ἀποφεύγει νὰ χρηματοδοτῇ.

Ἐπάρχει ἡμῶς περίπτωσις κατὰ τὴν ὁποίαν ξένα κεφάλαια ὑποκαθίσταν τὴν ἐγχώριον ἀποταμίευσιν, οὕτως ὥστε ἡ κατανάλωσις αὐξάνει καὶ μικρὸν ἢ καθόλου τμῆμα παραμένει διὰ τὴν δημιουργίαν κεφαλαίου, ἔστω καὶ ἐὰν τὸ δάνειον ἢ ἡ δωρεὰ κατεῦθύνεται εἰς συγκεκριμένον παραγωγικὸν ἔργον. Ἰσχυραὶ καὶ ἐπίμονοι πιέσεις πρὸς αὐτὴν τὴν κατεῦθυνσιν ὑφίστανται ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας, ἕνεκα τῆς ἀνισότητος τοῦ πραγματικοῦ εἰσοδήματος καὶ ἐπιπέδων καταναλώσεως. Ἐν ὀλίγοις, ἐνῶ αἱ ἰδιωτικά· ἐπενδύσεις εἰσέρχονται ἐντὸς τῶν δυσκολιῶν τῆς ἀγορᾶς προκαλοῦσαι τοῦλάχιστον μία καθαρὰν αὐξήσιν εἰς τὸ σύνολον τοῦ πραγματικοῦ κεφαλαίου ἐντὸς τῆς χώρας, διὰ τὰς αὐτονόμους διεθνεῖς ἐπενδύσεις μέσῳ κρατικῶν ἢ ἡμικρατικῶν δανείων, δὲν δύναται νὰ λεχθῇ ὅτι ἀναποφεύκτως θά συμβῇ τοιοῦτον τι. Τοῦτο ἰσχύει καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν δωρεῶν καὶ δὴ κατὰ τρόπον πλέον ἢ ἔντονον. Διότι εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν δανείων λαμβάνεται τοῦλάχιστον μέρος διὰ τὴν τοποθέτησιν αὐτῶν εἰς παραγωγικοὺς σκοποὺς ἐν ὄψει τοῦ ὅθρους τῆς ἐξυπηρετήσεως τοῦ δανείου, ἐνῶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν δωρεῶν ἡ πίεσις αὕτη δὲν ὑφίσταται καὶ ἐπομένως δύνανται νὰ χρησιμοποιηθοῦν ἀπ' εὐθείας εἰς καταναλωτικούς σκοποὺς ἀνευ δυσχερείας τινός.

Αἱ διεθνεῖς ἀνισότητες εἰσοδήματος διευρύνουν τὸ ἔλλειμμα τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν τὸ ὅποιον δὲν δύναται νὰ καλυφθῇ εἰμὴ διὰ διεθνῶν μεταφορῶν κεφαλαίων, πρὸς ἀποφυγὴν τῆς οἰκονομικῆς ἀπομονώσεως τῆς χώρας.

Τοῦτο συμβαίνει ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας συνεπείᾳ τῆς ἐλλείψεως τὴν ὁποῖαν ἀσχοῦν τὰ ἀνώτερα ἐπίπεδα διαβιώσεως ἐπὶ τῶν ὑπαναπτύκτων χωρῶν, φαινόμενον τὸ ὁποῖον ἐνετάθη κατόπιν τῆς ἀλματώδους ἀναπτύξεως τῶν ἐπαφῶν τῶν κατοίκων τοῦ πλανήτου μετὰ τὴν ἐκμηδένισιν τῶν ἀποστάσεων συνεπείᾳ τῆς προόδου εἰς τὸν τομέα τῶν συγκοινωνιῶν — ἐπικοινωνιῶν. Ἐὰν ὁμως διακυβερνητικαὶ μεταφορὰι κεφαλαίων δὲν λάβουν χώραν πρὸς κάλυψιν τοῦ ἀνοίγματος τοῦ ἰσοζυγίου, τότε πολὺ ὀλιγώτερον θυνάμεθα νὰ ἀναμένωμεν τὴν κίνησιν ἰδιωτικῶν κεφαλαίων πρὸς κάλυψιν αὐτοῦ. Διότι, ἀντιθέτως, χρονία ὑπαρξίς δυσχερειῶν εἰς τὸν τομέα τοῦ ἰσοζυγίου ἀπομακρύνει τὴν πιθανότητα κινήσεως ἰδιωτικῶν κεφαλαίων πρὸς τὴν λανθασμένην κατεύθυνσιν, ἀσχέτως τῆς ὑπάρξεως χρητικῶν ἐγγυήσεων.

Ἐνῷ ἡ δυνατότης μιᾶς χώρας πρὸς ἀπορρόφησιν ξένης βοήθειας διὰ τρέχουσας κατανάλωσιν εἶναι ἀπεριόριστος, ὑφίστανται μᾶλλον καθωρισμένα ὅρια καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀπορρόφησιν βοήθειας ἡ ὁποία χορηγεῖται διὰ σχηματισμὸν κεφαλαίου. Τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὴν ἑλλειψὶν ποικίλων εὐκολιῶν ὑποδομῆς ἀκριδῶς λόγῳ τοῦ ὑπαναπτύκτου τῆς χώρας, τοῦλάχιστον κατὰ τὰ πρῶτα στάδια τῆς ἀναπτύξεως καὶ τὸ χαμηλὸν μορφωτικὸν ἐπίπεδον τῆς χώρας ἡ ὁποία δὲν διαθέτει ὡς ἐκ τούτου τὴν ἀπαιτούμενην εὐκίνησιν πρὸς πλήρη ἀξιοποίησιν τῆς ξένης βοήθειας ὑπὸ μορφήν χαμηλοτόκων μακροχρονίων δανείων ἢ δωρεῶν. Ἄνευ τῆς συγκεκριμένης προσπάθειας πρὸς ἐξάλειψιν τοῦ ἀδιεξόδου, οἰαδήποτε πρόσθετος ξένη πηγὴ χορηγομένη ἔστω ἀπ' εὐθείας εἰς τὸν παραγωγικὸν τομέα, θὰ στραφῇ, εἰς πρώτην περίπτωσιν, ἐμμέσως, πρὸς τὴν κατανάλωσιν. Τὸ ἀδιεξὸδον δὲ τὸ ὁποῖον περιορίζει τὴν ἀπορροφητικὴν ἱκανότητα μιᾶς χώρας δι' ἐπενδύσεις, τείνει νὰ καταστῇ ἐντονώτερον λόγῳ τῶν ὑφισταμένων δυσκολιῶν πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς παραγωγικῆς χρησιμοποίησεως τῶν ξένων κεφαλαίων. Ἡ δυσκολία ἡ ὁποία πηγάζει ἐκ τοῦ «demonstration effect» (ἀποτελεσμα ἐπιδείξεως) καὶ τῆς διεθνoῦς ἀνισότητος τῶν εἰσοδημάτων, ἀποτελεῖ ἐν εὐρύτερον θέμα, περὶ τοῦ ὁποίου θὰ ἀσχοληθῶμεν ἰδιαιτέρως. Ἡ ἐκ τῆς τάσεως αὐτῆς δυσμενὴς ἐπίδρασις, ἂν καὶ φυσικὴ καὶ ἀντιληπτὴ, καθιστᾷ, περισσότερον ἀπὸ οἷανδήποτε ἄλλην περίδον, ἀναγκαῖον τὸν ἑλεγχον τῆς ροπῆς πρὸς κατανάλωσιν τῶν χαμηλοῦ εἰσοδήματος ὑπαναπτύκτων χωρῶν. Ἡ ἔντασις τοῦ ἀποτελέσματος ἐπιδείξεως εἰς τὸν σύγχρονον κόσμον εἶναι τοιαύτη ὥστε ἡ λήψις περιοριστικῶν μέτρων συγχάκει ὅσας καὶ σηματοδοτεῖται ἐν τῇ ξένῃ βοήθειᾳ καὶ ὁ δανεισμὸς πρόκειται νὰ καλύψουν ὅπωςδήποτε τὰς εἰς κεφαλαιουχικά ἀγαθὰ ἀνάγκας τῆς χώρας. Διότι εἶναι εὐκόλον διὰ μίαν ὑπανάπτυστον χώραν νὰ περιέλθῃ εἰς τὴν κατὰστασιν καθ' ἣν τὸ ἀνοίγμα ἰσοζυγίου ἐξωτερικῶν πληρωμῶν τείνει νὰ διευρυνθῇ καὶ διεθνή δάνεια ἢ δωρεαὶ νὰ καλύπτουν τοῦτο, ὅποτε αἱ ἀνάγκαι σχηματισμοῦ κεφαλαίου εἶναι δυνατόν νὰ παραμερίζωνται.

Εργάται χρησιμοποιούντες τελειότερα μέσα εις ένα αριθμὸν συμπληρωματικῶν ἐπιχειρήσεων, γίνονται τελικῶς πελάται περισσοτέρων ἐπιχειρήσεων λαμβανόμενης ὑπ' ὄψιν τῆς ποικιλίας τῶν ἀνθρωπίνων ἀναγκῶν. Μία αὐξήσει τῆς παραγωγῆς εἰς ἓν μεμονωμένον ἀγαθὸν δὲν δημιουργεῖ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ζήτησιν. Μία αὐξήσει ὅμως τῆς παραγωγῆς εἰς μίαν σειρὰν καταναλωτικῶν ἀγαθῶν, ἐν συσχετίζει πρὸς τὸ εἶδος τῶν προτιμήσεων τῶν καταναλωτῶν, πρέπει νὰ δημιουργῇ καὶ ἐνισχύῃ τὴν ἰδίαν αὐτῶν ζήτησιν. Θὰ πρέπει νὰ τονισθῇ φυσικὰ ὅτι μὲ δεδομένην ἐργατικὴν δύναμιν, τεχνικὰς μεθόδους καὶ φυσικὰς παραγωγικὰς πηγὰς, μόνον διὰ τῆς χρησιμοποίησεως περισσοτέρου κεφαλαίου μία παρομοία αὐξήσει τῆς παραγωγῆς δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ.

Τὰ ὡς ἀνωτέρω ἐκτεθέντα ἐπιχειρήματα τὰ ὁποῖα συχνάκις συναντῶμεν εἰς τὴν θεωρίαν περὶ οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως τῶν ὑπαναπτύκτων χωρῶν, περιλαμβάνονται εἰς τὴν θεωρίαν τῆς ἰσορροπικοῦ ἀναπτύξεως, κυριώτερα στοιχεῖα τῆς ὁποίας διατυποῦνται εἰς τὸ βιβλίον τοῦ καθηγητοῦ R. Nurkse, «Problems of capital formation in underdeveloped countries», καὶ τῶν Rosenstein-Rodan ὑπὸ τὸν τίτλον «Problems of industrialisation of Eastern and South Europe». Ἡ ἰσορροπικὸς ἀνάπτυξις ἀποτελεῖ ἓν καλὸν ἐπίτευγμα, ἰδιαιτέρον δὲ ἐνδιαφέρον παρουσιάζει ἡ ἐπίδρασις τῆς ἐν λόγῳ μορφῆς ἀναπτύξεως ἐπὶ τῆς ζητήσεως κεφαλαίου, δεδομένου ὅτι ὁδηγεῖ εἰς μίαν οὐσιαστικὴν διεύρυνσιν τοῦ μεγέθους τῆς ἀγορᾶς καὶ τὴν δημιουργίαν ἰσχυρῶν κινήτρων πρὸς ἐπένδυσιν.

Οἱ ὅροι ἐλαστικῆς προσφορᾶς ἐργασίας καὶ κεφαλαίου τείνουν νὰ καταστήσουν περισσότερον εὐνοϊκὴν τὴν θεωρίαν τῆς ἰσορροπικοῦ ἀναπτύξεως. Ἡ ἐλαστικότης ὅμως τῆς προσφορᾶς ἐργασίας πιθανὸν νὰ εἶναι χαμηλὴ καὶ ἡ δυνατότης μεταφορᾶς ἐργατικῆς δυνάμεως ἐκ τοῦ γεωργικοῦ εἰς τὸν βιομηχανικὸν τομέα νὰ ἀντιμετωπιᾷ πολλὰ ἐμπόδια. Ὅσον ἀφορᾷ τὸ κεφάλαιον, πιθανῶς ἡ ἐγχώριος προσφορὰ νὰ εἶναι πρακτικῶς ἀνελαστικὴ βραχυχρονίως, ἡ δυνατότης δὲ μεταφορᾶς κεφαλαίων ποικίλλει ἀπὸ χώρας εἰς χώραν καὶ ἀπὸ χρόνου εἰς χρόνον. Πάντως αἱ δυνατότητες ἀμοιβαίας ὑποστηρίξεως καὶ ἐνισχύσεως ἐκ τῆς ἀναπτύξεως ποικίλων βιομηχανιῶν, ὡς ἡ θεωρία περὶ ἰσορροπικοῦ ἀναπτύξεως ἀπαιτεῖ, εἶναι μέγισταί ὅταν τὸ ἀναγκαῖον πρόσθετον κεφάλαιον ἀποκτᾶται ὑπὸ εὐνοϊκοὺς ὁρους, αἱ ἐργατικαὶ ὁργανώσεις ἐμποδίζονται ἀπὸ τοῦ νὰ ἀναδιδάσσουν τοὺς πραγματικοὺς μισθοὺς εἰς τὴν βιομηχανίαν, ἡ μᾶζα τῆς ὑποαπασχολουμένης γεωργικῆς δυνάμεως ἀνυπομόνως ἀναμένη νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἀπορρόφησίν της εἰς τὴν βιομηχανίαν καὶ ὑπάρχουν δυνατότητες διὰ τὴν ἐγκατάστασιν μεγάλων ἐπιχειρήσεων εἰς τὰς βασικὰς παραγωγικὰς βιομηχανίας.

Ἐν τῇ ἐξελίξει τοῦ Δυτικοευρωπαϊκοῦ κόσμου, συμφῶνως πρὸς τὴν γνωστὴν θεωρίαν τοῦ Schumpeter, ἡ ταχεῖα ἀνάπτυξις ἐπετεύχθη διὰ τῆς δρᾶ-

τως τῶν ἰδιωτικῶν ἐπιχειρηματιῶν. Ἡ ἐν λόγῳ θεωρία ὑποστηρίζει τὸν κεντρικὸν ρόλον τοῦ δημουργικοῦ ἐπιχειρηματίου, ἢ μᾶλλον τὴν δρᾶσιν ἐνὸς ἱκανοῦ ἀριθμοῦ τοιούτων ἐπιχειρηματιῶν, οἱ ὅποιοι ἐπιφέρουν νεωτερισμούς, προβάλλουν νέα προϊόντα καὶ ἐπινοοῦν νέους συνδυασμούς τῶν παραγωγικῶν συντελεστῶν. Ἀκόμη καὶ ἂν ἕνας νεωτερισμὸς τεῖνῃ νὰ πραγματοποιηθῇ εἰς μίαν ἰδιαίτεραν βιομηχανίαν, αἱ νομισματικαὶ ἐπιδράσεις τῆς ἀρχικῆς ἐπενδύσεως εἶναι τοιαῦται, ὥστε προωθοῦν ἐν κύμα νέων ἐφαρμογῶν τοῦ κεφαλαίου εἰς μίαν σειρὰν διαφορετικῶν βιομηχανιῶν. Ὡς ὁ Schumpeter τονίζει, αὐτὸ τὸ κύμα «ἀπολύγει κάθε φορά εἰς μίαν χιονοστιβάδα καταναλωτικῶν ἀγαθῶν, τὰ ὅποια μονίμως διευρύνουν τὸ ρεῦμα τοῦ πραγματικοῦ εἰσοδήματος ἂν καὶ κατὰ τὴν πρώτην περίοδον προκαλοῦν ἀνωμαλίαν, ζήτησιν καὶ ἀνεργίαν». Ἡ ἐν λόγῳ μεταβολὴ τοῦ πραγματικοῦ εἰσοδήματος ἂν καὶ δυνατόν νὰ ἔχῃ δυσμενεῖς νομισματικούς ἀντικτύπους ὀραχυχρονίως, εἶναι πράγματι πηγὴ τῆς οἰκονομικῆς προόδου μακροχρονίως, ὑπὸ τὸν ἔρον θεδαίως ὅτι ἡ σύνθεσις τοῦ ἡῤῥηζιμένου προϊόντος καταναλωτικῶν ἀγαθῶν ἀντιστοιχεῖ περίπου εἰς τὸ εἶδος τῆς ζήτησεως τῶν καταναλωτῶν.

Τὸ κυριώτερον εἶναι ἡ ἀναγνώρισις τῆς ἀξίας μιᾶς κινήσεως αὐτοῦ τοῦ εἵδους, ἥτοι ἡ πραγματοποιήσις ἐνὸς κύματος κεφαλαιουχικῶν ἐπενδύσεων εἰς ἕνα ἀριθμὸν διαφορετικῶν βιομηχανιῶν καὶ ἡ ἐπιτυχία αὐτῆς τῆς ἐνεργείας ἀπὸ οἰκονομικῆς πλευρᾶς. Ἀντιθέτως, οἰαδήποτε οὐσιώδης χρησιμοποίησις κεφαλαίου ὑπὸ ἐνὸς ἰδιώτου ἐπιχειρηματίου εἰς μίαν ἰδιαίτεραν βιομηχανίαν, δυνατόν νὰ ἀποθαρρύνεται ἐκ τῶν περιορισμῶν τῆς προϋπαρχούσης ἀγορᾶς. Ὅπου μίᾳ μόνῃ ἐπιχειρήσει δυνατόν νὰ ἐμφανίζεται σχεδὸν βίωσιμος καὶ ἀνεπιτυχής, μίᾳ ἐκτεταμένῃ, τάξει προγραμματισμοῦ ἐγκαταστάσεως διαφορετικῶν βιομηχανιῶν δυνατόν νὰ ἐπιτύχῃ, διότι θὰ ἀλληλοσστηρίζωνται ὑπὸ τὴν ἐννοίαν ὅτι οἱ ἀπασχολούμενοι ἐργάται ἀπολαμβάνοντες μεγαλύτερου κατὰ κεφαλὴν πραγματικοῦ εἰσοδήματος καὶ μεγαλύτερας ἐπαρκειᾶς, θὰ ἀποτελοῦν μίαν ἐκτεταμένην ἀγορὰν διὰ τὰ προϊόντα τῶν νέων ἐπιχειρήσεων ἄλλων τομέων. Τοιουτοτρόπως αἱ δυσκολίαι τῆς ἀγορᾶς καὶ οἱ ἐπιχειρηματικοὶ κίνδυνοι καθίστανται ὀλιγώτερον ἔντονοι διὰ μέσου μιᾶς δυναμικῆς ἀναπτύξεως τῆς ἀγορᾶς κατόπιν σειρᾶς ἐπενδύσεων ἐκτελουμένων εἰς διαφορετικούς τομεῖς. Ὁ βαθμὸς ἀναπτύξεως μιᾶς βιομηχανίας ἐπηρεάζεται ἀναποφεύκτως ὑπὸ τοῦ βαθμοῦ ἀναπτύξεως ἄλλων βιομηχανιῶν, ἂν καὶ φυσικὰ μερικαὶ ἐξ αὐτῶν θὰ ἀναπτύσσωνται ταχύτερον ἐπειδὴ ἡ ἐλαστικότης τῆς ζήτησεως καὶ προσφορᾶς θὰ ποικίλλῃ διὰ διαφορετικὰ προϊόντα. Διὰ τῆς χρησιμοποίησεως κεφαλαίων εἰς μίαν σειρὰν δραστηριοτήτων τὸ συνολικὸν ἐπίπεδον τῆς οἰκονομικῆς ἐπαρκειᾶς ὑψοῦται καὶ τὸ μέγεθος τῆς ἀγορᾶς διευρύνεται.

Ἡ τεχνικὴ συνεισφορὰ τὴν ὁποίαν τὸ κεφάλαιον δύναται νὰ ἐπιφέρει εἰς τὴν οἰκονομίαν ὑπαναπτύκτων χωρῶν, δὲν τίθεται ὑπὸ συζήτησιν. Τοῦτο ὁμῶς

δὲν ἀποτελεῖ τὸ ἅπαν, οἷοι ἐκείνο τὸ ὅποιον ἐνδιαφέρει δὲν εἶναι ἡ τεχνικὴ ἢ φυσικὴ παραγωγικότης, ἀλλὰ ἡ παραγωγικότης τοῦ κεφαλαίου, ἡ ὁποία περιορίζεται εἰς οἰανδήποτε ἀτομικὴν ἐπιχείρησιν λόγῳ τῆς ἐνδείας τῶν καταναλωτῶν. Αἱ τεχνικαὶ δυνατότητες δυνατόν νὰ εἶναι μεγάλαι. Ἡ φυσικὴ αὐξήσις τοῦ προϊόντος δυνατόν νὰ εἶναι θεαματικὴ συχρινομένη πρὸς τὸ ἥδη ὑφιστάμενον, ἀλλὰ ἡ παραγωγικότης τοῦ κεφαλαίου, ἐκφραζομένη ὑπὸ οἰκονομικὴν ἔννοιαν, δύναται νὰ πραγματοποιηθῇ διὰ μέσου τῆς ἰσορροποῦ ἀναπτύξεως, ἥτοι διευρύνσεων τῆς ἀγορᾶς καὶ πολλαπλασιασμοῦ τῶν κινήτρων πρὸς ἐπενδύσεις καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν. Ἀντιθέτως, εἰς τὴν περίπτωσιν μεμονωμένων ἐπενδύσεων αἱ προοπτικαὶ κέρδους δυνατόν νὰ εἶναι ἐντελῶς δυσμενεῖς καὶ ὥς ἐκ τούτου μὴ ἐπαρκῶς ἐλκυστικαὶ κεφαλαίων διὰ νέας ἐγκαταστάσεις καὶ καλλίτερον ἐξοπλισμόν.

Ἡ θεωρία τοῦ Schumpeter ἐπὶ τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως ἀπέβλεπεν εἰς τὴν ἐπεξήγησιν τῆς ἀναπτύξεως τοῦ Δυτικοευρωπαϊκοῦ καπιταλισμοῦ καὶ δὲν εἶναι ἀναγκαίως ἐφαρμοστέα κατὰ τὴν αὐτὴν ἔννοιαν εἰς ἄλλους τύπους οἰκονομιῶν, εἰς τὰς ὁποίας οἱ παράγοντες ὑπερνικησεως τῆς οἰκονομικῆς στασιμότητος πρέπει νὰ ὀργανωθοῦν κατόπιν μελέτης καὶ προγραμματισμοῦ, τοῦλάχιστον κατὰ τὸ πρῶτον στάδιον. Χαρακτηριστικὸν παράδειγμα προγραμματισμένης ἀναπτύξεως ἀποτελεῖ ἡ περίπτωσις τῆς Ἰαπωνίας, ἡ ἀρχικὴ ἀνάπτυξις τῆς ὁποίας ἐπρογραμματίσθη καὶ ἐξετελέσθη ὑπὸ τοῦ Κράτους τὸ ὅποιον ὑπῆρξεν ὁ μεγάλος νεωτεριστὴς καὶ βιομηχανικὸς σκαπανεὺς ἐπὶ ἐνὸς εὐρέος μετώπου. Βραδύτερον, ὅταν τὰ κύρια ἐμπόδια παρεκάμφθησαν τὸ Κράτος παρεχώρησεν εἰς ἰδιωτικὰς χεῖρας αὐτὸ τὸ ὅποιον εἶχεν ἀρχίσει.

Ἐὰν ἡ ἰσορροπὸς ἀνάπτυξις εἶναι προτιμότερον νὰ ἐκτελεσθῇ ὑπὸ τοῦ Κράτους κατόπιν προγραμματισμοῦ ἢ αὐτομάτως ὑπὸ τῶν ἰδιωτῶν εἶναι ὀρθοῦς ἐν ζήτημα τὸ ὅποιον ἀπετέλεσεν ἀνέκαθεν θέμα εὐρυτάτης συζητήσεως. Ἡ ἀκολουθητέα μέθοδος πρέπει νὰ ἀποφασισθῇ λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν ἐνὸς πλήθους ἀπόψεων κυρίως ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὸν ἀνθρώπινον παράγοντα καὶ τὰς ὑφιστάμενας εἰς ἐκάστην χώραν κινητηρίους δυνάμεις. Ἡ ἀνάπτυξις π.χ. τῆς Ἀμερικανικῆς οἰκονομίας ἐστηρίχθη κατ' ἐξοχὴν εἰς τὰς ἀρετὰς τῶν ἰδιωτῶν ἢ ἐπιχειρηματικότης καὶ πρωτοβουλία τῶν ὁποίων διευκόλυνε τὴν ἐπίτευξιν τῆς ἀνάπτυξης. Εἰς τὰς Δυτικοευρωπαϊκὰς χώρας ἡ ἐν λόγῳ ἀνάπτυξις κατέστη δυνατὴ λόγῳ τῆς ὑπάρξεως ἰσχυρᾶς μετὰίης τάξεως. Ἀντιθέτως, αἱ σύγχρονοι ὑπανάπτυκτοι οἰκονομίαι στεροῦνται ἐπαρκοῦς μετὰίης τάξεως, ἵνα μὴ εἴπωμεν ὅτι οὐσιαστικῶς αὕτη εἶναι ἀνυπαρξής, καὶ ὥς ἐκ τούτου τὸ Κράτος ὑποχρεοῦται νὰ ἀναπληρώσῃ τὴν ἐλλείπουσαν ἐπιχειρηματικὴν τάξιν εἰς εὐρεῖαν ἔκτασιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ VI

ΚΡΑΤΟΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ

1. Ὁ ρόλος τοῦ Κράτους εἰς τὴν οἰκονομίαν τῶν ὑπὸ ἀνάπτυξιν χωρῶν.

Ὁ Κρατικὸς τομεὺς παίζει ἓνα ρόλον ἐξ ἴσου σπουδαῖον πρὸς τὸν ἰδιωτικόν εἰς τὴν ὅλην διαδικασίαν οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως. Πάντως ἡ ἀνάπτυξις τῆς κρατικῆς πολιτικῆς δὲν εἶναι ἀπὸλλομένη πολιτικῶν προκαταλήψεων, χωρὶς τοῦτο νὰ σημαίνει ὅτι δὲν ὑπάρχει ἐν εὐρὺ πεδίον συζητήσεως καὶ ἁμειρικῆς παρατηρήσεως. Ὑπάρχουν οἱ ὑποστηρίζοντες ὅτι μόνον ἡ Κρατικὴ ἐπέμβασις δημιουργεῖ προϋποθέσεις οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως καὶ δυσπιστοῦν ὡς πρὸς τὴν ἀτομικὴν πρωτοβουλίαν καὶ ἀντιθέτως οἱ ὑποστηρίζοντες τὰ ἀγαθὰ τῆς ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας καὶ δυσπιστοῦντες ὡς πρὸς τὴν Κρατικὴν ἐπέμβασιν. Τὰ ἐπιχειρήματα ἁμφοτέρων τῶν ἀπόψεων ἀντλοῦνται ἀπὸ τὴν οἰκονομικὴν ἱστορίαν τῶν Κρατῶν. Οἱ μὲν ὑποστηρίζουν ὅτι οὐδεμία χώρα, πλὴν τοῦλάχιστον τῆς Ἀγγλίας, ἐπέτυχεν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν ἄνευ κρατικῆς παρεμβάσεως, οἱ δὲ ὅτι ὑπάρχουν ἀμέτρητα παραδείγματα λαθῶν εἰς τὴν κρατικὴν πολιτικὴν τὰ ὅποια πρέπει νὰ ὁδηγοῦν εἰς τὰ συμπεράσματα ὅτι ὁ τρόπος αὐτὸς ἀναπτύξεως εἶναι ὁ χειρότερος.

Ἡ ἀπάντησις εἰς τὸ ἐρώτημα : Ποῦ εὐρίσκεται ἡ ἀλήθεια; ἔρχεται ἀμέσως καὶ ἀδιστάκτως. Ἡ λύσις εὐρίσκεται εἰς τὸ μέσον διότι ἡ οἰκονομικὴ πρόοδος ὀφείλεται τόσον εἰς τὴν ἰδιωτικὴν πρωτοβουλίαν ὅσον καὶ εἰς τὴν κρατικὴν παρέμβασιν καὶ τὸ ἀκανθῶδες πρόβλημα εἶναι ὁ καθορισμὸς τῆς optimum συμμετοχῆς ἐκάστου τομέως.

Τὸ Κράτος π.χ. δύναται νὰ ἀποτύχη διότι πράττει περισσότερα ἢ ὀλιγώτερα τοῦ δέοντος. Ἐπ' αὐτοῦ οἱ περισσότεροι τῶν συγχρόνων συγγραφέων οἰκονομολόγων συμφωνοῦν, συμπεραίνοντες ταύτοχρόνως ὅτι ὑπὸ τὰς πολιτικὰς καὶ οἰκονομικοκοινωνικὰς συνθήκας τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ 20οῦ αἰῶνος — ὡς ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Β' Παγκοσμίου πολέμου διεμορφώθησαν — ἡ συμμετοχὴ τοῦ δημοσίου τομέως εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν συγχάνει πρωτεύουσις σημασίας.

2. Λειτουργίαι τοῦ κρατικοῦ τομέως.

Μεταξὺ τῶν πολλῶν κρατικῶν λειτουργιῶν αἱ ὅποιαι ἐπιτελεῖσθαι τὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν αἱ σπουδαιότεραι εἶναι αἱ ἑξῆς : Διατήρησις τῶν κρατικῶν ὑπηρεσιῶν, κατεύθυνσις τῆς οἰκονομικῆς συμπεριφορᾶς τῶν πολιτῶν, συγκρότησις τῶν διαφόρων οἰκονομικῶν ὁργανισμῶν, κατεύθυνσις τῆς χρησιμοποιοῦ-

σιως τῶν παραγωγικῶν πηγῶν καὶ δικαία κατανομή τοῦ εἰσοδήματος, τέλος δὲ ἔλεγχος τῶν οἰκονομικῶν διακυμάνσεων πρὸς ἐξασφάλισιν πλήρους ἀπασχολήσεως καὶ ὑψηλοῦ ἐπιπέδου ἐπενδύσεων.

Ἡ διατήρησις τῶν κρατικῶν ὑπηρεσιῶν διὰ τῶν ὁποίων ἀσχεῖται ἡ λειτουργία τοῦ Κράτους, ἀποτελεῖ τὴν βασικὴν προϋπόθεσιν οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως, τῆς ὁποίας ἡ πραγματοποιήσις ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς τηρήσεως τοῦ Νόμου καὶ τῆς τάξεως, τὸσον εἰς τὰς σχέσεις μεταξὺ τῶν πολιτῶν ὅσον καὶ εἰς τὰς διεθνεῖς σχέσεις μεταξὺ κρατῶν αἱ ὁποῖαι σήμερον ἔχουν προσθέσει νέας ὑποχρεώσεις εἰς τὸ Κράτος.

Ἡ κρατικὴ ἄμεσος ἢ ἔμμεσος ἐπέμβασις παύει σημαντικὸν ρόλον εἰς τὴν κατεύθυνσιν τῆς οἰκονομικῆς συμπεριφορᾶς τῶν πολιτῶν, διὰ τῆς ἐνισχύσεως καὶ ὑποδαυλίσεως ἐκείνων τῶν στοιχείων τὰ ὅποια διευκολύνουν τὴν οἰκονομικὴν ἀνοδὸν. Βεβαίως, ἡ ἐν λόγῳ ἐνέργεια δὲν εἶναι τελείως ἀπηλλαγμένη πολιτικῆς καὶ δὲν δύναται νὰ κρατῇ ἀδιάφορον τὴν κοινὴν γνώμην, πλὴν ὅμως εἶναι ἀληθὲς ὅτι ὑποδοθῇ τὴν εὐνοϊκὴν διαμόρφωσιν αὐτῆς διὰ σειρᾶς μέτρων τὰ ὅποια ἔχει εἰς τὴν διάθεσίν του. Τοῦτο φυσικὰ ἐξαρτᾶται εἰς μεγάλον βαθμὸν ἐκ τῆς ἐμπιστοσύνης μετὰ τῆς ὁποίας οἱ πολῖται περιβάλλουν τὴν ὑφισταμένην Κυβέρνησιν.

Κατόπιν ἐρχόμεθα εἰς τοὺς οἰκονομικοὺς ὁργανισμούς. Ἐκάστη Κυβέρνησις ὀφείλει νὰ λάβῃ μίαν στάσιν ὅσον ἀφορᾷ τὸ εἶδος τῆς ἐπιχειρήσεως τὴν ὁποίαν εὐνοεῖ : Μεγάλῃς ἢ μικρᾷ ἐκτάσεως, ἀνταγωνιστικὴν ἢ μονοπωλιακὴν ἰδιωτικὴν, συνεταιριστικὴν ἢ δημοσίαν. Ὅφειλει ἐν συνεχείᾳ νὰ προσαρμόσῃ τὴν νομοθεσίαν ἀναλόγως, συνδυάζον τὴν δικαιοσύνην πρὸς τὰ κίνητρα καὶ ἕνεκα τούτου ἀρκετὸς ὠφέλιμος χρόνος καταναλίσκεται κατὰ τὰ πρῶτα στάδια τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως, διὰ τὴν δημιουργίαν νέας νομοθεσίας καὶ διοικητικοῦ μηχανισμοῦ πλέον καταλλήλου διὰ τὴν οἰκονομικὴν ἀνοδὸν.

Τὸ Κράτος ἐπιβάλλεται νὰ ἐπηρεάζῃ τὴν χρησιμοποίησιν τῶν παραγωγικῶν πηγῶν, διότι ὁ μηχανισμὸς τῶν τιμῶν δίδει πολλάκις μὴ κοινωνικῶς παραδεδεγμένα ἀποτελέσματα. Ὑπάρχει π. χ. τὸ πρόβλημα διαφόρων παραγωγικῶν πηγῶν — ἐξάντλησις ἐδάφους, ὕδατων, δασῶν, μεταλλευμάτων — ἡ ἀντιθέτως ἡ ἐντατικωτέρα χρησιμοποίησις ἄλλων τῶν ὁποίων ὅμως ἐπιθυμεῖ νὰ ἔχῃ τὸν ἔλεγχον. Σχετικὸν πρὸς τοῦτο εἶναι τὸ γενικὸν πρόβλημα ἐλέγχου τῆς ἀναπτύξεως τῶν πόλεων ἐπὶ τῇ βάσει ἐνὸς σχεδίου, ἀλλὰ καὶ τῆς ὑπαίθρου πρὸς ἀποφυγὴν ἀπωλείας εὐφόρου ἐδάφους εἰς μὴ ἀγροτικὰς δραστηριότητας, ὡς ἐπίσης καὶ ὁ ἔλεγχος τῆς βιομηχανικῆς ἐγκαταστάσεως πρὸς ἀποφυγὴν ὑπερβολικῆς συγκεντρώσεως ἢ διασπορᾶς καὶ ἐνισχύσεως καθυστερημένων περιοχῶν ἐντὸς τῆς χώρας. Ὑπάρχει ἐπίσης τὸ πρόβλημα τῆς ὑπεριδικεύσεως ἢ ἀντιθέτως τῆς ἐνισχύσεως ἄλλων δραστηριοτήτων π.χ. βιομηχανοποιήσεως διὰ παροχῆς προστασίας, ἐπιδότησεων ἢ λοιπῶν μεθόδων. Μερικαὶ Κυβερνήσεις ἐλέγχουν ἐπίσης

ἀπ' εὐθείας τὴν κατανάλωσιν δι' ἐπιβολῆς περιορισμοῦ τῆς παραγωγῆς καὶ εἰσαγωγῆς πολυτελῶν ἀγαθῶν ἢ ἐπιδοτήσεως τῶν ἐγγχωρίως παραγομένων, ἐνῷ ἑτεραι προτιμοὺν τὸν ἔμμεσον ἔλεγχον αὐτῆς, διὰ τοῦ ἐπηρεασμοῦ τῆς κατανομῆς τοῦ εἰσδήματος, ἢ ὅποια δημιουργεῖ δύσκολα προβλήματα διὰ τὰς ὀλιγώτερον ἀναπτυγμένας χώρας καθ' ὃ μέτρον ἐπιθυμοῦν νὰ συνδυάζουν τὴν ἰσότητά μετὰ τὰ κίνητρα καὶ τὸ ὑψηλὸν ποσοστὸν ἀποταμιεύσεων. Αἱ ἀπορώτεραι τάξεις — ἀνειδίκεντοι ἔργαται καὶ ἀκτῆμονες χωρικοὶ — δὲν ἀνήκουν εἰς τὴν κατηγορίαν ἐκείνην, ἢ προώθησις τῆς ὁποίας εἰς τὴν ἀνοδὸν. Ἀφ' ἑτέρου, περιορίζοντες τὰ κέρδη, τῶν εἰσόδων ἐμποδίζομεν τὴν ἀνάπτυξιν ἐφ' ὅσον οὗτοι θὰ ἀδυνατοῦν νὰ προσφέρουν ἀξιολόγους παραγωγικὰς ἐπενδύσεις. Γενικῶς ἡ φορολογία τῶν κερδῶν δημιουργεῖ ἀκατάλληλον κλίμα ἀναπτύξεως, δεδομένου ὅτι, ἀφ' ἐνὸς μὲν περιορίζει τὰ κίνητρα ἐπενδύσεων, ἀφ' ἑτέρου δὲ στερεῖ τὰς ἐπιχειρήσεις τῆς δυνατοῦτος αὐτοχρηματοδοτήσεως διὰ νέας ἐπενδύσεις. Τὰ ἔσοδα ἐκ τῆς φορολογίας τῶν κερδῶν πρέπει νὰ ἐξοδευθοῦν παραγωγικῶς, δι' ἐκπαίδευσιν καὶ σχηματικὸν κεφαλαίου ὡς καὶ τὴν χρηματοδοτήσιν παραγωγικῶν ἐπιχειρήσεων. Τέλος, ἐὰν τὰ κίνητρα περιορίζονται, τότε τὸ κράτος πρέπει νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἔδρυσιν νέων βασικῶν βιομηχανιῶν καὶ νὰ ἐγγυᾶται εἰς τοὺς κεφαλαιούχους τὴν πραγματοποιήσιν λογικῶν κερδῶν εἰς περιπτώσεις μεγάλου ἐπιχειρηματικῶν κινδύνου. Ὅτι αἱ δυσχεραίνει ὡς πρὸς τὴν ἀκολουθητέαν πολιτικὴν τῶν μὴ ἀνεπτυγμένων χωρῶν εἶναι σοβαρὰ καὶ δὲν μένει παρὰ ἡ ὁδὸς τῶν συμβιβασμῶν ἀναλόγως τῆς ὑφ' ὑφισταμένης πραγματικότητος.

Πολλὰ χωρὰ εἶχον ὑποφέρει συνεπεῖα τοῦ ἐσφαλμένου χειρισμοῦ ἐκ μέρους τοῦ Κράτους καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀκολουθοῦμένην νομισματικὴν πολιτικὴν, διὰ τοῦτο ἔθεωρήθη ὡς ἐν τῶν ἐπιτευγμάτων τοῦ 19ου αἰῶνος ἡ ἀντικατάστασις τοῦ προϋσχύοντος συστήματος διὰ τοῦ λεγομένου αὐτομάτου ἐλέγχου. Τὸ ἐν λόγῳ ὅμως σύστημα δὲν ἐπέζησε τῶν δύο πολέμων, τῆς μεγάλης ὑφέσεως καὶ τῆς αὐξήσεως τῆς δυνάμεως τῶν Κυβερνήσεων καὶ οὕτω ἐπεβλήθη ὁ ἐκ μέρους τοῦ Κράτους ποσοτικὸς ἔλεγχος τῆς προσφορᾶς. Εἰς τὰς χεῖρας δυναμικῶν Κυβερνήσεων τὸ σύστημα τοῦτο παρέχει σοβαρὰ πλεονεκτήματα, εἶναι δὲ ἐξ ἴσου καταστρεπτικὸν εἰς χεῖρας ἀσθενῶν ἢ ἀνικάνων Κυβερνήσεων. Ἐνας ἐκ τῶν κυριωτέρων λόγων δημοτικότητος τῆς ἐλεγχομένης κυκλοφορίας εἰς τὰς βιομηχανικὰς χώρας εἶναι τὸ γεγονός ὅτι αἱ διακυμάνσεις εἰς τὴν ποσότητα τοῦ χρήματος δύνανται νὰ ἐξουδετερώσουν τὰς οἰκονομικὰς διακυμάνσεις καὶ οὕτω νὰ ἐπιφέρουν μεγαλύτεραν σταθερότητα εἰς τὸ ὅλον οἰκονομικὸν σύστημα. Γνωστὸν τυγχάνει ὅτι αἱ μὴ ἀνεπτυγμέναι χωρὰ ὑφίστανται τὰς μεγαλύτερας οἰκονομικὰς διακυμάνσεις συνεπεῖα τῶν διακυμάνσεων εἰς τὸ παγκόσμιον ἐμπόριον, τὴν ἐξέλιξιν τοῦ ὁποίου ἀδυνατοῦν νὰ ἐλέγξουν. Δύνανται ὅμως νὰ περιορίσουν τὰς δυσμενεῖς ἐπιδράσεις τῆς διεθνoῦς συγκυρίας ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς οἰκονομίας, ἐμποδίζουσαι τὴν διακύμανσιν τῶν τιμῶν τῶν ἐγγχωρίων προΐ-

όντων διὰ τῆς συστάσεως ἀποθεμάτων συναλλάγματος κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἀνόδου καὶ χρησιμοποίησεως αὐτῶν κατὰ τὴν ὕφεσιν. Τοῦτο φυσικὰ συναντᾷ πολλὰς δυσχερείας λόγῳ τοῦ ὅτι οὐδεὶς δύναται νὰ προεῖπῃ τὴν μελλοντικὴν ἐξέλιξιν τῶν τιμῶν. Πάντως πλείσται τῶν ὀλιγώτερον ἀνεπτυγμένων χωρῶν ἠδύναντο νὰ πράξουν περισσότερα πρὸς προστασίαν αὐτῶν, ἐκ τῶν ὧων ἤδη πράττουν.

Τέλος, μίᾳ τῶν σπουδαίων λειτουργιῶν τὰς ὑποίας μερικὰ κράτη ἔχουν ἀναλάβει, εἶναι ἡ ἀνάπτυξις διὰ τῆς ἐπιμόνου αὐξήσεως τῶν δημοσίων ἐπενδύσεων. Ἐν ἀπουσίᾳ κρατικῆς ἐπεμβάσεως τὸ ποσοστὸν ἐγχωρίου ἀποταμιεύσεως καθορίζεται ἐκ τοῦ ποσοστοῦ τῶν κερδῶν ἐπὶ τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος. Εἶναι μικρὸν ὅταν τὰ κέρδη εἶναι μικρά καὶ ἀντιθέτως. Ἐπὶ πλέον, χωρὶς διαθέτουσαι πλεονάσματα ἐργασίας δύνανται νὰ παραγάγουν μερικὸς τύπους κεφαλαίου μὲ πραγματικὸν κόστος μηδὲν καί, ὡς ἐκ τούτου, δὲν ἔχει ἔννοιαν ἡ μὴ προώθησις αὐτοῦ τοῦ εἶδους ἐπενδύσεων δι' ὠφελίμων μεθόδων. Ἄφ' ἑτέρου ἔναξ ὑψηλότερος ρυθμὸς ἀποταμιεύσεων ἐπιτυγχάνεται μόνον ἀναγκαστικῶς, ἥτοι διὰ φορολογίας ἢ πληθωρισμοῦ. Ἐάν πρέπει νὰ χρησιμοποιῶνται παρόμοιοι τρόποι τοῦτο ἀποτελεῖ πολιτικὸν πρόβλημα τὸ ὑποῖον ἐκάστη χώρα ὀφείλει νὰ λύσῃ ὑπὸ τὸ φῶς τῶν ἰδίων αὐτῆς περιπτώσεων.

3. Χρηματοδότησις ἐπενδύσεων δι' ἐπιβολῆς φορολογίας.

Ἡ χρηματοδότησις τῶν δημοσίων ἐπενδύσεων δι' εἰδικῶν πρὸς τοῦτο ἐσόδων ἐκ φορολογίας καλεῖται συνήθως ὑποχρεωτικὴ ἀποταμίευσις ἢ ἀποταμίευσις δι' ἀνάπτυξιν. Ἄν καὶ τὰ ἐσόδα ἐξ ὑποχρεωτικῆς ἀποταμιεύσεως δυνατόν νὰ δανεισθοῦν εἰς ἰδιωτικὰς ἐπιχειρήσεις, ἡ ἐν λόγῳ μέθοδος χρηματοδοτήσεως συνεπάγεται μεγάλας ἐπενδύσεις εἰς τὸν καθαρῶς δημόσιον τομέα. Πλὴν ὅμως, ἐν μεγάλῳ τμήμα δημοσίων ἐπενδύσεων εἶναι δυνατόν νὰ πραγματοποιηθῇ ἀνεῷ ὑποχρεωτικῆς ἀποταμιεύσεως ὅταν τὸ Κράτος δύναται νὰ δανεισθῇ ἐκ τῶν ἰδιωτικῶν δανειστῶν.

Οἱ ὑποστηρίζοντες τὴν ὑποχρεωτικὴν ἀποταμίευσιν βασίζονται, κατὰ κανόνα, εἰς τρία σημεία : α) Ἡ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις εἶναι ἐπιθυμητή, β) ἡ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις εἶναι κατὰ μέγα ποσοστὸν μίᾳ λειτουργίᾳ τῆς συσσωρεύσεως κεφαλαίων καὶ γ) ἡ ὑποχρεωτικὴ ἀποταμίευσις αὐξάνει κατ' ἀνάγκην τὴν δημιουργίαν κεφαλαίων. Θὰ ἔδε: νὰ σημειωθῇ ἐπὶ τοῦ προκειμένου ὅτι ἡ σχέση μεταξὺ οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως καὶ σχηματισμοῦ κεφαλαίων δὲν εἶναι ἀπλῆ λειτουργικὴ τοιαύτη ἀλλ' ἀπαιτεῖται ταύτοχρόνως ἡ ὕπαρξις εὐκαιριῶν δι' ἐπικερδεῖς ἐπενδύσεις, ἡ δυνατότης χρησιμοποίησεως τῶν παραγωγικῶν συντελεστῶν καὶ ἐν εὐνοϊκὸν καὶ εὐπροσάρμοστον πολιτικοκοινωνικὸν περιβάλλον πέραν τῆς προσφορᾶς κεφαλαίων, πρὸς προώθησιν τῆς αὐξήσεως τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος.

Ἡ συμμετοχὴ τοῦ Κράτους εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν, ὡς εἰς τὸ προηγούμενον κεφάλαιον ἐξετέθη, ἀπαιτεῖ μεγάλας δαπάνας εἰς τὰς περισσότερας τῶν μὴ ἀνεπτυγμένων χωρῶν. Ἐπὶ πλέον ἢ προσθήκη τῆς εὐθύνης τῆς ὑποχρεωτικῆς ἀποταμιεύσεως συνεπάγεται ἐπέκτασιν τοῦ δημοσίου τομέως καὶ συνεπῶς αἰτεῖται τὴν ἀνάγκην ποιοτικῆς ἀλλαγῆς τοῦ ρόλου ὃ ὁποῖος δίδεται εἰς τὸν κρατικὸν τομέα. Διότι ἡ βαρύτερα φορολογία ἐν τῷ πλαισίῳ ἐνὸς κρατικοῦ προγράμματος ἀναπτύξεως εἶναι πιθανὸν νὰ ἐπηρεάσῃ ἀντιθέτως τὴν παραγωγικὴν προσπάθειαν, τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἐξειδικεύσεως, τὴν συναλλαγὴν καὶ τὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν ἐν γένει, δεδομένου ὅτι δὲν ἐπιφέρει αὐτομάτως τὴν ἐπιδοκιμαζομένην ἐπιτάχυνσιν τῆς οἰκονομικῆς ἀνάπτυξης.

Αἱ ἀνωτέρω παρατηρήσεις εἶναι κατὰ μεγαλυτέραν ἀναλογίαν ἀπόρροια πολιτικῆς σκέψεως, διὰ τοῦτο ἐκτίθεται ἐν συνεχείᾳ ἡ οἰκονομικὴ ἀποψὶς τοῦ συζητούμενου θέματος. Ἡ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις ἢ προκαλούμενη, ἐκ τῆς ἰδιωτικῆς ἀποταμιεύσεως, εἶναι συνέπεια συνεχῶν ὀριακῶν οἰκονομικῶν προσαρμογῶν καὶ ἀναπροσαρμογῶν τῶν ἰδιωτῶν ἀποταμιευτῶν, πλὴν ὅμως τοῦτο δὲν εἶναι ἀρκετὸν προκειμένου νὰ δικαιολογηθῇ ἡ πραγματοποίησις τῆς ἀναπτύξεως ὑπὸ τὰς σημερινὰς συνθήκας. Τὸ πρόβλημα ἔγκειται εἰς τὴν παράκαμψιν ἐνὸς σοβαροῦ ἐμποδίου διὰ καταλλήλων μεταβολῶν εἰς τὴν ἀκολουθουμένην οἰκονομικὴν πολιτικὴν. Ἡ παράκαμψις τοῦ ἐμποδίου ἀπαιτεῖ μεγάλας δημοσίας δαπάνας ἐν τῷ πλαισίῳ ἐνὸς ἐνιαίου προγράμματος ἢ περισσότερων τοιούτων περιφερειακῆς ἀναπτύξεως. Λόγῳ τῆς ἀπροθυμίας τῶν ἰδιωτῶν νὰ τοποθετήσουν τὰ κεφάλαιά των εἰς ἀναγκαζούσας παραγωγικὰς ἐπιχειρήσεις, ὑποχρεωτικὴ ἀποταμίευσις δι' ἐπιβολῆς φορολογίας εἶναι ἀναγκαία πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ μεγαλυτέρου δυνατοῦ ρεῦματος παραγωγικῶν πηγῶν. Ἐν ἄλλοις λόγοις ἡ περίπτωση τῆς ὑποχρεωτικῆς ἀποταμιεύσεως θὰ παῖξῃ τὸν ρόλον τοῦ περιορισμοῦ τῶν εἰς τὴν διάθεσιν τῶν ἰδιωτῶν εἰσοδημάτων, μὲ σκοπὸν τὴν αὐξήσιν τῶν παραγωγικῶν ἐπενδύσεων τῆς χώρας.

Ἡ ἀποβλέπουσα εἰς ὑποχρεωτικὴν ἀποταμίευσιν φορολογία διευκολύνει τὴν μεταφορὰν κεφαλαίων ἐκ τοῦ ἰδιωτικοῦ τομέως πρὸς τὸν δημοσίον. Τὰυτοχρόνως ἡ συγκέντρωσις παρομοίων κεφαλαίων δὲν πραγματοποιεῖται ἄνευ συνεπειῶν ἐπὶ τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος τῶν ἰδιωτῶν καὶ τῆς ἀποταμιεύσεως. Ἡ ἀνάλυσις, ὅθεν τῆς ἐν λόγῳ ἐπιδράσεως, κατ' ἀκολουθίαν τῆς ἐπιβολῆς φόρων πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς κρατικῆς κατ' ἀρχὴν καὶ τῆς συνολικῆς ἀποταμιεύσεως ἐν συνεχείᾳ, παρουσιάζει σοβαρὸν ἐνδιαφέρον. Ἐρευνᾶται ἐν πρώτοις ἡ ἐπίδρασις τοῦ μέτρου αὐτοῦ, ἐπὶ τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος τῶν ἰδιωτῶν.

Ἡ ἐπιβολὴ φορολογίας ἀσχεῖ ἐν «εἰσοδηματικόν» καὶ ἐν «ὑποκαταστάσεως» ἀποτέλεσμα (effect). Τὸ εἰσοδηματικόν, ὁφείλεται εἰς ὑψηλότερα ὀριακὴν χρησιμότητα τοῦ εἰσοδήματος συνεπείᾳ τῆς μειώσεως τοῦ εἰσοδήματος τῶν φορολογουμένων καὶ ὁδηγεῖ ἐπομένως εἰς γνῶσθην δραστικὴν δραστηριότητα. Τὸ

υποκαταστάσεως, όφείλεται εις την μεταβολήν της όριακής αξίας της αναπτύξεως (ή όποια δέν φορολογείται) έν σχέσει προς την άμοιόήν της δραστηριότjτος (ή όποια φορολογείται). Τ'α δύο άποτέλεσματα κινούνται κατ' αντίθετον κατεύθυνσιν. Τό εισοδηματικόν άποτέλεσμα είναι συνάρτησις της μεταβολής του συνολικού εισοδήματος και τό άποτέλεσμα ύποκαταστάσεως είναι συνάρτησις της μεταβολής του όριακού εισοδήματος. Έπομένως, εάν ένας φόρος θίγη άναλογικώς βαρύτερον τό όριακόν εισόδημα και όλιγώτερον τό συνολικόν τοιοϋτον, ύπάρχει περίπτωσις όπως τό άποτέλεσμα ύποκαταστάσεως ύπερβαίη εις έντασιν τό εισοδηματικόν. Τοϋτο γίνεται βεβαιότjς εάν ό φόρος λαμβάνη την μορφήν ποσοστού τοίς % επί του εισοδήματος πέραν ενός ώρισμένου ποσού. (Ότω οι προσδευτικοί φόροι είναι περισσότερον άπαγορευτικοί επί της καταβαλλόμενης προσπάθειας ή οι άναλογικοί.

Η άνάλυσις αύτη άποκτ' ιδιαιτέραν σημασίαν όταν εφαρμόζεται εις οικονομίας αι όποιαί έχουν πλήρως λάβει την μορφήν της έγχρημάτου. (1) φόρος επιβάλλεται επί των χρηματικών εισοδημάτων και δαπανών και πωλήσεων του έγχρημάτου τομέως, μέ άποτέλεσμα την αύξησιν της όριακής αξίας της δραστηριότjτος εις τόν μη έγχρημάτον τομέα, ό όποιος δέν φορολογείται, έν συγκρίσει προς την δραστηριότjτα εις τόν συναλλακτικόν τομέα ό όποιος φορολογείται. Έπό έν δεδομένον εισοδηματικόν άποτέλεσμα θά δημιουργηθ' έν έντασις μετακινήσεως εκ του χρηματικού εις τόν μη έγχρημάτον τομέα, ή έντασις της όποίας θά έξαρτηθ' πρώτον : Έκ της σχετικής αξίας ή όποια άποδίδεται εις τ'α άγαθά και ύπηρεσίας αι όποιαί δύνανται ν' άποκτηθούν εις τούς δύο τομείς και δεύτερον : Έκ της σχετικής έπαρκειας της παραγωγής εις αύτούς. (Ότω τό ρεύμα θά μειωθ' εάν οι φορολογούμενοι έχουν μίαν έντονον προτίμησιν εις εισαγόμενα άγαθά και καθ' ό μέτρον αι ειδικότητές των είναι κατάλληλοι διά τ'ας δραστηριότjτας του χρηματικού τομέως. Έν τοιαύτj περιπτώσει τό άποτέλεσμα ύποκαταστάσεως είναι άσθενές και τό εισοδηματικόν προτρέπει πρόσθετον προσπάθειαν έντός του έγχρημάτου τομέως.

Κατά τό άρχικόν στάδιον της οικονομικής αναπτύξεως ή μετακινήσις της δραστηριότjτος εκ του έγχρημάτου προς τόν μη έγχρημάτον τομέα, πιθανόν ν' ά συνεπάγεται μικράς θυσίας, έπειδή ή έντοκιάτωσις των άτόμων εις τόν έγχρημάτον τομέα είναι όλιγώτερον δαθεία και άτελής. Φόροι επιτίποντες επί του έγχρημάτου τομέως κατά τό στάδιον τοϋτο, είναι λίαν πιθανόν ν' μειώσουν την προσφοράν προσπάθειας έντός του τομέως και οϋτω ν' άπιφέρουν καθυστέρησιν της αναπτύξεως. Τοϋτο λαμβάνει έντονωτέραν μορφήν εάν ή φορολογία είναι προσδευτική επί του εισοδήματος ή επί ειδών ύψηλής εισοδηματικής έλαστικότητος ή εάν επιβάλλεται επί του παραγομένου προϊόντος. Εί- ναι, έπομένως, πιθανόν ότι εις πολλάς μη άνεπτυγμένας χώρας, ύψηλή φορολογία κατά τό άρχικόν στάδιον της έπιχειρουμένης αναπτύξεως θά μειώσ' την

οικονομικὴν δραστηριότητα τῶν ιδιωτῶν ἐντὸς τοῦ ἐγγρημάτου τριμέως, μὲ ἀποτέλεσμα τὴν μείωσιν τοῦ συνολικοῦ πραγματικοῦ εἰσοδήματος. Μειωμένον ὅμως εἰσόδημα ὡς ἐπίσης καὶ ἡ καθυστέρησις τῆς ἐπεκτάσεως τῆς συναλλακτικῆς οἰκονομίας σημαίνουν μακροχρονίως παρεμπόδισιν τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως.

Ἐν συνεχείᾳ ἐξετάζεται δι' ὀλίγων ἡ ἐπίδρασις τῆς φορολογίας ἐπὶ τῆς προσφοράς ιδιωτικῆς ἀποταμιεύσεως. Οἷσδῃποτε φόρος, ἐπιφέρει μείωσιν τοῦ πραγματικοῦ εἰσοδήματος τοῦ φορολογουμένου, μειωμένον δὲ εἰσόδημα ἀπολύγει εἰς μειωμένας ἀποταμιεύσεις. Τοῦτο ἰσχύει καὶ ἐὰν ἀκόμη, ἡ καταβαλλομένη προσπάθεια ηῤῃσθη, πολὺ δὲ περισσότερον ἐὰν αὕτη, ἀμειώθῃ, καὶ ὅτ, εἰς τὸν ἐγγρημάτον τριμέα. Ἡ ἐν λόγῳ μείωσις δύναται νὰ περιορισθῇ δι' εἰδικῶν φορολογικῶν παρὰχωρήσεων ὡς ἡ ἀπαλλαγὴ ἐκ τῆς φορολογίας τῶν κεφαλαιουχικῶν ἀγαθῶν ἢ τῇ εἰδικῇ εὐνοϊκῇ μεταχειρίσει τῶν ἀποταμιεύσεων κατὰ τὸν ὑπολογισμὸν τοῦ φόρου ἐπὶ τοῦ εἰσοδήματος. Ὁ καλλίτερος τρόπος πραγματοποίησεως ὑποχρεωτικῆς ἀποταμιεύσεως εἶναι ὁ ἐπιτυγχανόμενος διὰ τοῦ πλεονάσματος τοῦ Κρατικοῦ προϋπολογισμοῦ. Ἐν τῷ αὐτῷ περιπτώσει, ἡ φορολογία πρὸς οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν ἐνσωματοῦται εἰς τὴν ὑπόλοιπον φορολογίαν, πλεῖστα τῶν ὡς ἄνω ἐκτεθέντων σοβαρῶν προβλημάτων παύουν ὑφιστάμενα καὶ ἡ ἀνοδος τῆς οἰκονομίας τῆς χώρας λαμβάνει ἐπιταχυνόμενον ὕψος ρυθμὸν.

4. Πληθωρισμὸς καὶ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις.

Ἐκτὸς τῆς μεθόδου τοῦ πλεονάσματος τοῦ προϋπολογισμοῦ πρὸς ἐπιτάχυνσιν τῆς οἰκονομικῆς ἀνοδοῦ ὑπάρχει καὶ ἡ ἀντίθετος ἐκδοχὴ, δηλαδὴ ἡ αὐξήσις τοῦ ποσοστοῦ σχηματισμοῦ κεφαλαίου διὰ μέσου τοῦ ἐλλείμματος τοῦ κρατικοῦ προϋπολογισμοῦ. Τὸ γεννώμενον ἐρώτημα εἶναι ἐὰν ἡ πληθωριστικὴ οἰκονομικὴ πολιτικὴ μᾶς ὑπαναπτύχτου χώρας δύναται νὰ συνεισφέρῃ θετικῶς εἰς τὴν οἰκονομικὴν αὐτῆς ἀνάπτυξιν διὰ τῆς κατευθύνσεως ἐνὸς μεγάλου τμήματος τῶν πραγματικῶν πηγῶν εἰς παραγωγικὰς ἐπενδύσεις.

Τὰ ἐλλείμματα τοῦ προϋπολογισμοῦ δὲν εἶναι κατ' ἀνάγκην πληθωριστικά. Τοῦτο ἰσχύει εἰς τὴν περίπτωσιν κατὰ τὴν ὁποίαν παραμένουν ἀχρησιμοποίητοι ἕτεροι παραγωγικοὶ συντελεσταί, ἢ ἀξιοποίησις τῶν ὁποίων ἔχει πράγματι ὡς ἀποτέλεσμα τὴν αὐξήσιν τοῦ τελικοῦ προϊόντος ἄνευ διαταραχῆς τῶν τιμῶν. Ὅμως τὸ πρόβλημα τῆς ἐπιταχυνόμενης ἀναπτύξεως εἰς τὰς ὑπαναπτύχτους χώρας δὲν εἶναι τόσον ἀπλόν, διότι οἱ κυριώτεροι συντελεσταί τῆς ἀναπτύξεως δὲν εἶναι ἀδρανεῖς ἢ ὑποαπασχολούμενοι, ἤτοι δὲν εἶναι διαθέσιμοι ὑπὸ καθαρῶς οἰκονομικὴν ἔννοιαν εἰς τὰς νέας ἐπιχειρήσεις. Εἰς τὰς ἐν λόγῳ χώρας δὲν τίθεται θέμα μὴ ἀπασχολήσεως ἢ ὑποαπασχολήσεως μηχανικοῦ ἐξοπλισμοῦ, ἀποθεμάτων καὶ λοιπῶν στοιχείων ἐνεργητικοῦ καὶ ἐξειδικευμένων παραγωγικῶν ἐργατῶν. Ἡ πολιτικὴ ἐλλείμματος εἰς ὑπαναπτύχτους χώρας τείνει νὰ λάβῃ τὴν μορφήν πληθωριστικῆς χρηματοδοτήσεως τῶν ἐπενδύσεων.

Γνωστόν τυγχάνει ὅτι ἡ διαδικασία τοῦ πληθωρισμοῦ ὁδηγεῖ εἰς μίαν ἀνακατανομήν τοῦ πραγματικοῦ εισοδήματος, ἐκτὸς ἐὰν ὅλαι αἱ τιμαὶ καὶ τὰ εισοδήματα αὐξάνουν ἐν ἀναλογίᾳ καὶ ταυτόχρονως. Οἱ εἰσπράττοντες εισοδήματα ἐξ ὑπηρεσιῶν καὶ πωλήσεως ἀγαθῶν τῶν ὁποίων αἱ τιμαὶ δὲν ἀκολουθοῦν αὐτομάτως τὸ ἀνοδικὸν ρεῦμα, καθίστανται πτωχότεροι. Ἀντιθέτως, πλουσιώτεροι καθίστανται ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι διαθέτουν ἀγαθὰ καὶ ὑπηρεσίας εὐρισκομένας ἐντὸς τοῦ πληθωριστικοῦ ρεύματος. Ὁ ὄγκος τῶν ἀποταμιεύσεων αὐξάνει ἐὰν ὁ ὀριακὸς ρυθμὸς ἀποταμιεύσεων τῶν κερδιζόντων ἐκ τοῦ πληθωρισμοῦ εἶναι μεγαλύτερος ἐκείνου τῶν ζημιουμένων. Οἱ ὑποστηρίζοντες τὴν πολιτικὴν τοῦ ἐλλείμματος καὶ ἐλεγχομένου πληθωρισμοῦ προδίδουν ὡς ἐπιχείρημα ὅτι οἱ κερδιζόντες εἶναι κυρίως βιομήχανοι καὶ ἐπιχειρηματίαι, ἡ ροπὴ πρὸς ἀποταμίευσιν καὶ ἐπένδυσιν τῶν ὁποίων εἶναι ἄνωτέρα τοῦ μέσου ὁρου καὶ ὅτι τὸ Κράτος κερδίζει ἐν τελευταίᾳ ἀναλύσει ἐξ αὐτῆς τῆς διαδικασίας.

Ἡ ἄποψις αὕτη δὲν στερεῖται θεθαίως λογικῆς καὶ δὴ ἔταν ὁ πληθωρισμὸς εἶναι περιωρισμένης ἐντάσεως. Τὸ μέγιστον ὅμως καὶ δυσεπίλυτον πρόβλημα εἶναι ἡ ἄδυναμία τῶν ὑπευθύνων νὰ συγκρατήσουν καὶ νὰ ἐλέγξουν μίαν πολιτικὴν πληθωριστικῆς χρηματοδοτήσεως. Οὕτω, αἱ δυνατότητες τῆς ἐν λόγῳ πολιτικῆς μεγεθύνονται ἐνῷ ὁ κίνδυνος καὶ τὰ ἐλαττώματα αὐτῆς σμικρύνονται καὶ παραμεινόνται. Μία ὑπανάπτυκτος χώρα δὲν δύναται νὰ ὑποδαστάσῃ τὴν πίεσιν, ἡ ὁποία αὐτομάτως δημιουργεῖται ἐκ τῆς πληθωριστικῆς πολιτικῆς, ἐπὶ τῆς κοινωνικῆς καὶ οἰκονομικῆς αὐτῆς διαρθρώσεως, δεδομένου τοῦ χρονικοῦ κενοῦ τὸ ὅποion ἀπαιτεῖται μεταξύ ἐπενδύσεων καὶ παραγωγῆς καταναλωτικῶν ἀγαθῶν.

Εἰς τὰς ὑπαναπτύκτους χώρας ἄτομα μὲ σταθερὰ εισοδήματα ἀποτελοῦν τὴν μειοψηφίαν τοῦ πληθυσμοῦ. Ὅλα τὰ λοιπὰ εισοδήματα προέρχονται ἀπὸ τὴν πώλησιν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν, αἱ τιμαὶ τῶν ὁποίων πιθανῶς μεταβάλλονται ἐν ἀναλογίᾳ μὲ τὸ γενικὸν ρεῦμα τῶν τιμῶν, ἐπομένως ὁ πληθωρισμὸς δὲν ἐπιφέρει ἀξιόλογον μεταφοράν ἀγοραστικῆς δυνάμεως εἰς τὸ Κράτος ἢ οἰανδήποτε ἑμάδα ἡ ὁποία δύναται νὰ ἔχῃ εἰδικὰ ἱκανότητας ἀποταμιεύσεως καὶ ἐπενδύσεως. Πέραν τούτου, ὑπάρχει ἡ πιθανότης ὅτι οἱ ἐργαζόμενοι εἰς τὰς πόλεις διαθέτουν ἰσχυρὰν συνδικαλιστικὴν δύναμιν καὶ ἐπιτυγχάνουν ταχεῖαν αὐξήσιν τῶν μισθῶν τῶν, μὲ ἀποτέλεσμα τὴν περαιτέρω μείωσιν τῆς μεταφορᾶς ἀγοραστικῆς δυνάμεως ὡς ἄνω. Ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει δυνατόν νὰ λάβουν χώραν πολιτικαὶ ταραχαί, ὅποτε τὰ ἐλαττώματα τῆς πληθωριστικῆς πολιτικῆς ἐπεκτείνονται καὶ εἰς τὸν πολιτικοκοινωνικὸν τομέα. Ὁ πληθωρισμὸς συχνάκις ἐνθαρρύνει τὴν σπατάλην τῶν παραγωγικῶν πηγῶν, ἐξασθενεῖ τὴν δυνατότητα τῆς διατυπώσεως μακροχρονίων σχεδίων ἐκ μέρους τῶν ἰδιωτῶν, ἐπιφέρει ἀνωμαλίαν εἰς τὸ ἰσοῦγιον τῶν πληρωμῶν καὶ μίαν γενικὴν ἑλλειψιν ἐμπιστοσύνης εἰς τὴν νομισματικὴν σταθερότητα καὶ οἰκονομικὴν ζωὴν, πρᾶγμα τὸ ὅποion

εὐλόγως ὁδηγεῖ εἰς ἓνα ἀχαλίνωτον πληθωρισμὸν μὲ ὅλας τὰς συνεπείας του. Ὁ ἔλεγχος τῆς προσφορᾶς χρήματος εἶναι μία σοβαρὰ λειτουργία τοῦ Κράτους καὶ ἡ ἐπιτενεῖς ὕγιους νομισματικῆς πολιτικῆς πρὸς τὸ συμφέρον τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως εἶναι ἀρκετὰ περίπλοκος, ὥστε μία κυβέρνησις ὑπαναπτύκτου χῆρας θὰ πρέπει νὰ σχεφθῇ σοβαρὰ πρὶν ἢ ἀποφασίσῃ τὴν πραγματοποιήσιν τῆς ἐπιταχυνομένης ἀναπτύξεως δι' ἐπικινδύνων μεθόδων, ὡς ἡ προηγουμένης ἐκτεθεῖσα. Διότι, ἐπαναλαμβάνομεν, εἰς τὴν σημερινὴν ἐποχὴν, ὡς οἱ δύο καταστροφικοὶ πόλεμοι διεμέρφωσαν, θὰ ἀποτελεῖ θανάσιμον σφάλμα ἡ μὴ ἐξέτασις τῶν οἰκονομικῶν θεμάτων ἐν συνδυασμῷ πρὸς τοὺς κοινωνικοὺς ἀντικτύπους τοὺς προκαλουμένους ὑπὸ τῶν λαμβανομένων μεγαλεπηδῶλων σχεδίων.

5. Προβλήματα δημοσιονομικῆς πολιτικῆς.

Ὁ δημόσιος τομεὺς αὐξάνει ταχύτερον εἰς μίαν οἰκονομίαν διότι αἱ ἀνάγκαι τοῦ Κράτους πολλαπλασιάζονται εἰς ἔντονον ρυθμὸν ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος. Δυνάμεθα νὰ μετρήσωμεν τὴν ἔκτασιν αὐτοῦ κατὰ ποικίλους τρόπους : Ἀναλόγως πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν ὑπὸ τοῦ δημοσίου ἀσχολουμένων προσώπων, τῶν παραγωγικῶν πηγῶν, αἱ ὁποῖαι χρησιμοποιοῦνται ὑπὸ τοῦ Κράτους, ἢ τῆς σχέσεως τῆς φορολογίας πρὸς τὸ ἐθνικὸν εἰσόδημα. Εἰς τὰς ὑπαναπτύκτους χῆρας παρatreῖται μικρὰ ἀπόδοσις τῆς φορολογίας ὀφειλομένη εἰς διαφόρους αἰτίας μεταξὺ τῶν ὁποίων αἱ κυριώτεραι εἶναι : α) αἱ τεχνικαὶ ἐξελίξεις καὶ β) ἡ μὴ φορολόγησις τοῦ μεγαλύτερου τμήματος τῶν εἰσοδημάτων λόγῳ τοῦ ὅτι δὲν ὑπερβαίνει τὸ στοιχειῶδες ἔριον συντηρήσεως ἢ ἀφορᾷ αὐτοκατανάλωσιν. Βασικὸς φορολογικὸς κανὼν εἶναι ἡ μὴ εἰσπραξις φόρων ὑψηλοῦ κόστους θεβαιώσεως, διὰ τοῦτο ἡ φορολογία περιορίζεται εἰς ἄτομα μὲ σχετικῶς ὑψηλότερα εἰσοδήματα. Ἐπειδὴ ἡ κατηγορία αὕτη τῶν φορολογουμένων ἀντιπροσωπεύει μικρὸν ποσοστὸν ἔναντι τοῦ συνόλου, αἱ πτωχαὶ χώραι στηρίζουν τὴν ἑλὴν δημοσιονομικὴν πολιτικὴν τῶν ἐπὶ τῶν ἐμμέσων καὶ ὄχι ἀμέσων φόρων. Τὸ πρόβλημα τῆς φοροδιαφυγῆς παρουσιάζεται ὑπὸ ὀξεῖαν μορφήν ἐπιτείνον τὴν δυσμενῆ σχέσηιν ἀμέσου-ἐμμέσου φορολογίας, δεδομένου ὅτι ἐν μέγα τμήμα τῶν ἀμέσων φόρων εἰσπράττεται ἐξ ἀπειραριθμῶν μικρῶν ἐπιχειρηματιῶν, πλείστοι τῶν ὁποίων δὲν τηροῦν οὐδὲ τὰ στοιχειώδη λογιστικὰ βιβλία. Ὅσον περισσότερον ὑπανάπτυκτος εἶναι μία χώρα, τόσον μικρότερον εἶναι τὸ ἐμπορεύσιμον προϊόν, τὸ ὁποῖον καὶ φορολογεῖται, μὲ ἀποτέλεσμα τὴν προσθήκην ἑνὸς ἀκόμη δυσμενοῦς παράγοντος εἰς τοὺς ἤδη ὑπάρχοντας ἀπὸ πλευρᾶς εἰσπράξεως δημοσίων ἐσόδων.

Ἡ φορολογικὴ κλίμαξ δεόν νὰ καθορίζεται ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἐπὶ τῶν κινήτρων πρὸς ἀποταμίευσιν καὶ τοῦτο ἔχει μεγαλύτεραν σημασίαν διὰ τὰς χῆρας ὑπὸ ἀνάπτυξιν. Ἐκ τῶν διαφόρων κατηγοριῶν τοῦ πληθυσμοῦ, οἱ γαιοκτῆμονες εἶναι οἱ εὐκολώτερον φορολογούμενοι διὰ λόγους οἰκο-

νομικούς, δσον καὶ πολιτικούς, δεδομένου ὅτι σήμερον δὲν ἀπολαμβάνουν ἰδιαιτέρας εὐνοίας τῶν διαφόρων πολιτικῶν συστημάτων. Οἱ μικροὶ καὶ μέσοι γεωργοὶ ἀπαλλάσσονται τῆς φορολογίας κατὰ τὸ πλεῖστον διὰ λόγους πολιτικούς, οἱ μισθωτοὶ ἀπολαμβάνουν πολλῶν φορολογικῶν ἀπαλλαγῶν ὡς διαθέτοντες πολιτικὴν δύναμιν εἰς τὰ νέα ἐθνικιστικά καθεστῶτα. Τέλος ἡ ἀνάγκη αὐξήσεως τῶν εἰδικειμένων ἐπαγγελμάτων, τὰ ὅποια εἶναι ἀπαραίτητα διὰ τὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν, ἐμποδίζει τὴν ὑψηλὴν φορολογίαν ἐξ αὐτῶν εἰσοδημάτων. Γὰ κέρδη ἐπίσης εἶναι μία δύσκολος κατηγορία. Εἶναι εὐκόλῳ πολιτικῶς νὰ φορολογηθοῦν καὶ δὴ ὅταν ἀνήκουν εἰς ἀλλοδαπούς, ταύτοχρόνως ἡμῶς πλήττονται τὰ κίνητρα ἀποταμιεύσεων καὶ ἐπενδύσεων. Μερικαὶ χώραι αἱ ὅποια ἰδιαιτέρως ἐπιθυμοῦν τὴν οἰκονομικὴν τῶν ἀνάπτυξιν προσφέρουν προσωρινὰς φορολογικὰς ἀπαλλαγὰς εἰς κεφαλαιούχους οἱ ὅποιοι ἐπενδύουν εἰς νέας βιομηχανίας. Τὸ πρόβλημα ἐπομένως τίθεται ὅξυ, ἔ γ κ ε ι τ α ι ὃ ἐ εἰς τὸ τί ὀ φ εἰ λ ε ι νὰ π ρ ά ξ η μί α Κ υ δ έ ρ ν η σ ι ς διὰ τοὺς πλουσίους ἐν ᾧ ὑ πο σ τ η ρ ί ζ ε τ α ι κ υ ρ ί ω ς ἀ π ό τ ο ῦ ς π τ ω χ ο ῦ ς, κα θ' ὃ ν χ ρ ό ν ο ν ἀ γ ω ν ί ζ ε τ α ι σ ο β α ρ ῶ ς διὰ τὴν ο ἰ κ ο ν ο μ ι κ ῆ ν ἀ ν ά π τ υ ξ ι ν. Ἡ ἐν λόγῳ ἀνάπτυξις μᾶς ὁδηγεῖ εἰς τὴν ὑπογράμμισιν τῆς πολιτικῆς σημασίας τῆς φορολογίας. Ὅντως αἱ δημοκρατικαὶ κυβερνήσεις συναντοῦν μεγάλας δυσκολίας πρὸς ἐπιβολὴν στεγνύσεων ἐπὶ τοῦ πληθυσμοῦ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς πρώτης φάσεως τῆς προσπάθειας ἀνασυγκροτήσεως τοῦ ἔθνους καὶ δὴ ἐὰν ἀποβλέπουν εἰς μίαν ἐπιτάχυνσιν τοῦ ρυθμοῦ τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως.

Διὰ νὰ καταστῇ δυνατὴ ἡ ἐξασφάλισις μεγαλυτέρας ἀναλογίας εἰς τὸ Κράτος ἐκ τῆς αὐξήσεως τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος, θὰ πρέπει τὸ ὀριακὸν ποσοστὸν φορολογίας νὰ εἶναι πάντοτε μεγαλύτερον τοῦ μέσου ὅρου. Ἡ ἀρχὴ αὕτη ἀποτελεῖ ἐν ὑπολογίσιμον ὄπλον εἰς χεῖρας τοῦ Κράτους πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν οἰκονομικῶν διακυμάνσεων, διότι ἐπιφέρει ταχεῖαν αὐξήσιν τῶν δημοσίων ἐσόδων εἰς περίοδον πλήρους ἀπασχολήσεως καὶ μείωσιν εἰς περίοδον ὑφέσεως. Ἐπιβράδυνσις τοῦ ρυθμοῦ εἰσπράξεως τῶν δημοσίων ἐσόδων εἰς περίπτωσιν πληθωριστικῶν τάσεων τῆς οἰκονομίας, προκαλεῖται ἀπὸ τὴν ἀπροθυμίαν τοῦ Κράτους νὰ αὐξήσῃ τὰς ὑπ' αὐτοῦ ἐλεγχόμενας τιμὰς ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν καθ' ὃν χρόνον αἱ λοιπαὶ τιμαὶ αὐξάνουν. Περαιτέρω οἱ δασμοὶ πῖθανόν νὰ καθορίζωνται κατ' εἶδος καὶ ὄχι κατ' ἄξιαν. Ἡ ἐξασφάλισις ἐπομένως ὑψηλοῦ ὀριακοῦ ποσοστοῦ φορολογίας πραγματοποιεῖται διὰ τῆς διατηρήσεως προοδευτικοῦ συστήματος φόρου εἰσοδήματος, τῆς ἐπιβολῆς ὑψηλῆς φορολογίας ἐπὶ καταναλωτικῶν ἀγαθῶν τῶν ὁποίων ἡ ζήτησις αὐξάνει ταχέως καὶ ὑψηλῶν δασμῶν κατ' ἄξιαν.

Ἡ μέση φορολογικὴ ἐπιθάρυνσις ἐξαρτᾶται σημαντικὰ ἐκ τῶν ἀπαλλαγῶν καὶ ἐπιδοτήσεων δεδομένου τοῦ ὀριακοῦ ποσοστοῦ φορολογίας. Τὸ δημοσυργούμενον πρόβλημα, συνεπεία τοῦ ὑψηλοῦ ὀριακοῦ ποσοστοῦ, εἶναι ἡ ἐπιδράστις

αὐτοῦ ἐπὶ τῶν κινήτρων. Οἱ ἔμμεσοι φόροι δὲν ἔχουν τὴν ἰδίαν ἐπίδρασιν, διότι οἱ φορολογούμενοι δὲν ἔχουν πλήρη συνείδησιν αὐτῆς τῆς ἐπιβαρύνσεως καί, ὡς ἐκ τούτου, ἡ προτίμησις στρέφεται πρὸς τοὺς ἔμμεσους φόρους. Ἡ ἰδέα ὅτι οἱ ἔμμεσοι φόροι δὲν εἶναι ἐξ ἴσου προοδευτικοὶ εἶναι ἐσφαλμένη, διότι ὁ πτωχὸς καὶ ὁ πλούσιος δὲν καταναλίσκουν τὰ αὐτὰ προϊόντα καὶ τὰς αὐτὰς ἀναλογίας. Ἐάν λοιπὸν ἐπιβληθῶν ὑψηλοὶ φόροι ἐπὶ ἀγαθῶν καταναλισκόμενων ὑπὸ τῶν πλουσίων καὶ δῇ ἐπὶ τῶν πολυτελῶν τοιούτων, χαμηλοὶ δὲ φόροι ἐπὶ τῶν εἰδῶν λαϊκῆς καταναλώσεως, κάλλιστα ἡ φορολογία εἶναι προοδευτικὴ μετὰ τὴν διαφορὰν ὅτι θίγει τὸ καταναλισκόμενον εἰσόδημα, ἐκτὸς οἱ ἔμμεσοι φόροι ἐπιπίπτουν ἐπίσης καὶ ἐπὶ τῶν ἀποταμιεύσεων.

Ἐκτὸς τῆς φορολογίας καὶ τῶν ἐσόδων ἐκ τῆς ἐπιχειρηματικῆς δραστηριότητος τοῦ Κράτους, μία ἄλλη πηγὴ κρατικοῦ εἰσοδήματος εἶναι αἱ μικραὶ ἀποταμιεύσεις, αἱ κατατεθειμέναι εἰς τοὺς κρατικούς ἀρμοδίους ὀργανισμούς, ὁ σπουδαιότερος τῶν ὑποίων εἶναι τὰ Ταχυδρομικὰ Ταμειυτήρια. Βεβαίως, τὸ ποσοστὸν τῶν ἐν λόγῳ ἀποταμιεύσεων εἰς τὰς ὀλιγώτερον ἀνεπτυγμένας χώρας εἶναι χαμηλόν, πλὴν ὅμως ἡ μεγάλῃ αὐτῶν σπουδαιότητι δικαιολογεῖ πᾶσαν προσπάθειαν πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς ροπῆς πρὸς παρομοίας ἀποταμιεύσεις.

Τέλος, ὑπάρχει δυνατότης αὐξήσεως τῶν ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ λαμβανόμενων κεφαλαίων ὑπὸ τὴν μορφήν δωρεῶν ἢ δανείων. Μερικαὶ χώραι εὐρίσκονται εἰς περιζωότερον πλεονεκτικὴν θέσιν ἐν συγκρίσει πρὸς ἄλλας, πλὴν ὅμως αἱ προοπτικαὶ αὐτῆς τῆς πηγῆς γενικῶς δὲν εἶναι μεγάλαι. Τούτο, ἀσχετῶς πρὸς τὴν σύνδεσιν τῆς χορηγήσεως κεφαλαίων πρὸς πολιτικούς ὅρους καὶ ὑποχρεώσεις, ὀφείλεται εἰς τὸν μεγάλον ἀριθμὸν ἀναγκῶν εἰς ξένα κεφάλαια ἐκ μέρους τῶν ὑπὸ ἀνάπτυξιν χωρῶν καὶ τὴν ἀνεπάρκειαν τῶν διατιθεμένων κονδυλίων.

Ὅ,τι εἶναι ἀμφίβολον, δὲν εἶναι τὸ τί οἰκονομικῶς πρέπει νὰ γίνῃ πρὸς ἐπιτάχυνσιν τῆς δημιουργίας κεφαλαίου, ἀλλὰ ἐὰν πολιτικῶς τοῦτο εἶναι δυνατόν ἐντὸς τοῦ πλαισίου μιᾶς δημοκρατικῆς κοινωνίας. Τὸ κύριον πρόβλημα, ἥτοι ἡ ἐπιβολὴ ἀντιδημοσικῶν φόρων καὶ ἡ ἐκουσία προσαρμογὴ τῶν κατοίκων εἰς μέτρα στερήσεων, τοῦλάχιστον κατὰ τὸ πρῶτον στάδιον ἐφαρμογῆς τοῦ σχεδίου ἀναπτύξεως, ἀποτελεῖ προνόμιον ἰσχυρῶν Κυβερνήσεων, αἱ ὑποῖται μέσῳ τῆς ἐξαιρέτου προσωπικότητος τοῦ ἐθνικοῦ ἡγέτου, δύνανται νὰ προσελκύσουν τὴν λαϊκὴν ἐμπιστοσύνην καὶ ὑποστήριξιν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Baran, P.A. : Political Economy of Backwardness (1952).
- Bauer, I.P. and Yamey, S.B. : The economics of Underdeveloped Countries (1957).
- Benham, F. : Economic Aid to Underdeveloped Countries (1961).
- Buchanan, N.S. and Ellis, H.S. : Approaches to Economic Development (1955).
- Cairncross, A.K. : Home and Foreign Investment 1870-1913 (1953).
- Cairncross, A.K. : Factors in Economic Development (1962).
- Clark, C. : Population growth and Living Standards (1953).
- Davis, K. (ed.) World Population in Transition : American Academy of Political and Social Sciences : Annuals, Jan. 1945.
- Dueros, B. : L'insuffisance de l'épargne privée et l'inflation dans les pays sous-développés : Revue de l'économie politique. Janvier-Février 1961.
- Fleming, M. : External Economies and the Doctrine of Balanced Growth. Economic Journal, June 1955.
- Frankel, S.H. : The Economic Impact on Underdeveloped Societies (1953).
- Hansen, B. : A Study in the Theory of Inflation (1951).
- Hansen, B. : The Theory of fiscal policy (1958).
- Hicks : Direct Taxation and Economic Growth : Oxford Economic Papers, Oct. 1956.
- International Association for Research in Income and Wealth : Income and Wealth, Series III, Chapters 6-9 (1953).
- International Labour Office : Migrant Workers (Underdeveloped Countries) 37th Session 1954, Fifth International Item of Agenda Report V (1) (1953).
- Johnson-Mouer : Trade and Economic Growth (1962).
- Kaldor, N. : Economic Growth and the Problem of Inflation : *Economica* (1959).
- Kurihara, K.K. : The Fiscal Role of Government in Economic Development : India Economic Journal, July 1956.
- Kuznets, S. : Economic Change (1954).
- Lewis, W.A. : Theory of Economic Growth (1955).
- Mandelbaum, K. : Industrialisation of Backward Areas (2nd ed.) (1955).
- Moore, W.E. : Industrialisation and Labour (1951).
- Myint, H. : An Interpretation of Economic Backwardness (1954).
- Myrdal, G. : Economic Theory and Underdeveloped Regions (1957).
- Nurkse, R. : Problems of Capital Formation in Underdeveloped Countries (1953).
- Nurkse, R. : Notes on Balanced Growth, Oxford Economic Papers (1959).
- Political and Economic Planning : World Population and Resources (1955).

- Singer, H. : The Concept of Balanced Growth and Economic Development. Theory and Facts – University of Texas. Conference in Economic Development (1958).
- U.N.O. : Financing of Economic Development (1962).
- U.N.O. : Methods of Financing of Economic Development in Underdeveloped Countries (1949).
- U.N.O. : Taxes and Fiscal Policy in Underdeveloped Countries (1954).
- U.N.O. : International Economic Assistance to the less developed countries (1961).
- U.N.O. : Domestic Financing of Economic Development (UN Publ. 1951 II B1).
- U.N.O. Dep. of Economics Affaires : Measures for Economic Development of Underdeveloped Countries (UN Publ. 1951 II, B1).
- U.N.O. Dep. of Economics Affaires : Processes and Problems of Industrialization in underdeveloped countries (Un Publ. 1955, II, B1).
- U.N.O. : Determinants and Consequenses of Population Trends (UN Publ. 1953, XIII 3).
- U.N.O. Dep. of Economic Affaires : National Income and its distribution in Underdeveloped Countries (UN Publ. 1951, XVII 3).
- Wallich, H.C. and Adler J.H. : Public Financing in a Developing Country (1951).

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Σελίδες

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι

ΓΕΝΙΚΑΙ ΑΡΧΑΙ ΚΑΙ ΕΝΝΟΙΑΙ

1. Ἡ ἔννοια τοῦ δρου καὶ ἡ ἀνομοιογένεια τῶν ὑπαναπτύκτων χωρῶν	39
2. Τί σημαίνει οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις	41
3. Τὰ κριτήρια τῆς ὑπαναπτύξεως	42

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΙ

ΕΜΠΟΔΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΕΩΣ

1. Ἡ ἰδιομορφία τοῦ προβλήματος	47
2. Αἱ ἀτέλειαι τῆς ἀγορᾶς	47
3. Ὁ φαῦλος κύκλος	48
4. Ἀντίκτιποι ἐκ τῶν ἐπενδύσεων ἐξωτερικοῦ	49
5. Ἡ χαμηλὴ παραγωγικότης	52
6. Ἀνεπάρκεια κεφαλαίων δι' ἐπενδύσεις	53
7. Αἱ συνέπειαι ἐκ τῆς πολιτικῆς πληθωρισμοῦ	54
8. Ἡ ἐξωτερικὴ βοήθεια καὶ δανεισμός	55
9. Αἱ συνθῆκαι ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου	56

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΙΙ

ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΙ ΘΕΣΜΟΙ
ΕΙΣ ΤΑΣ ΥΠΑΝΑΠΤΥΚΤΟΥΣ ΧΩΡΑΣ

1. Ἡ ἐπίδρασις ἐκ τῆς αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ ἐπὶ τῆς προσπάθειας οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως	59
2. Πληθυσμός καὶ παραγωγικαὶ πηγαί	59
3. Πληθυσμός καὶ πραγματικὸν εἰσόδημα	61
4. Ἡ οἰκονομία καὶ ἡ σημασία τῶν κοινωνικῶν θεσμῶν	63
5. Οἰκονομικαὶ συνέπειαι τῆς τάσεως περιορισμοῦ τοῦ πληθυσμοῦ	64

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙV

ΕΙΔΙΚΩΤΕΡΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΥΠΑΝΑΠΤΥΚΤΩΝ ΧΩΡΩΝ

1. Ἀνεργία καὶ ὑποαπασχόλησις εἰς ὑπαναπτύκτους χώρας	66
2. Μισθοὶ καὶ ἀνεργία	67
3. Ἀμοιβαὶ καὶ προσφορὰ ἐργασίας	67
4. Ἡ ἐλαστικότης τῶν ἀναγκῶν	69
5. Σχετικαὶ τιμαὶ καὶ προσφορὰ ἀγαθῶν	70

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ V

Ο ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΣ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ ΕΙΣ ΤΑΣ ΥΠΑΝΑΠΤΥΚΤΟΥΣ ΧΩΡΑΣ

1. Ἡ χαμηλὴ συμμετοχὴ κεφαλαίου εἰς τὸ συνολικὸν προϊόν καὶ ἡ διαμόρφωσις τῶν ἐπιτοκίων	73
2. Κεφάλαιον καὶ Παραγωγή εἰς ὑπαναπτύκτους οἰκονομίας	73
3. Ἡ διαδικασία τῆς δημιουργίας παγίου κεφαλαίου	75
4. Χρηματοδότῃσι τῶν ἐπενδύσεων	77
5. Πηγαὶ χρηματοδότησεως ἐξωτερικοῦ	79
6. Ἰδιωτικαὶ ἐπενδύσεις	80
7. Δικυβερνητικὸς δανεισμός	82
8. Ἡ περίπτωσις τοῦ διεθνoῦς ἀποτελέσματος ἐπιδείξεως	84
9. Ἡ θεωρία τῆς ἰσορροπίας ἀναπτύξεως	85

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ VI

ΚΡΑΤΟΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ

1. Ὁ ρόλος τοῦ Κράτους εἰς τὴν οἰκονομίαν τῶν ὑπαναπτύκτων χωρῶν	89
2. Λειτουργίαι τοῦ Κρατικοῦ τομέως	89
3. Χρηματοδότῃσι ἐπενδύσεων δι' ἐπιβολῆς φορολογίας	92
4. Πληθωρισμός καὶ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις	95
5. Προβλήματα δημοσιονομικῆς πολιτικῆς	97

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	100
--------------------	-----